

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Československo, Velká Británie a Henleinova
Sudetoněmecká strana 1935–jaro 1938**

Petr Hanko

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická
Katedra historických věd
Studijní program Historické vědy
Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce
Československo, Velká Británie a Henleinova
Sudetoněmecká strana 1935–jaro 1938
Petr Hanko

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

Děkuji vedoucímu této diplomové práce PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a poskytnutí příspěvků. Rád bych poděkoval také pracovnícím Státního okresního archivu v Chebu za jejich vstřícnost a ochotu při hledání a procházení archivních materiálů.

OBSAH

1	Úvod.....	8
2	ČESKOSLOVENSKO-BRITSKÉ VZTAHY V OBDOBÍ POSLEDNÍCH PŘEDMNICHOVSKÝCH PARLAMENTNÍCH VOLEB, ETABLOVÁNÍ SUDETONĚMECKÉ STRANY A NA POČÁTKU BENEŠOVA PREZIDENTSTVÍ (1935)	10
2.1	Československo-britské vztahy do roku 1935 a mezinárodní souvislosti.....	10
2.2	Vzájemné vztahy obou zemí, situace v Evropě a sblížování Velké Británie s Německem (1934–35)	14
2.3	Československé parlamentní volby, Sudetoněmecká strana v průběhu jara-podzimu 1935 a její návaznost na britsko-československo-německé vztahy.....	18
2.4	Počátky prolínání sudetoněmecké otázky a britské diplomatické strategie.....	21
2.5	Československá a britská zahraniční politika na pozadí krize evropské kolektivní bezpečnosti... ..	26
2.6	Vojensko-strategické hledisko jakožto důležitý prvek ve vztazích Velké Británie a ČSR (1934–1935).....	31

2.6.1	Britská armáda a mezinárodní situace ve 30. letech 20. století.....	31
2.6.2	Československo a jeho vojenská strategie v polovině 30. let 20. století.....	32
3	VELKÁ BRITÁNIE A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1936–1937. OD PREZIDENTSKÉ VOLBY V ČESKOSLOVENSKU K ESKALUJÍCÍM PROJEVŮM SUDETONĚMECKÉHO RADIKALISMU...	35
3.1	V atmosféře prezidentské volby.....	35
3.2	Henleinovy protičeskoslovenské aktivity a činnost SdP na pozadí prezidentské volby a krize evropské kolektivní bezpečnosti.....	37
3.3	Počátek roku 1936 a československo-britské vztahy v nové kritické fázi.....	38
3.3.1	Změny na vrcholných diplomatických postech na pozadí krize evropské bezpečnosti.....	41
3.4	Sudetoněmecká problematika opět v centru pozornosti (1936)	46
3.5	Československá diplomacie v defenzivě.....	50
3.6	Další ofenziva z tábora SdP (1936–1937).....	54
3.7	Vojensko-politické dopady mezinárodního vývoje na bilaterální československo-britské vztahy (1936–1937).....	56

4	ČESKOSLOVENSKO-BRITSKÉ MEZIVÁLEČNÉ VZTAHY SMĚŘUJÍCÍ K ZÁVĚRU PŘEDMNICHOVSKÉHO OBDOBÍ A K POZVOLNÉ DESTRUKCI PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY (PŘELOM LET 1936/1937–JARO 1938).....	62
	4.1 Varovná linie vedoucí k Mnichovu. Československo-britské vztahy a počátek jejich meziválečného završení (1936–1937)	62
	4.2 Československé zahraniční politika a rozpadající se Malá dohoda (1937).....	67
	4.3 Vláda Nevilla Chamberlaina, sudetoněmecké otázka a československá snaha o zachování státní existence (1937)	71
	4.4 Pokusy Velké Británie o zachování evropského míru. Závěrečný rok československé meziválečné demokracie a období zvýšeného tlaku SdP na nosníky její životaschopnosti (1937–1938).....	75
	4.5 Vojsko-politická sféra na pozadí diplomatických událostí let 1937-1938.....	89
5	ZÁVĚR.....	94
6	SEZNAM LITERATURY.....	99
7	RESUMÉ.....	108
8	PŘÍLOHY.....	110

1 Úvod

V diplomové práci nazvané *Československo, Velká Británie a Henleinova Sudetoněmecká strana 1935–jaro 1938* se zaměřuji na problematiku bilaterálních vztahů mezi oběma státy v čase zániku meziválečného versailleského uspořádání. Zohledňuji při tom napojení britské diplomacie na klíčový fenomén předmnichovského období, který byla sudetoněmecká otázka, resp. význam aktivit tzv. německých negativistů, sdružených primárně v Sudetoněmecké straně (SdP) a vedených Konradem Henleinem.

Ačkoliv se danému problému dostalo adekvátní pozornosti již v 60. letech 20. století v souvislosti s obsáhlými pracemi Johanna Wolfganga Brügela, Keitha Robbinse a kupříkladu Roberta Kvačka, až poslední dekáda umožnila rozsáhlejší a minulostí méně obtěžkanou věcnou analýzu zahraniční politiky Velké Británie v době začátku nacistické expanze a vrcholícího britského appeasementu. O další vývojový stupeň ve studiu oněch zásadních předválečných momentů se zasloužil v roce 2003 Jindřich Dejmek, a to vydáním své práce *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918–1938)*. Zásadní pro mnou zpracované téma je i dílo Petera Nevilla *Hitler a appeasement: britský pokus zabránit druhé světové válce*.

Tato práce si klade za cíl seznámit čtenáře se zásadními okamžiky, jenž se odehrály mezi lety 1935–1938, a které dospěly v létě mnichovského roku do tragických momentů, ztělesněných Runcimanovou misí, zintenzivněním kontaktů mezi vedením SdP a britskými konzervativními kruhy a v neposlední řadě předmnichovským alpským setkáním Adolfa Hitlera s "aktivním appeaserem" Nevillem Chamberlainem. Hlavní osou závěrečné práce je analýza zahraničně politických aktivit londýnského *Foreign Office* a pražského Černínského paláce, tedy diplomatických ústředí, jež byly v konfrontaci s důslednou protičeskoslovenskou činností předního mimoříšského zastoupení Berlína. Tím se stal mezi lety 1936–1937 šéf SdP Konrad Henlein, mohutně

podporovaný rostoucími davy svých sympatizantů, infikovaných pangermánskou, resp. nacistickou propagandou. Do nedávné doby poněkud opomíjené a podceňované téma spojení německých iredentistů a britských diplomatů působících v první ČSR analyzoval ve svých příspěvcích např. Lukáš Novotný.

Pro mé téma je neopominutelná rovněž dynamika vývoje armád obou zemí, bohatě popsána kupř. Eduardem Stehlíkem či Brianem Bondem. V podkapitolách věnujících se této otázce zmiňuji i vojensko-strategické priority Chamberlainova kabinetu. Ty ve sledovaném období do značné míry ovlivnily podobu armádního sboru, projevující se následně v prvních měsících a letech druhé světové války.

Páteří práce je však zhodnocení krize evropské demokracie a důsledků, jenž v prvním sledu negativně působily na středoevropský prostor. Ústředním bodem v tomto procesu se stala „usmiřovatelská“ strategie zahraničních politik západních velmocí a důsledná metodika italské a německé diktatury, snažící se zprvu radikálně revidovat a poté destruovat evropské velmocenské uspořádání. Jednou z hlavních obětí této expanze se mělo stát Československo, které nepatřilo v optice Londýna v meziválečném čase k nejžádanějším státním celkům a v perspektivách německých nacistických plánů se jevilo dokonce jako hlavní středoevropský protivník, což pochopitelně souviselo s charakterem zdejšího systému a jeho politické a společenské struktury. Sudetoněmecké straně se dostalo díky okolnostem unikátního postavení, které v tomto procesu postupně zcela upozadilo pozitivní vliv aktivistické části německé menšiny. Jakožto nejdůležitější subjekt přispěla strana na sklonku období 1935–1938 rozhodující měrou k zániku první Československé republiky, tehdy již posledního demokratického ostrova střední Evropy

2 ČESKOSLOVENSKO-BRITSKÉ VZTAHY V OBDOBÍ POSLEDNÍCH PŘEDMNICHOVSKÝCH PARLAMENTNÍCH VOLEB, ETABLOVÁNÍ SUDETONĚMECKÉ STRANY A NA POČÁTKU BENEŠOVA PREZIDENTSTVÍ (1935)

2.1 Československo-britské vztahy do roku 1935 a mezinárodní souvislosti

Vzájemné vztahy obou zemí byly v mnou sledovaném období let 1935–1938 určovány několika zásadními událostmi. Jednalo se především o rozdílné pojetí meziválečné zahraniční politiky a ve druhém sledu také o mezinárodní okolnosti vyplývající z nástupu Adolfa Hitlera k moci v lednu 1933. Tyto klíčové prvky bilaterálních vztahů Velké Británie a Československa přímo či nepřímo ovlivnily podobu především domácí československé politiky. Lze oprávněně soudit, že polovina 30. let znamenala pro československou demokracii kritické údobí. K jejímu zániku přispěla velkou měrou také diplomacie Velké Británie, to se projevilo zejména v následujících třech letech a vyústilo v události mnichovské krize. Československo-britské vztahy poznamenaly zásadním způsobem podobu mapy střední Evropy a obecně evropské mezinárodní vztahy konce 30. let 20. století.

Velká Británie měla již od druhé poloviny 19. století, resp. po první světové válce v souvislosti se střední Evropou na zřeteli stabilitu německých států v čele s Pruskem, tvořících bariéru ruským snahám o nadvládu nad tímto regionem. Britská diplomacie se navíc již v roce 1841 ujednotila ve strategii, že Rakousko a Velká Británie mají de facto shodné zahraničně-politické cíle své východní politiky.¹ Paul Schroeder například soudí, že tato britská strategie se po první světové válce z velké části dotýkala také Československa, jen s tím rozdílem, že klíčovou roli Rakousko-Uherska nahradilo v očích Velké Británie Německo a nástupnické státy včetně ČSR.²

¹ SCHROEDER, P. W.: *Munich and the British Tradition*. The Historical Journal, Vol. 19, No. 1 (Mar., 1976), s. 233.

² Tamtéž.

Ještě před koncem první světové války se britská diplomacie o nové podobě střední Evropy nevyjadřovala příliš kladně. Bližší jí byl dozajista koncept reformované habsburské monarchie. Ta měla tvořit koncentrovaný blok proti německému rozpínání do prostoru Balkánu coby zájmové sféry Velké Británie a zároveň hráz proti východnímu nebezpečí hrozícímu z té doby již bolševického a velmi nestabilního Ruska. Britský zájem na setrvání (byť reformovaného) rakousko-uherského soustátí vycházel ze strachu o budoucnost neklidné oblasti Balkánu a také z obav o „balkanizaci“ celé střední Evropy.³ Znamé předchozí události a akty vedoucí k sebeurčení národů střední Evropy měly své důsledky rovněž v podobě korespondence britského ministra zahraničí Arthura Balfoura Edvardu Benešovi, v níž vláda Jeho Veličenstva „uznává právo Československé národní rady jakožto nejvyššího orgánu československých národních zájmů a jakožto zplnomocněnce budoucí československé vlády vykonávat nejvyšší autoritu nad československou spojeneckou armádou,“⁴ Protibolševické stanovisko nakonec ve druhé polovině roku 1918 převážilo ve prospěch zřízení československého státu. Období 20. a počátku 30. let lze z britského pohledu, souvisejícím s existencí Československa, vnímat jako nutnost nový, do jisté míry cizorodý a nechtěný prvek, dočasně však zabraňující případnému ruskému a německému pronikání do širších prostor střední a jihovýchodní Evropy. Tento pohled se změnil na sklonku první poloviny 30. let, kdy se po nástupu Hitlera k moci a v souvislosti s britským appeasementem ocitla Československá republika v sevření německé a britské diplomacie.

Od poloviny roku 1934 se britské a československé zahraniční zájmy

³ Diskuze uvnitř britské politické scény týkající se budoucnosti střední Evropy dokládá také postoj člena válečného kabinetu Alfreda Milnera, který se v březnu 1917 zmínil v tom smyslu, že pro britské válečné zájmy není určující ustavení nových středoevropských států. Britský pohled na soustátí Čechů a Slováků se na konci války a po jejím skončení změnil také díky britskému vyslanci ve Švýcarsku Horaci Rumboldovi, který se ministru zahraničí Balfourovi na počátku listopadu 1918 v Ženevě zmínil mj. o tom, že Československá republika bude tvořit koridor s jihoslovenským státem. Ten měl zabránit další obávané expanzi Německa do prostoru Balkánu. Prokš, P.: *Válečná politika Velké Británie a rozpad Rakousko-Uherska (1914–1918)*, in: Prokš, P. (ed.): *České země a moderní dějiny Evropy*, Praha 2010, s. 91–101.

⁴ Dopis byl zaslán Edvardu Benešovi 9. srpna 1918. Britská vláda v něm také uznává tři československé armády bojující proti Centrálním mocnostem. O měsíc později se Edvard Beneš zmínil, že toto uznání je *největší vítězství*, „jakého kdy u *Dohody odpůrci Rakouska dosáhli*“. PACNER, K.: *Osudové okamžiky Československa*, Praha 2001, s. 53.

rozcházel v další důležité oblasti. Československá republika se prostřednictvím svého ministra zahraničí Edvarda Beneše a jeho spolupracovníků soustředila, za dočasné podpory Francie a ostatních spojeneckých států, na posílení systému evropské kolektivní bezpečnosti. Na tomto principu závisela i dlouhodobější schopnost státu udržet se uvnitř složitého a značně nestabilního střeoevropského poválečného prostoru, nově narýsovaného po první světové válce vítěznými spojeneckými mocnostmi Dohody.⁵

Relativní shoda panovala v první polovině 30. let 20. století především mezi francouzským ministrem zahraničí Louisem Barthouem a Edvardem Benešem v otázkách tzv. Východního paktu a sblížení se Sovětským svazem. Tato iniciativa byla naopak v „protikladu“ k diplomatickým aktivitám Velké Británie, zejména s ohledem na zbrojní problematiku a další geopolitická stanoviska Londýna. Ten se obával v tomto směru možného zhoršení československo-německých vztahů. Ministr zahraničí Beneš a jeho zástupce Kamil Krofta v této souvislosti však již v létě 1934 poznamenali, že iniciativa Východního paktu má především obranný charakter.⁶ Neúspěch tohoto projektu pak znamenal „alespoň“ stvrzení francouzsko-československo-sovětské spolupráce de iure, ovšem s poněkud nejasně definovanými a konkretizovanými právy a povinnostmi jednotlivých aktérů.⁷ Velká Británie se

⁵ Jednalo se zejména o malodohodové státy Rumunsko a Jugoslávii. Bělehrad se ve druhé polovině 30. let začal soustředit na perspektivy hospodářské spolupráce s Německem. Vedle těchto států se ČSR věnovala také (v omezené míře) posílení vztahů s Polskem, které však odmítalo jakékoliv spojenectví se Sovětským svazem a v roce 1934 uzavřelo bilaterální dohodu s Německem.

⁶ „Šlo o to, aby státy severovýchodní Evropy, zejména Sovětský svaz, Polsko, Německo a Československo a snad také baltické státy sjednaly mezi sebou smlouvu o vzájemné pomoci proti eventuálnímu útočníkovi, ať by jím byl kdokoli. Francie měla k tomu paktu přistoupit jako garant. Nešlo tedy ano o vytvoření rovnováhy mezi velmocemi a bloky malých států, šlo o odvrácení nebezpečí, jež by mohlo na severovýchodě Evropy ohrozit mír.“ Krofta, K.: *Společnost národů v mezinárodní politice*, Praha 1936, s. 35.

⁷ „Obě květnové smlouvy propojoval druhý článek podpisového protokolu rusko-československé smlouvy, jenž stanovil, že závazky vzájemné pomoci budou účinné jen pokud bude oběti útoku poskytnuta pomoc ze strany Francie. Hlavním politickým cílem tohoto článku bylo nepřipustit jednostrannou vazbu Československa na Rusko. Zároveň vyjadřoval předpoklad, že se smlouva stane zárodkem širšího obranného systému, systému evropské kolektivní bezpečnosti.“ POPELÁŘOVÁ, M.: *Role Československa v mezinárodních vztazích střední Evropy v letech 1933–1939*. Bakalářská práce, Brno 2006, s. 15. Edvard Beneš byl v roce 1935 stále generálním zpravodajem odzbrojovací konference.

/ http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministri_a_ministerstvo_v_historii/edvard_benes_120_let_od_narozeni.html.

po Hitlerově převzetí moci snažila zejména v průběhu let 1933–1935 nalézt východisko z faktického opoždění svého zbrojního programu. Na rozhraní let 1934–1935 a zejména po stvrzení sblížení s Německem se tato otázka vyřešila. Modernizace (především pozemní) armády a nový rozměr britsko-německých vztahů měly pro československou diplomacii a potažmo celou republiku mít do budoucna fatální důsledky. V britském pojetí zahraniční politiky začala převažovat, pro někoho snad „pragmatičtější“, konzervativní diplomatická strategie. To platilo nejen ve vztahu k Německu. Velká Británie musela také věnovat pozornost Itálii a případnému vojenskému střetu s ní.

Československá diplomacie se nutně ocitala se svým středoevropským kolektivně-bezpečnostním pohledem v opozici, zejména k představám britských konzervativců. Československý pohled byl v tomto směru omezený na středoevropský region. Není však divu, mladá republika byla stále ještě v optice mnoha zkušených diplomatů západních velmocí ne plně vítaným produktem idealistických myšlenek tvůrců poválečného uspořádání. Problematická pozice republiky v zahraničí byla navíc komplikovaná zdejším stranickým systémem a jeho polaritou a v neposlední řadě také i problémem s menšinami.

„Jestliže v locarnských smlouvách z roku 1925 sloužily jako garanti úmluvy Velká Británie a Itálie, měla u Východního paktu tuto úlohu převzít Francie.“⁸ Obdobně jako nástupce v říjnu 1934 zavražděného francouzského ministra zahraničí Louise Barthoua Pierre Laval, snažící se o „optimalizaci“ francouzsko-italských sporů, sledovala Velká Británie od roku 1934 nový zahraničně-politický kurz. Tím se mělo stát na počátku roku 1935 v evropském měřítku sblížení s Německem a v globálním koloniálním horizontu také s Itálií. Francouzský ministr zahraničí Laval byl v době předcházející krizi v Porýní dokonce přesvědčen o mírumilovnosti Německa. Protichůdné zájmy československé a britské diplomacie se postupně prohlubovaly v politice appeasementu britských kabinetů, vzniklých mezi lety 1935–1938.

⁸ OLIVOVÁ, V.: *Dějiny první republiky*, Praha 2000, s. 186.

2. 2 Vzájemné vztahy obou zemí, situace v Evropě a sblížování Velké Británie s Německem (1934–35)

Pro československo-britské vztahy roku 1935 je podstatných několik zásadních událostí, formujících vzájemné kontakty po dalších několik měsíců a let. Britská diplomacie pozorovala z kraje roku s despektem sblížování Československa, Francie a Sovětského svazu, což byla politika potvrzující principy kolektivní bezpečnosti, prosazované zejména ministry zahraničí Benešem a Barthouem na půdě Společnosti národů v průběhu druhé poloviny roku 1934. Je takřka nepochybně, že zavraždění Barthoua, mající příčinu také v této iniciativě, oslabilo Československo na mezinárodním poli, alespoň tedy v rovině kolektivně-bezpečnostního projektu. Československá diplomacie sledovala naproti tomu v první polovině roku 1935 s napětím postup britského *Foreign Office* v otázce Sárska a při vyhlášení německé všeobecné branné povinnosti. Rozhodnutím Berlína v otázce brannosti z 16. března 1935 byla z větší části setřesena zbrojní omezení Versailleské smlouvy a tím pro Československo vzrostlo ze strany Německa nebezpečí.⁹ Německé kroky z počátku roku 1935 souvisely také s nárůstem rozhodnosti Sudetendeutsche Heimatfront - SHF před československými parlamentními volbami.¹⁰

Pražský Černínský palác na počátku května rovněž s očekáváním monitoroval parlamentní diskuzi v britské Dolní sněmovně, a to zvláště poté, „co se projevila zjevná zdrženlivost Londýna právě vůči těm projektům, na nichž Paříži a Praze záleželo nejvíce“.¹¹

Československo-britské vztahy byly v rozmezí let 1934–1935 poznamenány odlišným postojem obou zemí k nacistickému Německu.

⁹ STEHLÍK, E.: *Pamětní list k česko-slovenskému stálému opevnění*, Dvůr Králové 2000, s. 25.

¹⁰ V březnu 1935 referoval německý vyslanec Walter Koch do Berlína o informovanosti tiskového odboru československého předsedy vlády v otázce navýšeného financování SHF z Německa. KUČERA J.: *Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé Říše Sudetoněmecké straně v letech 1935-1938)*. Český časopis historický 95, 1997, č. 2, s. 390.

¹¹ DEJMEK, J.: *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918-1938)*, Praha 2003, s. 257.

Spojené království prostřednictvím své diplomacie sledovalo především své velmocenské zájmy na úkor zahraničně politických ambicí malodohodových zemí, Francie a v reálu všech evropských zemí sdružených ve Společnosti národů. Vzájemné rozpory se projevíly v podobě jednání o již zmíněném Východním paktu, jenž se nakonec kvůli odporu Německa, Polska a Velké Británie nepodařilo zrealizovat. První dvě země se totiž nehodlaly spojit v jakémkoliv paktu, jehož by se účastnil Sovětský svaz. Zejména diplomacie Varšavy tak oslabila a zbrzdila další klíčovou a tolik potřebnou středoevropskou spolupráci. Důvodem byla zejména v lednu 1934 uzavřená bilaterální německo-polská smlouva o neútočení. Velká Británie odmítala spolupráci se Sovětským svazem primárně z ideových příčin a tento přístup se pokoušela uplatňovat prostřednictvím svého vlivu také na další země. Proto měla francouzsko-československo-sovětská spolupráce pro Brity hořkou pachut'. Jejich sbližování s Německem vycházelo také z potřeb britské diplomacie vyvážit francouzský a sovětský vliv na evropskou politiku.¹²

Velká Británie se snažila již od roku 1933 nalézt výše zmíněnou vlastní strategii vůči Německu a Itálii. Prosazovala při tom „měkčí“ (pasivní) variantu appeasementu, která měla za cíl přinutit Německo ke spolupráci především prostřednictvím smluvních závazků.¹³ Tato strategie byla vůči Německu uplatňována zejména za vlád Ramsaye MacDonalda a Stanleyho Baldwina. Neville Chamberlain sice prosazoval tzv. aktivní appeasement, ale jeho výsledek se v roce 1938, i v případě Československa, nakonec jako příliš rozdílný nejevil. Britská diplomacie podmiňovala své kladné stanovisko k přijetí Východního paktu rozšířením vzájemných francouzsko-sovětských záruk na Německo a souhlasem s německým zbrojením. Tato francouzsko-sovětská iniciativa z roku 1934 se pak omezila na podepsání bilaterální smlouvy, parafované 2. května 1935. K ní se 18. května 1935 připojilo také Československo (dva dny předtím československá diplomacie uzavřela smlouvu se Sovětským svazem). Třetí plochy ve vzájemných diplomatických

¹² Britský ministerský předseda Stanley Baldwin se v únoru 1936 u příležitosti ratifikace francouzsko-sovětské smlouvy vyjádřil, že „případné francouzsko-sovětské vítězství nad Německem by mohlo mít za důsledek bolševizaci Evropy“. NEVILLE, P.: *Hitler and appeasement*, Líbeznice 2008, s. 96.

¹³ LANYI, G. A.: *The Problem of Appeasement*. World Politics, Vol. 15, No. 2 (Jan., 1963), s. 319.

vztazích se symbolicky projevily také po podepsání britsko-německé námořní smlouvy 18. června 1935, tedy pouhý měsíc po stvrzení francouzsko-sovětsko-československé „aliance“. V těchto dvou krocích, tedy odlišně nastoupeným trendům britské a československé zahraniční politiky v letech 1934–1935, lze spatřovat další vzájemné rozporné prvky pražské a londýnské diplomacie.¹⁴

Britské konzervativní kruhy a ofenzivně naladěná zahraniční politika Berlína se na sklonku roku 1934 a v první polovině roku 1935 proluly ve zbrojní otázce a ve vzájemném vymezování sfér vlivu v Evropě. Londýn měl ale v tomto období ještě poměrně daleko uvedení sudetoněmecké problematiky do renomovaných diplomatických, ekonomických a vědeckých kruhů, a to i přesto, že určité konzervativní kruhy vykazovaly již přinejmenším proněmecké, či v okrajové míře dokonce pronacistické tendence.¹⁵ Pro první Československou republiku nevyznívala její pozice v britských diplomatických kruzích, i přes britské sblížení s Německem a Benešovu prosovětskou politiku, před parlamentními volbami roku 1935 nijak zvlášť negativně. První vážnější varovné signály upozorňující na další události pak vyvstaly na konci zimy

¹⁴ Anglická veřejnost, potažmo klíčové kruhy britské politiky byly velmi znejistěny a rozladěny průběhem francouzsko-sovětsko-československých jednání o spolupráci. Francie byla v tomto ohledu v protikladu nejen k aktuální britské politice hledání východisek z jarní „sárské“ krize 1935, ale především k postoji Velké Británie vůči Sovětskému svazu. Nacistická propaganda prostřednictvím Goebbelse útočila v této době v projevech na Československou republiku označovala jí za „vlajkovou loď bolševismu v Evropě“. Nejen Goebbels, ale i samotný Henlein tak využili sovětsko-československé smlouvy k tomu, aby se problém německé menšiny dostal na mezinárodní diplomatické fórum, resp. zejména do anglických politických kruhů. Označení „Sudety“ se začalo ve větší míře používat na počátku 20. století jako souhrnné a geografické označení Němců žijících v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Za autora je považován německý politik Franz Jesser, ačkoliv pojmy „Sudety“ a „sudetský“ použil již František Palacký a ve 2. stol. n. l. před ním i Claudios Ptolemaios. Výraznou popularizaci termínu přinesl až po roce 1918 Joseph Pfitzner, který vydal v roce 1937 knihu *Sudetendeutsche Einheitsbewegung*. KŘEN, J.: *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780-1918*, Praha 1990, s. 92-94.

¹⁵ Britská společnost, či přesněji řečeno její ultrakonzervativní část, se k fašismu a nacionálnímu socialismu hlásila z různých politických, ekonomických a sociálních příčin. Byla to především radikální odpověď na pokračující úpadek Velké Británie a posílení Labouristické strany. Tyto kruhy vycházely z opoziční politiky 20. let, směřované proti ministerskému předsedovi Davidu Lloydovi Georgovi. Prosazovali přitom tzv. „pravý konzervatismus“ (*true conservatism*). V roce 1935 byli z Německa do Velké Británie vysláni příslušníci tzv. Nordische Gesellschaft. Měli touto cestou podpořit antisemitismus na britských ostrovech. Nejradikálnější organizací britského nacismu, respektive fašismu byla ve Velké Británii Nordic League (NL), do jejíhož členstva se zařadili také někteří generálové britské armády (Robert Blakeney, John Fuller aj). KOVÁŘ, M: *Britští fašisté a evropský fašismus (nacismus) mezi dvěma světovými válkami – příspěvek ke studiu politického extremismu ve Velké Británii v letech 1919–1939*, in: *Velká Británie v 18.–20. století (soubor vědeckých statí)*, Praha 2008, s. 9–22.

1934–35. Proto byl také britský ministr zahraničí Anthony Eden při své pražské návštěvě informován ministrem zahraničí Edvardem Benešem, že Černínský palác bude nadále sledovat linii prozápadní politiky. Beneš však Edena upozornil také na skutečnost, že „pokud se však třetí říši ponechá volná ruka, zmocní se Hitler postupně celé Evropy“.¹⁶

Na jaře 1935 se tedy vzájemné vztahy Československa a Velké Británie prolínaly v několika rovinách. Tou první byly „bezesporu důsledky dubnové „streské“ schůzky britských ministrů Anthonyho Edena a Johna Simona s Mussolinim, na níž došlo z britské strany pouze k diplomatickým prohlášením, odsuzujícím porušování Versailleské mírové dohody ze strany Německa ve zbrojních otázkách“.¹⁷ Britská snaha pacifikovat nacistický zbrojní program a současně si zajistit od Německa výhodnou mocenskou mezinárodně-právní pozici vyústila v červnu 1935 ve dvoustrannou britsko-německou námořní dohodu.¹⁸ Ačkoliv se tato dohoda bezprostředně nedotýkala Československa, vysloužila si pochopitelně reakce předních představitelů československého diplomatického sboru, včetně vyslanců v Paříži a Londýně Štefana Osuského a Jana Masaryka. V Praze se 27. června 1935 Kamil Krofta, tehdy ještě pouze jako zástupce ministra zahraničí Beneše, vyjádřil slovy o „neudržitelnosti britského kroku z formálního hlediska“.¹⁹

Druhou a v určitém ohledu podstatnější událostí pro vzájemné vztahy se staly květnové parlamentní volby, následované ještě volbami do zemských a okresních zastupitelstev. Posilování britsko-německých vztahů mělo v Československu odraz v domácí politické scéně. Sudetoněmecká strana - *Sudetendeutsche Partei* (SdP) vzniknuvší 30. dubna 1935 de facto pouhým

¹⁶ BRÜGEL, J. W.: *Češi a Němci 1918-1938*, Praha 2006, s. 461.

¹⁷ ADAMOVIČ, K. KŘÍŽKOVSKÝ, L.: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha 2002, s. 232.

¹⁸ Ovšem první vážnější sblížení Velké Británie s Německem zajistil při své berlínské návštěvě u Hitlera 29. ledna 1935 lord Lothian (občanským jménem Philip Kerr), který patřil k vlivným členům britské aristokracie. Ve 20. letech byl členem sekretariátu někdejšího ministerského předsedy Davida Lloyda George. Měl také kupříkladu velký vliv na postoje britského ministra zahraničí (od roku 1935 ministra vnitra) Johna Simona. REJNARTOVÁ, S.: *Příspěvek ke studiu ekonomických příčin britského appeasementu ve 30. letech 20. století* (Bakalářská práce), Praha 2011, s. 32

¹⁹ DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 258.

přejmenováním Sudetoněmecké fronty domoviny - *Sudetendeutsche Heimatfront* (SHF) vstoupila do, pro ní nepřátelského, demokratického procesu sebevědomým vítězstvím v parlamentních volbách. V nich obdržela bezmála jeden a čtvrt milionu hlasů, což bylo zároveň více než 68 procent všech německých hlasů v Československu.²⁰

2.3 Československé parlamentní volby, Sudetoněmecká strana v průběhu jara–podzimu 1935 a její návaznost na britsko-československo-německé vztahy

Poslední parlamentní volby první Československé republiky byly výjimečné z několika úzce propojených hledisek. Především se jednalo o volby, jichž se účastnilo neobvykle velké množství voličů (přes 92 procent potenciálních voličů) v porovnání s jakýmkoliv předcházejícím hlasováním uvnitř ČSR. Toto neobvykle vysoké číslo bylo v menší míře následkem reakce voličstva na přetrvávající hospodářské problémy země.²¹ Zásadním důvodem vysoké volební účasti však byly „*komplikované vztahy s německou menšinou, jenž se odrazily v celkové atmosféře ve společnosti a rovněž v mimořádné aktivitě voličů*“.²²

V rámci demokratického uspořádání, ač sama byla (stále ještě skrytě) protidemokratická, se SdP otevřela cesta k prosazování protičeskoslovenských cílů, a to i prostřednictvím v zahraničí prosazovaného, lživého a účelně zkresleného pohledu na menšinovou německou otázku, který se nejvíce prosadil v důsledku aktuálních postojů britské diplomacie, zejména na Britských ostrovech. Na sklonku 30. let a zejména po skončení druhé světové války se britský appeasement ve vztahu k sudetoněmecké otázce někdy zdůvodňoval také jako „*nutnost dopřát československým Němcům*

²⁰ SdP obdržela o přibližně 70 tisíc hlasů více než čeští agráři.

²¹ Československá sociálně-demokratická strana dělnická, Německá sociálně-demokratická strana dělnická a Komunistická strana Československa získaly v těchto volbách 26,5 % všech odevzdaných hlasů. Němečtí radikálně levicoví voliči hlasovali od roku 1921 až do zániku ČSR pro Komunistickou stranu Československa, která v těchto volbách posílila.

²² ŠIMÁNKOVÁ, E.: *Stranický systém v Československu 1918-1938 a vliv volebního systému na jeho podobu*. Diplomová práce, Jihlava 2008, str. 22.

*sebeurčení, které jim mírová jednání po první světové válce odmítla uznat“.*²³ Pomocí emotivních projevů se podařilo Konradu Henleinovi na konci roku 1935 a také při následujících cestách v letech 1936 a 1937 oslovit, mimo jiné za pomoci médií, část britské veřejnosti.²⁴ Počet těch, kteří naslouchali, byl v britské společnosti 30. let 20. století dost možná marginální počtem osob, nikoliv však významem a postavením, které ve společnosti zastávaly.

Projevy britsko-německého sblížení, či spíše britského hledání východisek z evropské bezpečnostní krize, nahrávaly na jaře 1935 Henleinově straně. Britský zájem o Německo, potažmo o německou menšinu v Československu, se odrážel také v postoji české agrární strany.²⁵ Ta byla ze všech československých koaličních vládních stran patrně nejvíc nakloněna smířlivému řešení sudetoněmecké otázky.²⁶ I ona sama však byla rozdělena na dvě křídla, a to zejména v souvislosti ve vztahu k německé straně *BdL*, zastoupené v československém Národním shromáždění.²⁷ Čeští agráři hodlali prostřednictvím své podpory SdP především demonstrovat svůj nesouhlas se zahraniční orientací republiky, zejména pak kritizovali stvrzení další spolupráce se Sovětským svazem. Přejmenování Sudetoněmecké fronty domoviny bylo tedy rovněž organizováno z podporou české agrární strany a jejích představitelů.

Britská vláda sledovala v dubnových a prvních květnových dnech roku 1935 prostřednictvím své diplomacie ostré diskuse koaličních stran, respektive československé vlády. Ta nakonec 5. května rozhodla, že SdP k volbám připustí.²⁸ Vláda tak učinila poté, co kladné, i když značně rezervované

²³ LANYI, s. 318.

²⁴ Jednalo se například o okruh kolem lady Astorové, v jejímž sídle se scházeli vlivní členové anglické politiky, ekonomie a médií (např. žurnalista Ward Price). Tato skupina se nazývala „*Astorovská klika*“ či „*Clivened set*“. KVAČEK, R.: *K historii sudetoněmecké strany*, Dějepis ve škole. Časopis pro dějepis. Ročník IV., 1957, s. 244.

²⁵ Oficiální název zněl *Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu*.

²⁶ Pozitivní přístup postoj československých agráriků k SdP byl produktem politického boje uvnitř politického prostředí ČSR a souvisel mimo jiné s prezidentskou volbou v prosinci 1935. Vedení SdP zvažovalo do poslední chvíle podporu dr. Bohumila Němce.

²⁷ *Bund der Landwirte und des ländischen Gewerbes* – Německý svaz zemědělců a venkovských živností.

²⁸ BRÜGEL, str. 358.

stanovisko vyjádřil v této otázce prezident Masaryk. Henleinovi a jeho stále ještě do jisté míry skrývanému nepřátelství vůči republice, které projevoval více v zahraničí než-li „doma“, se tak otevřela cesta k širší politické angažovanosti. Ta se měla nejprve obrátit proti německým aktivistickým stranám v ČSR, jakožto úhlavním nepřátelům germanofilské a protičeskoslovenské linie.

Sudetoněmecká strana byla primárně založena na protičeskoslovenském, respektive protičeském ideovém základě a poskytnutou „britskou“ příležitost hodlala prostřednictvím svého vedení využít.²⁹ Snažila se v tomto duchu zahrnout pod tuto ideu, pokud možno, drtivou většinu Němců žijících na území Československé republiky. Voliči SdP využili těchto voleb především k jasné manifestaci národní sounáležitosti, ačkoliv je nutné mít na zřeteli i ekonomický faktor jejich volby. Ten souvisel se stále velmi špatnou hospodářskou situací v oblastech republiky, kde dominovali Němci. Volební výsledek však především znamenal vyjádření pocitu sounáležitosti k německému a do jisté míry také opoziční náladu směřovanou proti programům německých aktivistických stran, jejichž obsah nevykazoval takové známky populismu.³⁰ Sudetoněmecká strana tak splnila cíl, který o dva roky dříve ve svém programu deklarovala také SHF.

Henlein využil pomoci Třetí říše a v krátké době využil příležitosti a začal s dekonstrukcí stávající podoby republiky, mimo jiné při komunikaci s britským vyslanectvím v Praze. Následně kontakty využil také při návštěvách samotných Britských ostrovů. Československá vláda hodlala poskytnout Henleinovi a jeho přívržencům pod narůstajícím zahraniční pozorností především umožnit projevit se otevřeně na půdě parlamentu. Tato veskrze probritská taktika měla SdP přivést na parlamentní půdu. Zde mělo být snadnější stranu pacifikovat. Zároveň daly československé úřady SdP na

²⁹ „Tato strana měla ultimátní program – germánský program, který eskaloval ekonomické a další rozdíly mezi Čechy a sudetskými Němci.“ RAŠKA, F. D.: *The Czechoslovak exile government in London and the Sudeten German issue*, Praha 2002, s. 15.

³⁰ NOVOTNÝ, L.: *Political Parties of the German Minority in Interwar Czechoslovakia (1918–1938) – Brief Summary and Outline of the Issue*. Öt kontinens, Budapest: Eötvös Lóránd University, Faculty of Humanities, 2011, s. 207.

vědomí, že v demokracii nemůže na výsledcích voleb participovat strana pod s označením, které evokuje radikalismus, resp. militarismus.

SdP se snažila v průběhu první poloviny roku 1935 působit na zahraniční veřejnost a diplomatické sbory západních velmocí jako jediný skutečný obránce národních zájmů českých Němců. Zaměřila se při tom o znevážení role německých aktivistických stran. Sledovala rovněž neméně důležitý cíl, kterým se měla stát destrukce československé demokracie a v první fázi oslabení v pravdě nepřiliš výrazného německého aktivistického tábora, zastoupeného v československém parlamentu stranami DSDAP - Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik, DCV - Deutsche christlichsoziale Volkspartei a BdL - Bund der Landwirte. Sudetoněmecká strana získala v květnu 1935, coby druhá nejsilnější strana v Československu, v posledních předválečných parlamentních volbách 44 poslaneckých a 23 senátorských křesel.³¹ Už to jí předurčovalo k posílení své destruktivní role uvnitř slábnoucí československé demokracie. Její významná úloha v souvislosti s likvidací demokracie však přicházela současně i s vývojem na mezinárodní evropském poli. Henlein se mohl po vítězných volbách právem považovat nejen za mluvčího naprosté většiny sudetských Němců, ale zároveň za „převaděče“ sudetoněmecké menšinové otázky z evropské „periferie“ na světové fórum.³² To vše za vzrůstající pomoci špionážních a diplomatických služeb poskytovaných z nacistického Německa.

2. 4 Počátky prolínání sudetoněmecké otázky a britské diplomatické strategie

Britská diplomacie, která začala v průběhu roku 1934 a zejména v první

³¹ „Na tomto nepoměru se projevil především cílené nadhodnocení obou pražských volebních krajů v I. skrutiniu...V rámci německých stran získala Sudetoněmecká strana 2/3 všech hlasů...: - <http://www.rexter.cz/sudetonemecka-strana-ve-volbach-1935-%E2%80%93-pochopeni-mensinoveho-postaveni-sudetskyh-nemcu-v-ramci-stranickeho-spektra-mezivalecneho-ceskoslovenska/2005/05/01>). V pořadí druhá Sociální demokracie (DSDAP, obdržela mezi německými stranami 16 procent, křesťanští sociálové 9 procent. Velkou ztrátu zaznamenal Svaz zemědělců (BdL), který získal 8 procent hlasů: CABADA, L. – ŠANC, D.: *Český stranický systém ve 20. století*, Plzeň 2009, s. 216.

³² ZEMAN, Z.: *Edvard Beneš. Politický životopis*, Praha 2000, s. 133.

polovině roku 1935 uskutečňovat vůči Německu specifickou zahraniční politiku, rovněž aktivizovala vztahy s některými představiteli německé menšiny v Československu. Posilovala se tím destruktivní role již Velká Británie začínala případě Československa hrát. Souviselo to s úředníky britského vyslanectví v Praze. Jakkoliv se Velká Británie s Francií snažily posílit Itálii proti Německu, činily v reálném důsledku v podstatě opak. Mussoliniho středoevropská zahraniční politika měla v sobě určité dočasné protiněmecké prvky, ale dlouhodobější sbližování Berlína a Říma na úrovni diktatur nemohla ovlivnit ani smířlivá velmocenská politika. Obecně tak pro sledované období počátku druhé poloviny 30. let 20. století platí, že „*obě západní velmoci přijímaly Hitlerovy vyzývavé akce pasivně*“.³³ Tím se v souvislosti s československo-britskými vztahy otevřela pro Henleina a jeho spolupracovníky cesta k patetickému, „idejemi“ pangermanismu a nově také v duchu efektivní nacistické propagandy provázenému útoku proti republice. To vše prostřednictvím menšinové německé otázky. Rok 1935 se projevil v neposlední řadě také „*Henleinovým entrée ve Velké Británii*“.³⁴

Pro československou demokracii a její další osud bylo v roce 1935 kritické a prozatím nepřilísné nápadné propojení agresivního sudetoněmeckého antiparlamentarismu s britskou zahraniční orientací, respektive s jejími konzervativními, proněmeckými proudy. Sbližení nacistického Německa s Velkou Británií nezůstalo bez vlivu na Československo a jeho menšinovou politiku. Pozvolna nastávala situace, kdy diplomatické kruhy Londýna začaly projevovat v souvislosti s aktivitami Henleina o tuto problematiku stále silnější zájem.³⁵ Odlišnou formu

³³ BRÜGEL: *Češi a Němci*, s. 364.

³⁴ HRUŠKA, E.: *Konrad Henlein. Život a smrt*, Praha 2010 s. 121.

³⁵ Říšskoněmecký vliv a narůstající přísun tamějšího kapitálu dávaly na jaře 1935 tušit, kdo stojí za režií stále razantnějších Henleinových výstupů. Jeho partaji, coby budoucímu opěrnému bodu v té chvíli již značně sebevědomé zahraniční politiky Německa, poskytli finanční podporu významné německé finanční a průmyslové kruhy českých Němců. K nim patřil například dr. Alfred Rosche, který byl členem SdP od března 1935 a s nímž se Henlein znal již delší čas své politické kariéry. Tento podnikatel měl o měsíc později v Praze schůzku s finančníkem Doderem, na níž podle zpráv tehdejšího tisku odevzdal Henleinovi a jeho straně „peněžní dar německých průmyslníků ve výši 800 tisíc Kč.. Po druhé světové válce se rovněž podařilo při výlechu někdejšího poslance SdP Sandnera prokázat, že československá agrární strana poskytla v letech 1935–1936 vícekrát finanční pomoc z kruhů cukrovarnického kartelu, a to pravděpodobně za účelem podpory protihitlerovského křídla ve straně: *K historii Sudetoněmecké strany*, KVAČEK: *Dějepis ve škole. Časopis pro dějepis*, s. 200.

komunikace naopak sudetoněmecký „vůdce“ používal zvláště při jednání s Angličany, u kterých se stavěl do pozice jednoznačného ochránce německých zájmů před „českými utlačovateli“. O to znepokojivější se jevila skutečnost, že Henlein byl u mnoha Němců vnímán jako prodloužená Hitlerova ruka. Tato záležitost byla pro mnohé (nejen) české politiky v napjatém roce 1935 značně alarmujícím zjištěním, o to větším, přihlédneme-li k německo-britskému vztahu v období let 1934–1936. Není pochyb o tom, že se léto 1935 neslo ve znamení zvýšené komunikace mezi vedením sudetoněmecké strany, berlínskou *Wilhelmstraße* a britskými konzervativními, latentně germanofilskými kruhy. I přesto je nutné pro období let 1935–1936 důrazně odlišovat zahraničně-politickou podporu Německa „své“ menšině v Československu a Henleinovi jako takovému od finančních injekcí Sudetoněmecké straně.³⁶ Ty se staly již v první polovině roku 1935 téměř samozřejmostí. Německá zahraniční politika si však vzhledem k aktuálním prioritám své diplomacie, vyčkávací taktice, a také s ohledem na poměr k Velké Británii a Francii, výraznější podporu svým zahraničním „buňkám“ dovolit nemohla.

Pro pochopení československo-britských vztahů v polovině 30. let je důležité zmínit také další činitele, které tyto vztahy ovlivnily. Jestliže nejviditelnějším se jevil Konrad Henlein a jeho níže zmíněný „výlet“ do Londýna na sklonku roku 1935, pak je nutné zmínit také osobu britského vyslance v Praze, sira Josepha Addisona. Ten úřad zastával od května 1930

³⁶ Dne 31. ledna 1935 proběhlo v berlínské centrále ministerstva zahraničních věcí setkání mezi jejími pracovníky a představiteli *Volksbund für die Deutschen im Ausland* - VDA (předchůdce *VoMi*). VDA upozornila, že volební vítězství SdP přijde asi na 3 miliony Kč. Dodnes panují rozpory tom, kdy přesně začalo financování z říšských zdrojů. J. W. Brügel například ve svém díle *„Tschechen und Deutschen“* považuje za začátek plateb až konec září 1935 kdy VDA předala v Berlíně členu SdP Köllnerovi 50 tisíc říšských marek. Většina autorů však považuje za začátek sponzoringu období před parlamentními volbami 1935. J. Kučera se však například domnívá, že platby se, v byť nepravidelných intervalech, uskutečňovaly již od března 1934. KUČERA J.: *„Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé Říše Sudetoněmecké straně v letech 1935-1938, Český časopis historický (95/1997, číslo 2, s. 389).* Faktem zůstává, že mezi červnem 1936 a srpnem 1938 přebírali peníze pro stranu především právník a člen SdP Anton Kreissl a K. H. Frank. Následující přehled ukazuje zadokumentované sumy přebrané v letech 1936–1938 vedením SdP: **5/1936-10/1936:** 1 602 685 Kč, **10/1936-3/1937:** 1 712 979 Kč, **3/ 1937- 7/ 1937:** 2 773 082 Kč, **7/ 1937- 1/1938:** 1 791 663 Kč, **2/1938-8/1938:** 1 379 070 Kč. Oficiální tiskovou cestou pak Henlein na konci srpna 1935 přiznal předvolební podporu ve výši 331 711 RM. (Kučera J.: *Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé Říše Sudetoněmecké straně v letech 1935-1938, Český časopis historický, 95/1997, číslo 2, s. 405–409.* V době mezi lety 1935–36 rovněž panovaly rozpory mezi vedením SdP a říšskými orgány ohledně výše poskytovaných částek. Požadavky byly většinou značně nadhodnocené a z Německa zaznívala k pražskému vyslanectví rovněž kritika účelu, jakým jsou finance používány. Pro Německo byly důležité především podpora žurnalistických aktivit a obecně propagace strany.

do října roku 1936. I on bezesporu přispěl, vedle pozdější tajemníka britského ministerstva zahraničí Roberta Hadowa, k zmezinárodnění sudetoněmecké otázky.³⁷ Hadow se řadil k obdivovatelům Konrada Henleina. Spolu s Addisonem měl Hadow velký podíl na tom, jakým způsobem se britské veřejné mínění a především vlivné diplomatické a mediální kruhy dívaly na problematiku německé menšiny v Československu. Pokud připustíme, že již v roce 1935 se Henleinovy veřejné výstupy organizovaly postupně ve stylu nacistické propagandy, pak je také třeba zmínit úlohu britského vyslanectví v Praze, které do této hry výrazně zasáhlo. Vyslanec Addison se mnohokrát vyjádřil negativně nejen o Československu jako státním útvaru, ale také v xenofobním, snad i německou propagandou ovlivněném, protislovanském duchu.³⁸ Addisona společně s činností Henleina a berlínského ministerstva zahraničí lze považovat za trojúhelník či víceúhelník (doplňovaný v další fázi o další strany), který přispěl ve druhé polovině 30. let k postupnému zániku československé meziválečné demokracie.

V této souvislosti je nutno se vrátit k nacionálně-socialistické centrále v Berlíně, která hraje v československo-britských vztazích důležitou roli, a to i přesto, že v tomto období Německo v souvislosti s ČSR jednalo spíše ještě pouze na úrovni špionáže, či v rovině vyčkávací a institucionálně se formující strategie.³⁹ Československý problém se v německé diplomacii otevírá až v roce 1937, resp. naplno až v souvislosti s aktivitami ministra zahraničí Halifaxe a přípravou německého válečného plánu „Zelený“ - *Fall Grün*. V

³⁷ Tento diplomat byl v Praze od roku 1934 a ihned se přiřadil ke kritikům Benešovy diplomacie. Řekl také, že Beneš vytvořil „mezi Čechy válku neurósy“ : <http://h-net.msu.edu/cgi-bin/logbrowse.pl>.

³⁸ Addison informoval své nadřízené, že „poctivost, metodičnost a přesnost jsou pro Slovany obdobně přitažlivé jako voda pro kočku“. LUKES, I. GOLDSTEIN, E.: *The Munich Crisis of 1938: Prelude to the War*, New York 1999, s. 259.

³⁹ V roce 1935 vznikl v Německu Hlavní úřad pro zprostředkování německví (zkr. VoMi- *Hauptamt Volksdeutsche Mittelstelle*, který založil Rudolf Hess a jenž byl v roce 1937 včleněn do SS. Od téhož roku jej vedl SS Obergruppenführer Werner Lorenz). Tento úřad se prostřednictvím svého 7. oddělení (pozn. 13. *Amt VII: Sicherung Deutschen Volkstums in den neuen Ostgebieten*) stal na přelomu let 1936–1937 stal „hlavní institucí pro koordinaci německých menšin v Evropě“: HRUŠKA: s. 122. Tento úřad se již v roce 1935, ale především v dalších dvou až třech letech silně zajímal o to, aby se v členstvu SdP dostaly do popředí síly příznivě nakloněné nacistické linii, která v polovině 30. let ještě zdaleka nepřevažovala. Úloha tohoto úřadu se projevila rovněž v souvislosti s Henleinem, Walterem Brandem a Walterem Heinrichem. Na tyto osoby a jejich „Svaz kamarádů“-*Kameradschaftsbund*, založený v roce 1920 jako reakce na myšlenky rakouského filosofa Othmara Spanna), sbíral VoMi kompromitující informace. Ty se podařilo obratně využít například v roce 1937 při procesu s poslancem SdP Heinrichem (Heinzem) Ruthou.

členstvu SdP se pak logicky dostaly po roce 1936 do popředí síly více nakloněné nacistické linii, která v polovině 30. let zdaleka ještě nepřevažovala.⁴⁰ Nacistické úřady a instituce v Německu nazíraly problém německé menšiny především prostřednictvím optiky svých mezinárodních cílů. Menšinová sudetoněmecká problematika byla pro Německo primárně prostředkem k rozkolísání středoevropského prostoru a československého státu, jehož postavení v Evropě bylo v polovině 30. let již nestabilní. Agresivnější diplomatická aktivita Berlína však přišla až po vnitřní konsolidaci nacistického režimu. Svědčí o tom i skutečnost, že „*problémům německých menšin v okolních zemích byla v samotné Třetí říši věnována daleko menší pozornost než za Výmarské republiky*“.⁴¹

Britské vládní kruhy se začaly ve druhé polovině roku 1935, v souvislosti s německou menšinou v Československu, vážně zabývat myšlenkou, která nepřímo vyplývala z výsledků květnových voleb. Rýsovalo se z nich možné posílení role německé menšinové otázky a tím i případné vyřešení této problematiky z hlediska velmocenské britské politiky. Z hlediska britského angažmá jinde ve světě se londýnská diplomacie snažila především o rychlé vyřešení středoevropského problému. Tato diplomatická aktivita souvisela se stávajícím přístupem Velké Británie k Německu. Lze konstatovat, že Henleinova prosincová cesta do Velké Británie nemohla přijít pro sudetoněmeckého předáka a celou jeho stranu se svojí členskou základnou ve vhodnější dobu. Britská strana se prostřednictvím své stálé diplomatické mise v Praze snažila v období od druhé poloviny roku 1935 různými cestami o začlenění vítězné strany do parlamentního procesu. Pravděpodobné důvody této britské strategie vycházely z možnosti pacifikace radikálního pronacistického křídla SdP prostřednictvím československého politického života. Tuto taktiku do jisté míry prosazovala i československá vláda.

Je nepochybné, že britské diplomatické a aristokratické kruhy, které se

⁴⁰ V polovině ledna 1937 se „exponent radikálního křídla ve straně Karl Hermann Frank stal Henleinovým zástupcem“ KVAČEK: *K historii Sudetoněmecké strany, Dějepis ve škole. Časopis pro dějepis*. Ročník IV., 1957, s. 243.

⁴¹ JAWORSKI, R. *Na stráži němectví nebo v postavení menšiny?*, Praha 2004, s. 185.

v té době přikláněly k Henleinovi, taktéž věřily jeho předvolebním i povolebním proklamacím. V těch se vyjadřoval o svém státotvorném přístupu k československé republice.⁴² Svou, později spíše smutně proslulou roli, sehrál při nastupujícím Henleinově zahraničním angažmá i britský vyslanec v Praze sir Joseph Addison jehož proněmecký postoj, se projevoval již v první polovině 30. let, tedy nedlouho po nástupu do funkce vyslance Spojeného království. V Praze se Konrad Henlein hodlal za přispění vedení SdP chopit příležitosti. Je nepochybné, že již v duchu aktuální německé zahraniční politiky. Ta se od druhé poloviny roku 1934 začala orientovat na vyřešení svého, od roku 1933 rozkolísaného vztahu k Velké Británii. Země se z pozice představitele největší imperiální velmoc i díky aktivitám své politické reprezentace nejpříznivěji přikláněla k dohodě s nacistickým Německem.

Je nesporné, že Henleinovo první angažmá ve Velké Británii se už ve značné míře překrývalo se zahraničními ambicemi Berlína. Henlein poprvé kontaktoval britské kruhy pravděpodobně již v průběhu července 1935 prostřednictvím bývalého britského vojenského atašé v Berlíně kapitána Grahama Christieho, který v té době pracoval rovněž pro britskou zpravodajskou službu.⁴³ Christie mimo jiné „*finančně zaštiťoval všechny Henleinovy cesty do Anglie*“.⁴⁴

2.5 Československá a britská zahraniční politika na pozadí krize evropské kolektivní bezpečnosti

Dříve než se mohly britsko-sudetoněmecké vztahy v souvislosti s aktivitami nacistického Německa a jeho “zprostředkovatele” Henleina dostat do další, tentokrát již plně mezinárodní fáze, poznamenaly vzájemnou komunikaci okolnosti veskrze světového charakteru. Italsko-etioopská krize již na sklonku léta hrozila přerůst ve vážnou krizi evropského poválečného mírového

⁴² BIMAN S., MALÍŘ, J.: *Kariéra učitele tělocviku*, Ústí nad Labem 1983, s. 97.

⁴³ *Zdá se, že Christie také pracoval pro britské tajné služby . Představoval se totiž také jako plukovník Christie*: ROBBINS, K.,H.: *Konrad Henlein, The Sudeten question and british foreign policy*, The Historical Journal, Vol. 12, No. 4 (Dec., 1969), s. 682.

⁴⁴ KVAČEK: *K historii Sudetoněmecké strany*, Dějepis ve škole. Časopis pro dějepis. Ročník IV., 1957, s. 244.

uspořádání. Zdrženlivost velmocí, nejasná odhodlanost bránit v jednotném duchu principy fungování Společnosti národů a nejednota zemí daná přílišně hájenými partikulárními zájmy evropských zemí, přinesly ve druhé polovině roku 1935 velký test meziválečné demokracie. Jeho značně polovičitý výsledek naznačil pesimistické vyhlídky dalšího směřování československo-britských vztahů v dalších měsících.

V létě 1935 se zdálo, že komplikované postavení Československa v britské diplomatické perspektivě, které souviselo s nárůstem sebevědomí SdP a Henleinovým zájmem o zahraniční prezentaci svého protičeskoslovenského programu, již kulminuje. Etiopská krize a přinejmenším problematické a rozkolísané postavení hlavního arbitra sporu, tedy Společnost národů, však přinesly na podzim 1935 do vztahů obou zemí další komplikační prvek.

Československá diplomacie se jako zastávce principu kolektivní bezpečnosti musela v září 1935 vypořádat se skutečností, že se ministři zahraničí Velké Británie a Francie Samuel Hoare a Pierre Laval dohodli na společném postupu ohledně případného, v té době již velmi akutního ozbrojeného výpadu proti členu ženevské organizace. Mezinárodní zodpovědnost jižním směrem expandující Itálie se zdála být v Ženevě na první jednoznačně přijímanou záležitostí. Jednání a směr velmocenských diplomatických aktivit Velké Británie, Francie, Itálie a Německa v předchozím přibližně roce a půl však dávaly tušit, jakou verzi se nakonec podaří ve vztahu k Itálii prosadit.⁴⁵ Oba ministři se 10. září 1935 postavili proti tvrdým sankcím vůči Mussoliniho režimu z příčin majících svůj původ o několik měsíců dříve, a to konkrétně při francouzsko-britsko-italských jednáních. Ministr Samuel Hoare ujistil svého francouzského kolegu, že „*mezi případné sankce nebude patřit ani vojenský zákrok, ani uzavření Suezů*“.⁴⁶

Československá zahraniční politika byla tedy v této době ve složitém

⁴⁵ V diplomatických kruzích Evropy bylo veřejným tajemstvím, že již v dubnu 1935 se ve Strese Mussolini u anglických a francouzských diplomatů utvrdil, že má v otázce Etiopie de facto volné pole působnosti.

⁴⁶ KVAČEK, R.: *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933–1937*, Praha 1966, s. 164.

vztahu vůči Velké Británii z několika příčin. Tou první byla bezesporu sudetoněmecká otázka a Henleinova připravovaná cesta do Londýna. Tou druhou pak sympatie, které mu germanofilské kruhy Anglie vyjadřovaly. Další složitý bod (a na podzim 1935 z mezinárodního pohledu aktuálnější) představoval poměr k Itálii a oběma západním velmocím, společně s jejich přístupem k vojenskému tažení proti Etiopii. Složitost britského přístupu k italsko-etioopskému konfliktu dokumentuje (nejen) vnitropolitická situace ve Velké Británii. Britská politická scéna byla rozdělená v mnohých otázkách, nevztahujících se pouze k zahraničním tématům. Vnitropolitické diskuze na parlamentní půdě se pak ovšem nutně promítaly do zahraniční politiky. V přístupu k Německu a také k Itálii se postup britské diplomacie lišil. Zejména důvody, které přivedly západní velmoci k přijetí Hoare-Lavalova plánu, dobře dokumentují slova nejvlivnějšího muže britské zahraniční politiky 30. let 20. století Roberta Vansittarta, který vykonával v letech 1930–1937 funkci stálého státního podtajemníka ministerstva zahraničí.⁴⁷ Vansittart se vyjádřil v tradičně koloniálním duchu slovy, že je „lepší Itálii nechat angažovat v Africe, než aby se soustředila na evropskou expanzi“.⁴⁸

Pro britskou i československou diplomacii bylo tudíž jednou z priorit zachovat klíčovou rakouskou nezávislost, která stála jako jeden z pilířů nejen středoevropské bezpečnosti a měla značnou důležitost i pro Československé postavení uvnitř střední Evropy. V britském pojetí, (to se shodovalo v polovině 30. let dočasně s italským), Rakousko drželo klíč k pacifikaci Německa. Itálie byla pro Československo a jejího francouzského spojence důležitým garantem středoevropského poválečného statu quo. Tato záruka však přinášela vážné trhliny v podobě italského politického systému a expanzivně pojímané zahraničně-politické praxi její diktatury. Podle tohoto principu se také odvíjel britsko-italský vztah. Pro Československo však mělo dočasné a váhavé protiněmecké angažmá Itálie v období kolem roku 1935 zásadní význam, jakkoliv se jednalo o dočasný a značně rizikový bezpečnostní prvek zajišťující

⁴⁷ NOVOTNÝ, L.: *Foreign office. Britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936*, Moderní dějiny. Časopis pro dějiny 19. a 20. století. Praha 2011, s. 152.

⁴⁸ GOLDMAN, A., L.: *Sir Robert Vansittart's Search for Italian Cooperation against Hitler, 1933-36*, Journal of Contemporary History, Vol. 9, No. 3 (Jul., 1974), s. 101.

bezpečnost a obranyschopnost státu. Československá diplomacie v čele s Edvardem Benešem proto také nevyjadřovala v etiopském konfliktu jednoznačně protiitalské stanovisko. Mussoliniho Itálie utvářela tedy v polovině 30. let dočasnou spojnicí v britsko-československých vztazích i přesto, že diplomacie všech tří zemí vycházely z poněkud odlišných premis.

Již v roce 1934 předložil Robert Vansittart své memorandum, podle kterého se Velká Británie měla soustředit na opětovné vyzbrojení a jasný postoj vůči Německu. To se mu totiž jevilo jako největší nebezpečí pro britské zájmy v Evropě.

Pro československou mezinárodní pozici bylo určitě relativně příznivější, pokud se Itálie obrátila směrem k africké expanzi. Nepřijetí sankcí a ponechání "volné ruky" v Africe však přineslo silný mezinárodně-právní precedent. Toho se obratně chopilo hitlerovské Německo při dalším postupu, mimo jiné v případě akce v Porýní v březnu 1936 a následném postupu proti Rakousku a ČSR.

Československo se na jednu stranu cítilo ve sporu italsko-etopijském vázáno Paktem Společnosti národů a jakoukoliv agresi muselo nutně odsoudit, a to i z hlediska své budoucnosti a již zmíněném poměru k Německu. Na druhou stranu musela československá diplomacie taktizovat ve vztahu k Itálii a k samotné Velké Británii. Její diplomacie totiž jak známo nepříznivě vnímala posílení československo-sovětských vztahů a logicky odlišný postoj československé republiky k bezpečnostním rizikům, vyplývajících z konkrétního a problematického postavení ČSR. „V červnu se ministr zahraničí Beneš vyjádřil v tom smyslu, že je v zájmu Československa zachovávat v otázce Etiopie přísnou neutralitu.“⁴⁹ Plénium Společnosti národů však 9. října 1935, tedy týden po napadení země, schválilo pod Benešovým vedením nutnost zavedení protiitalských sankcí. Tento krok byl nutný jakožto jasné odhodlání mezinárodního sboru, organizovaného pod hlavičkou

⁴⁹ KVAČEK: *Nad Evropou zataženo*, s. 165.

Společnosti národů, dostát závazkům a principům kolektivní bezpečnosti, vycházejících z Paktu této organizace. Beneš a celá československá zahraniční politika museli nutně jednat značně uvážlivě a tím pádem bohužel v zřejmý neprospěch Společnosti národů, resp. Československa Ministr Beneš se i přesto nejednou vyjádřil kladně o funkčnosti Společnosti národů a věřil, či to alespoň na ženevské půdě tvrdil, že systém kolektivní bezpečnosti, mimo jiné za pomoci Velké Británie, prokáže svou akceschopnost.⁵⁰

Další kroky britské a francouzské diplomacie byly však v přímém rozporu se zahraničními prioritami malodohodových států. Obě západoevropské velmoci odmítaly z taktických důvodů sankcionovat jednoznačného viníka mezinárodní agrese. Činily tak jednak s ohledem na zbrojní priority zbrojařského průmyslu svých zemí a také z neochoty obětovat své, prozatím smířlivé vztahy vůči Itálii ve prospěch středoevropských, nebo dokonce afrických zemí. Již v srpnu 1935, po krachu srpnového třístranného jednání Velká Británie-Francie-Itálie, se poslanci Winston Churchill a Austen Chamberlain vyjádřili, že „*jediným ospravedlním pro Británii v případě nepřijetí sankcí proti Itálii by bylo jejich odmítnutí dalšími mocnostmi*“.⁵¹ Je příznačné, že právě v roce 1935 probíhala v Británii již výše zmíněná debata o přezbrojení britské armády (jíž byl Churchill horlivým propagátorem). Tato otázka se nepřímo dotýkala i Československa. Princip kolektivní bezpečnosti, zastávaný československým ministerstvem zahraničí, byl v souladu s přezbrojením britské armády. Britská vojenská akceschopnost zaručovala i další životaschopnost střední Evropy, respektive efektivní protiváhu německým vojenským ambicím.

⁵⁰ KROFTA: *Společnost národů v mezinárodní politice*, s. 43–44: „*Jistě právem mohlo být řečeno-jak to učinil ministr Beneš-, že se v jednání o konfliktu habešsko-italském ukázalo, že „ženevská instituce je přese všechny dosavadní pochybnosti velkým mezinárodním činitelem mravním, politickým a materiálním, jehož zakročení může mít v každém případě důsledky dalekosáhlé“.* E. Beneš: „*naše zahraniční politika věří pevně a upřímně ve správnost ideje Společnosti národů, věří, že XX. Století je dost vyspělé, aby existenci a účinné fungování takové instituce udrželo“.... „je v zájmu našeho státu věrně při ní státi, nejen z důvodů ideových, ale i z důvodů praktických, reálních. Bylo by šílenstvím, nebo aspoň největší krátkozrakostí, nechápat, že stát, který nemá tendenci expanzivních, který nechce nikomu nic brát a který chce důsledně plnit své závazky mezinárodní, by neměl dělat politiku instituce, jejímž posláním je hájit daný právní řád mezinárodní, zabraňovat násilným převratům a válkám, nutit silné státy, aby ve svých sporech a požadavcích postupovaly cestou právní a nikoli cestou moci. My se této chyby dopustit nemůžeme.“*

⁵¹ ROBERTSON, J. C.: *The British General Election of 1935*, Reviewed work(s), in: *Journal of Contemporary History*, Vol. 9, No. 1 (Jan., 1974), s. 154.

Britské volby roku 1935 potvrdily opět mandát konzervativní vlády, tentokrát v čele se Stanleyem Baldwinem. Rozpor v zahraniční politice se po nich projevoval ve vztahu Samuel Hoare-Anthony Eden, tedy v rozporných přístupech vyznávajícího striktní appeasement a princip nakloněný kolektivní bezpečnost- v čele se Společností národů. Etiopská krize pak za britského přispění definitivně potvrdila slábnoucí roli mezinárodní organizace.

2.6 Vojsko-strategické hledisko jakožto důležitý prvek ve vztazích Velké Británie a ČSR (1934–1935)

2.6.1 Britská armáda a mezinárodní situace ve 30. letech 20. století

Problematika vojenské připravenosti obou zemí se blízce dotýká nejen jejich vzájemných vztahů, ale rovněž celkové situace, k níž Evropa dospěla v první polovině 30. let 20. století.

Britská i československá armáda se musela v polovině 30. let vypořádat s problémem razantního německého vyzbrojování. Dispozice britské armády, nemluvě o té československé, vykazovaly v porovnání s německou na konci první poloviny 30. let a na počátku poloviny druhé významné a nepřehlédnutelné nedostatky. Jednalo se zejména o nízké investice do přezbrojovacích programů. Snižování nákladů na zbrojení byl totiž celoevropský trend druhé poloviny 20. let a počátku let 30. Korespondoval s britskou diplomatickou strategií a jejími (nejen evropskými) prioritami. Je zajímavé, že na přelomu 20. a 30.let byl v britských diplomatických a mediálních kruzích rozšířen názor o tom, že je velmi málo pravděpodobné nasazení britské armády v nějaké další evropské válce.⁵² Britská armáda postupně uvolňovala kapacity evropských expedičních sborů a posilovala své jednotky v oblasti Blízkého a Středního východu. Zároveň se mezi lety 1923–1932 snížily výdaje na armádu z 43 miliónů liber v roce 1923 na méně než 36

⁵² BOND, B: *The Army between World Wars 1918–1939*, in: CHANDLER, D. (ed.): *The Oxford History of the British Army*, Londýn 2008, s. 264.

miliónů liber v roce 1932.⁵³

Na britské politické scéně probíhala mezi lety 1933–1935 dramatická diskuze, týkající se nejen přezbrojení armády (které v intenzivnější podobě probíhalo až od roku 1935), ale i úloh a počtu britských expedičních sborů. Od roku 1935, kdy se rozbíhá přezbrojení v podstatě všech podstatných složek britské armády, dochází sice k postupnému, ale stále značně pomalému navyšování armádních výdajů.

2.6.2 Československo a jeho vojenská strategie v polovině 30. let 20. století

Obranná strategie Československé republiky v roce 1935 vycházela z nově přijaté celkové koncepce obrany republiky, která mezi lety 1934–1935 reagovala zejména (obdobně jako diskuze v britském parlamentu) na nové bezpečnostní hrozby ze strany nacistického Německa.⁵⁴ Ty se jevily pro Československo pochopitelně mnohem aktuálnější, než tomu bylo v případě ostrovní velmoci, jež měla z vojenského hlediska v Evropě na zřeteli především suverenitu Belgie. Spojenectví ČSR s Francií se odrazilo také v plánech velení československé armády, které plánovalo výstavbu československého opevnění podle vzoru v té době již budované Maginotovy linie.⁵⁵ Diskuze vedené o potřebnosti opevnění se zintenzivnily po připojení Sársky k Německu. S ním souviselo oslabení francouzské obrany, kritizované následně v roce 1936 plukovníkem Charlesem de Gaullem. Ten se při rozhovoru s předsedou vlády vyjádřil v tom smyslu, že každé budované opevnění je v moderní době překonatelné.⁵⁶ Československo-francouzské

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ STEHLÍK, E.: *Pamětní spis o česko-slovenském stálém opevnění*, Praha 1999, s. 25. Nebezpečí pro ČSR vzrostlo také v souvislosti s uzavřením německo-polskou smlouvou z ledna 1934. Pro Československo to znamenalo nebezpečí, že by si Polsko mohlo opět přisvojit území kolem řeky Oise.

⁵⁵ Francouzské opevnění však mělo značné taktické trhliny již z kraje jara 1935, kdy byla 20. března zřízena Rada pro opevňování, která navrhovala Nejvyšší radě obrany státu prostory potřebné k opevnění, dále pak způsoby a pořadí naléhavosti. „*Jako výkonný orgán bylo téhož dne zřízeno Ředitelství opevňovacích prací, které stanovovalo přesný průběh opevňovacích tras.*“ ARON. L.: *Československé opevnění 1935–1938*, Náchod 1990, s. 11

⁵⁶ KEJZLAR, M.: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/208452801400037-1938-opevneni-a-mobilizace/video/>.

spojenectví bylo, spíše než reálným obranným uskupením, protiněmeckou manifestací Francie, hájící principy kolektivní bezpečnosti. Realitu mezinárodně složitého meziválečného postavení potvrzují i teze rumunského historika Trakana Sandu, jenž se v této souvislosti vyjádřil takto: „Nejpozději v létě 1923 již Beneš věděl, že sama Francie nemůže zaručit geostrategickou rovnováhu v Evropě“ a dodal: „zejména po selhání Francie a SN při souvislosti s řecko-tureckou válkou v letech 1921-1923“.⁵⁷ Benešova odhodlanost lpět na spojenectví s Francií přestávala mít na významu od období vrcholu vládní i celospolečenské krize ve Francii, utvrzené okolnostmi okupace Porýní a nástup vlády Lidové fronty v čele s Léonem Blumem.

Z hlediska československo-britských vztahů je nutné připomenout, že u obou armád panovala naprosto odlišná koncepce, logicky vycházející z jiných zahraničně-politických potřeb obou států. Velká Británie jakožto imperiální velmoc disponovala ofenzivní strategií, kombinující mnoho složek své armády. Československo, tedy jeho Generální štáb, potažmo vláda, rezignovaly již na sklonku první poloviny 30. let na ofenzivní způsob vedení boje. Z hlediska mezinárodní bezpečnosti se trojúhelník Velká Británie-Francie-Československo nacházel ve značně nesourodém vztahu. Velká Británie byla oporou Francie a ta naopak byla smluvně svázána s Československem. Britská vojenská přítomnost v Evropě se ovšem soustředila především na Středomoří, popřípadě na obranu Belgie. Jaro 1935 přineslo ve vojenské sféře do vzájemných vztahů další problematický prvek, tentokrát nikoliv ryze diplomatického charakteru. Schválení budovat opevnění se krylo s britsko-německým sblížením a rozhodnutí československých orgánů působilo v tomto ohledu jako potenciálně komplikující prvek, ačkoliv se přímo nedotýkal britsko-německé námořní dohody. Souvisel spíše se sudetoněmeckou otázkou. Jak ale poznamenává Eduard Stehlík, Francie (a z logiky věci také Velká Británie) odepsaly z vojenského hlediska Československou republiku již v roce 1935 při výstavbě Maginotovy linie.⁵⁸ Diplomatically a reálně k tomu však došlo až o tři

⁵⁷ FAUCHER, E. V.: *Masaryk o slabosti Francie*, in: PAVLINCOVÁ, H., ZOUHAR, J. (ed.): *T.G. Masaryk a česká státnost*, Brno 2007, s. 125.

⁵⁸ STEHLÍK, E.: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/208452801400037-1938-opevneni-a-mobilizace/video/>.

roky později.

3 VELKÁ BRITÁNIE A ČESKOSLOVENSKO V LETECH 1936–1937. OD PREZIDENTSKÉ VOLBY V ČESKOSLOVENSKU K ESKALUJÍCÍM PROJEVŮM SUDETONĚMECKÉHO RADIKALISMU

3.1 V atmosféře prezidentské volby

Počátek roku 1936 znamenal v rovině československo-britských vztahů posun o další prvky, které se rýsovaly a v určité míře realizovaly již v předchozích týdnech a měsících. Prvním z nich se stala zmíněná etiopská krize, respektive krize kolektivní bezpečnosti, významně ovlivňující také postavení středoevropských zemí, včetně ČSR. Druhým faktorem vzájemných styků, ve velké míře souvisejícím s prvním, byla volba nového prezidenta republiky na konci roku 1935, i když s de facto předem známým výsledkem.

Prezidentskou volbou z 18. prosince 1935 se nástupem Edvarda Beneše, tvůrce a hlavní postavy československé meziválečné diplomacie, do funkce prezidenta ČSR potvrdila dosavadní linie československé zahraniční orientace. „*Málokdo pochyboval, že si Beneš neuchová určující vliv na řízení jednoho z klíčových státních resortů.*“⁵⁹ Již několik měsíců před samotnou volbou provázela společenské a politické klima republiky rostoucí aktivita sudetoněmeckého hnutí. Pro československo-britské vztahy znamenala prezidentská volba a první „oficiální“ prosincová cesta Konrada Henleina do Velké Británie další stupeň ve stále složitější bilaterální komunikaci. Konfrontace s novými hrozbami dovedla obě diplomacie k rozhodnutím, jejichž negativní důsledky se jevily pro vztahy obou zemí ve stále jasnějším světle.

Jednoznačnou volbu Beneše, který do ní v její den nastupoval jakožto jediný kandidát, způsobila podpora koaličních stran, autonomistů a odmítavé či zdrženlivé stanovisko hlavních opozičních subjektů, tedy především Národního sjednocení a SdP.⁶⁰ Zvolení Beneše lze vnímat jako důsledek

⁵⁹ DEJMEK, J.: *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část druhá. Prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*, Praha 2008, s. 9.

⁶⁰ Dr. Bohumil Němec stáhl svou kandidaturu v poslední den před volbou.

pokračování masarykovské tradice.⁶¹ Volba Beneše však vycházela nejen z vnitrostranických a mezistranických polemik, ale odrážela, i díky podpoře Komunistické strany Československa a v poslední chvíli i agrárníků, aktuální mezinárodní postavení země. O složité pozici Československé republiky v čase prezidentské volby svědčí dobové ohlasy ve stranických periodikách. Lidovecký politik Jan Jiří Rückl se tak například v prosinci 1935 vyjádřil opakovaně a jednoznačně prostřednictvím svého článku v Lidových listech nazvaného *Dr. Beneš není kandidátem levice nýbrž kandidátem státního nadstranického zájmu, a proto také kandidátem katolíků*, Národní socialisté pak Beneše jakožto svého předáka adorovali v souvislosti ze zahraničním ukotvením země po celý zbytek prosince 1935 v *Českém slovu* takto:..., „*bez Beneše by mezinárodní postavení Československa nebylo takové, jaké dnes ve skutečnosti je*“ a také, že „*Beneš je výhrou, za niž nemůžeme být dost vděčni osudu*“.⁶² Ke zvolení Beneše se vyjádřila rovněž aktivistická část německé parlamentní reprezentace. Ve slovech předsedy německých sociálních demokratů Wenzela Jaksche se odrážela důležitost prezidentské volby pro propojení konstruktivního řešení menšinové otázky uvnitř republiky s mezinárodním postavením Československa: „... *odevzdat 18. prosince 1935 hlasy pro Beneše znamená pro německé sociální demokraty bojovat za mír, svobodu, sociální řád a národní spravedlnost*“.⁶³

Menšinová politika v zemi však hrála, i přes aktuální, nepatrné posílené mezinárodní československého postavení, latentní, dlouhodobě negativní roli. Proto se také nový prezident nedlouho po prezidentské volbě v prosinci 1935 vyjádřil v tom smyslu, že „*dosažení usmíření s německou menšinou je největší vnitřní problém republiky*“.⁶⁴ První muž republiky a pokračující tvůrce zahraniční politiky Beneš se vyjádřil v roce 1936 v souvislosti s Henleinovými

⁶¹ V den Masarykovy abdikace otiskl agrární list *Venkov* článek s názvem *Prezident musí náležeti všem*, ve kterém se spekulovalo o doživotním mandátu T. G. Masaryka. SIROGINOVÁ, M.: *Prezidentské volby 1935 optikou dobových tištěných médií* (bakalářská práce), Brno 2008, s. 37.

⁶² Články vyjadřující se k Benešovu nadstranickému, prorepublikovému zvolení vycházely po celou druhou polovinu prosince 1935 ve všech stranických tiskovinách. Kladně hodnocen byl především Karlem Klímou v národně-socialistickém *Českém slovu*. Více tamtéž, s. 37–53.

⁶³ BRÜGEL.: *Češi a Němci 1918–1938*, s. 381.

⁶⁴ CORNWALL, M.: *Dr. Edvard Beneš and Czechoslovakia's German Minority*, in Morison, J. (ed.) *The Czech and Slovak Experience*, New York 1992, s. 181.

cestami do Anglie a následně ve svém díle *Německo a Československo* na adresu SdP ve svém typickém, dalo by se říci národně-socialistickém a odhodlaném vlasteneckém duchu.⁶⁵

3.2 Henleinovy protičeskoslovenské aktivity a činnost SdP na pozadí prezidentské volby a krize evropské kolektivní bezpečnosti

Vítězství SdP v parlamentních volbách na jaře 1935 mělo na konci téhož roku a na počátku roku 1936 rovněž značný mezinárodně politický význam, který bezprostředně souvisel s československo-britskými vztahy. Nejednalo se přitom jen o výše zmiňovanou říšskou finanční podporu SHF, resp. SdP, nýbrž zejména o sebevědomí, proniknuvšího z více méně regionálního menšinového problému na zahraniční pole. Tato skutečnost pramenila z posíleného německého nacionalismu.

Březnové obsazení Sárska v roce 1935 a okupace Porýní o rok později měly pro sebedůvěru sudetoněmeckého hnutí výrazný dopad. Henleinova prosincová cesta do Velké Británie se časově kryla s přípravami republiky na prezidentské volby a zejména s přístupem Velké Británie a Francie k italskému výpadu v Africe. Samotná SdP dosáhla vítězství ve specificky výhodném období, které straně nahrávalo v zahraničně politické sféře. Připojení Sárska k Německu se odrazilo jako jeden z faktorů volebního úspěchu SdP a ovlivnilo též negativně postoj stranických špiček, potažmo celé členské základny, k republice. Stanislav Biman a Jaroslav Malíř zmiňují dokonce jakousi „sárskou psychózu“, projevující se v československém pohraničí.⁶⁶ Britský proněmecký postoj předchozího roku dále posílil rozhodnost

⁶⁵ BENEŠ, E: *Německo a Československo*, Praha 2005, s. 188: ... „*Menšina, která tohoto (státního) cítění nemá a staví se negativně k státu, strana, která nemá předtím pozitivní vztah k státu a mluví o nějakých podmínkách pro to, aby cítila státně, strana, která by jen negativně kritizovala a nedovedla by na svém státu najít jedinou pozitivní věc, strana, která by chodila pravidelně dělat do ciziny agitaci a propagandu proti svému státu a dokonce by svému státu cizinou hrozila, ta těžko může náležitě k státnímu národu, nikoli proto, že jí to většina upírá, nýbrž proto, že státním národem je třeba se cítit, že státní národ musí se státem hluboce žít a nedělá nikdy to, co zde právě bylo vytčeno.*“

⁶⁶ Posílení německého nacionalismu po připojení Sárska a především po okupaci Porýní mělo svůj odraz v tiskové kampani, lidových projevech obyvatel v pohraničí a oficialitách představitelů SdP. Šířily se například tiskoviny typu *Saarbrücken Zeitung* a kolovala píseň *Deutsch ist die Saar*. Podrobněji: BIMAN, MALÍŘ: *Kariéra učitele tělocviku*, s. 104-124.

sudetoněmeckého tábora, jež se naplno projevila v začínajícím roce 1936 a především pak v letech 1937–1938.

Pražský Černínský palác měl v první polovině prosince 1935 na starosti především utajovanou Henleinovu cestu do Londýna. Informační zdroje utvrdily sudetoněmeckého lídra v tom, že ačkoliv se Velká Británie nacházela v momentálním užším a ke smíření nastaveném vztahu s Německem, fundovanost představitelů britské diplomacie v otázce německé menšiny v Československu je více než nedostatečná. Svůj první výstup v sídle Royal Institute for International Affairs datovaný 9. prosincem 1935, pojal Henlein v opatrném, smířlivém, ale především lživém duchu. Henleinova slova korespondovala s dosavadní taktikou SdP, což odrážela i volba jím pronesených vět: „*Není naším přáním pracovat proti tomuto státu, nýbrž chceme s ním jít naprosto loajálně*“.⁶⁷

Stanovisko Berlína k Henleinově cestě však bylo poněkud rezervované a v deníku NSDAP *Völkischer Beobachter* zazněla rovněž kritika k některým jím projeveným připomínkám.⁶⁸ J. W. Brügel se kupříkladu domnívá, že ona berlínská výtky vycházela z potřeby zmást britské vědecké a diplomatické kruhy a vyvolat zdání rozporu mezi německou nacistickou linií a sudetoněmeckou zahraniční praxí. Berlín se však též vcelku oprávněně obával komplikací, které vyplývaly z možného ovlivnění britských kruhů ze strany Waltera Branda a spannovského spolku *Kameradschaftsbund*.

3.3 Počátek roku 1936 a československo-britské vztahy v nové kritické fázi

Zdalo by se, že atmosféru styků mezi Československem a Velkou Británií ovlivňovaly v prvním čtvrtletí roku 1936 především okolnosti a důsledky Henleinova prvního představení v Londýně. To je však pouze částečná

⁶⁷ BIMAN, MALÍŘ:: *Kariéra učitele tělocviku*, s. 129. / J. W. Brügel také kupříkladu cituje Henleinova slova z londýnského Chatham House:... „*my sudetští Němci nejsme přímo ani nepřímo spojeni s fašisty nebo národními socialisty žádné jiné země. Ani reálně, ani svými pocity nejsme žádní „bohemian Nazis“ za něž nás s oblibou označují někteří z našich protivníků. Neprovozujeme ani hitlerismus, ani fašismus, ale jsme loajálními občany státu, k němuž patříme a jehož ústavu uznáváme a schvalujeme*“. Srov.: BRÜGEL: *Češi a Němci 1918–1938*, s. 384-388.

⁶⁸ ROBBINS, K. G.: *Konrad Henlein, the Sudeten Question and British Foreign Policy*, *The Historical Journal*, Vol. 12, No. 4 (Dec., 1969), s. 683.

pravda. Z pohledu na činnost britského vyslanectví v Praze je zřejmé, že jeho negativní role v trojúhelníku ČSR-Německo-Velká Británie přicházela současně s britskými ambicemi dohodnout se s Berlínem. Primární prvky vzájemných vztahů sledovaného období však lze spatřovat spíše v mezinárodních důsledcích etiopské krize, popř. v okolnostech lednové smrti britského krále Jiřího V., a v neposlední řadě, v důsledcích volby prezidenta ČSR. Opomenout nelze ani hospodářské obtíže, přispívající ke složitostem a později i k napjatému vztahu obou zemí. Ekonomickou sféru v čase prezidentské volby významně zohledňovalo i britské vyslanectví v Praze. Společně s londýnským *Foreign Office* se strachovalo z možného zavedení československých ochrannářských opatření.

Ačkoliv Velká Británie prosazovala vlastní protekcionismus, její diplomatické a hospodářské kruhy se obávaly zavedení stejného ekonomického opatření ze strany Československa. Protekcionismus byl v době Velké hospodářské krize typickým jevem hospodářské politiky většiny vyspělých ekonomik. Na nepřírozená britská ochrannářská opatření upozorňoval již v roce 1932 vrchní ředitel Živnostenské banky Jaroslav Preiss.⁶⁹ Pro upřesnění, „*britské investice v Evropě činily přibližně jen 8% z celkových britských zahraničních investic*“, ale i přesto se země střední a jihovýchodní Evropy staly „*jednou ze tří nejdůležitějších světových oblastí pro vývoz kapitálu ze tří vítězných států dohodových velmocí*“.⁷⁰ Přísun britských finančních zdrojů do ČSR se omezil, na rozdíl od zdejších rozsáhlejších investic Francie, převážně na oblast „*hutního a báňského průmyslu (Alliance Assurance Co. Ltd., Vickers Ltd.)*“, pak také podílel na chemickém a textilním průmyslu, na bankách a Velká Británie měla také větší podíl než jiné země na sklářském průmyslu“.⁷¹ Velká Británie, Francie a Spojené státy americké se ve

⁶⁹ JANČÍK, D.: *Vliv hospodářské reality na utváření zahraničně-politických postojů Jaroslava Preisse ve 30. letech*, s. 86, in: KVAČEK, R., SKŘIVAN, A. (ed.): *Pocta profesoru Janu Kuklíkovi*, Praha 2000. J. Preiss tvrdil v březnu 1932, že *celní politika ochrannářská působí ve vlastní zemi jen přechodně, nemůže vést k vzrušení průmyslu, tím méně, že se zhoršují eventuelně poměry ke státům, které s Velkou Británií jsou v úzkých stycích..*“.

⁷⁰ TEICHOVÁ, A.: *Mezinárodní kapitál a Československo v letech 1918–1938*, Praha 1994, s. 10 a 18. Například v Německu se Velká Británie podílela v roce 1930 investicemi ve výši 18 miliard říšských marek, což představovalo 10–12% celkových zahraničních vkladů v zemi.

⁷¹ Tamtéž, s. 39.

střední Evropě angažovaly hospodářsky především proto, že zdejší míra industrializace byla jednou z nejvyšších v Evropě a průmyslová výroba měla klíčový podíl na tuzemském hrubém domácím produktu. Britské banky a průmyslové koncerny vstoupily po první světové válce na středoevropský trh s primární vidinou vyplnit mezery po odchodu části německého kapitálu, jenž zapříčinil rozpad monarchie, resp. vznik Československa.

Vnitropolitická scéna obou zemí procházela na počátku roku 1936 značně dynamickým vývojem. Britská politická reprezentace se dala do pohybu na základě celospolečenského ohlasu po přijetí Hoare-Lavalova plánu, zveřejněného na konci uplynulého roku.⁷² Vzájemné styky ale ve značné míře prověřovaly váhající aktivity britské diplomacie. Jak uvádí Jindřich Dejmek, Edenova snaha prosadit pro Československo nadějně protiitalské sankce, jež mohly mít pro agresora během tří měsíců fatální následky, postavila na sklonku ledna a v únoru 1936 Velkou Británii a Francii před osudovou zkouškou.⁷³ V období mezi lednem a březnem prohrály obě západní velmoci společně s Československem a celou střední Evropou další dějství zápasu s nacisticko-fašistickými diktaturami. Britský přístup k hitlerovsko-mussoliniovské linii zahraniční politiky lze vidět jako přespříliš taktizující, ať už se jednalo nejen o přístup k Itálii, ale i o otázku stále více vyzývavějšího Německa. Londýn pochopitelně přistupoval k oběma zemím s odlišnou koncepcí a zejména v případě Německa, kterého se *Foreign Office* začínal stále vážněji obávat, zohledňoval vztahy k Francii. Československo muselo hodnotit ze značným zklamáním definitivní nepřijetí protiitalských sankcí. Italská diplomacie si všimla podle zprávy československého vyslance v Římě Františka Chvalkovského všimla, že „jsou mezi sankcionisty v Ženevě mnozí, kteří si od válečného konfliktu s Anglií slibují konec fašistického režimu“.⁷⁴ Velká Británie se obávala v případě Itálie možného zhroucení fašistického

⁷² Anthony Eden nastoupil do funkce ministra zahraničí 8. prosince 1935 po abdikaci Samuela Hoarea, související s přijetím kontroverzního Hoare-Lavalova plánu.

⁷³ DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 270.

⁷⁴ DEJMEK, J: *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika v roce 1936. Svazek I (1. leden – 31. srpen 1936)*, Praha 2003, s. 43. Chvalkovský odeslal zprávu 1. ledna 1936 a informoval v ní československé ministerstvo zahraničí o reakcích italského režimu na zvolení Beneše prezidentem ČSR.

režimu a následného vítězství komunismu.⁷⁵ V případě Německa musela mít britská diplomacie na paměti také záruky Francii, ale opatrné stanovisko, typické pro appeasement, pokračovalo i ve dnech a hodinách předcházejících německé okupaci demilitarizovaného Porýní. O něm se i v britských diplomatických kruzích vědělo již na rozhraní ledna a února 1936.

V souvislosti s krizí v Porýní a protiitalskými sankcemi je však nutné mít na paměti, že britská strategie měla na zřeteli, ač ustupovala jedné diktatuře ve prospěch druhé, také středoevropskou otázku, resp. nezávislost Rakouska. Podle pozdějších Vansittartových vyjádření se měla daná politika britské diplomacie zaměřit na vyhovění Itálii nejen v Africe, ale taktéž v případě jejího vlivu na Rakousko, protože podle jeho vyjádření „*pokud by si byl Hitler jistý svým jižním křídlem, „znamenaloby to konec“* stávající podoby středoevropské mapy.⁷⁶ Z části, ovšem jen na krátkou dobu, se tak britská politika vůči Itálii shodovala s postojem československé diplomacie.

3.3.1 Změny na vrcholných diplomatických postech na pozadí krize evropské bezpečnosti

Nesouhlas evropské veřejnosti s přijetím Hoare-Lavalova plánu se na konci roku 1935 a na počátku roku následujícího projevil též na krizi britské vnitřní politiky. Změna přišla v prosinci 1935 i ve vedení samotného *Foreign Office*, kde na místo plánem "poskvrněného" Samuela Hoarea přišel Anthony Eden. Jeho nástup je obecně, i když poněkud mylně, považován za změnu britské kurzu zahraniční politiky, směřované k posílení role Společnosti národů.

Eden nastoupil do úřadu v jednom z vrcholů krize mezinárodního systému. Britská diplomacie pod novým vedením vykročila na počátku roku 1936 k dalšímu vstřícnému postoji vůči Německu, o čemž svědčí Edenův projev ve vládním zahraničním výboru.⁷⁷ Tento výbor složený z bývalých i budoucích

⁷⁵ KVAČEK: *Nad Evropou zataženo*, s. 170.

⁷⁶ GOLDMAN, A. L.: *Sir Robert Vansittart's Search for Italian Cooperation against Hitler, 1933–36*, *Journal of Contemporary History*, Vol. 9, No. 3 (Jul., 1974), s. 126.

⁷⁷ NEVILLE P.: *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, s. 93. Eden v lednu

ministrů navrhoval (bez výsledku) nabídnout Německu některé z britských kolonií v Africe a přezkoumat status Porýní.⁷⁸ Přístup britské vlády k Německu byl sice v rozporu s Edenovým osobním přesvědčením, ale kolektivní britské obavy z Německa převážily činnost britské diplomacie na stranu pokračujícího appeasementu.

Nový československý ministr zahraničí Kamil Krofta, nastoupivší do úřadu v poslední únorový den roku 1936, se musel potýkat s obdobnou situací jako jeho britský kolega. I on čelil složitému postavení své země uvnitř evropské bezpečnostní krize. Navíc nastoupil do vrcholné pozice v Černínském paláci pouhý týden před další vážnou krizí evropské demokracie, spojenou tentokrát nikoliv s Itálií, nýbrž pro změnu s nacistickým výpadem do Porýní.

V úvodních měsících roku 1936 se v československo-britských vztazích odrážely dvě klíčové a pro budoucnost střední Evropy zásadní události. Obě souvisely s britskou diplomatickou strategií. Jednalo se o pokračující podceňování, resp. ustupování nacistickému Německu, z čehož coby důsledek vyplynula skutečnost stvrzená obsazením Porýní. Středoevropský perimetr společně s otázkou Porýní se pro *Foreign Office* bohužel nejevil natolik aktuálním, a to zejména s ohledem na stávající britské imperiální zájmy. Snahy o smírné vyřešení poměru k Německu zastínila celospolečenská britská debata a obavy z vlivu Itálie. Koneckonců mandát britské vlády, vzešlý z podzimních voleb roku 1935, potvrdili voliči tím, že tento kabinet usměrní italskou rozpínavost. „*Britští voliči měli na mysli Mussoliniho - toho chtěli zkrotit – a na Hitlera zapomněli.*“⁷⁹ Československá diplomacie sledovala s napětím politický horizont Evropy a ten jí vskutku nemohl naplňovat optimismem.⁸⁰ Vláda pod vedením ministerského předsedy Milana Hodži

1936 prohlásil, že „*pro Velkou Británii a Francii by bylo výhodnější, kdyby okamžitě zahájily s berlínskou vládou rozhovory o našem zřeknutí se práv v zóně, i kdyby takové zřeknutí mělo být předmětem jednání*“.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ MACKENZIE, C.: *Dr. Beneš*. Praha 1947, s. 248.

⁸⁰ DEJMEK, J.: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, Praha 1998, s. 23. J. Dejmek se zmiňuje i o obavách Černínského paláce v souvislosti se záznamem Karla Wittinga, v němž tento již v lednu 1935 informoval československé orgány o Hitlerových plánech na zničení ČSR.

nastoupila s ohledem na mezinárodní napětí a hospodářskou situaci republiky již od počátku prorakouský kurs. Snahy vlády však vynesly pouze dílčí úspěchy.⁸¹

Konkretizaci britské a pro střední Evropu nebezpečné strategie přinesly březnové a dubnové dny roku 1936. Týdny a měsíce, předcházející německému vpádu do Porýní, dávaly tušit, jak málo je v případě německé agrese pravděpodobná razantní (a v podstatě jakákoliv adekvátní) protiakce, zapadající do rámce kolektivní bezpečnosti. Dozvuky italského angažmá v Etiopii a Hoare-Lavalova plánu znamenaly na každý pád hluboké podcenění německé rozhodnosti nejen ze strany Velké Británie. Ani československá diplomacie neměla v tomto období jakožto svůj primární, resp. jediný cíl pacifikaci a monitoring Hitlerových ambicí. V prvním čtvrtletí roku 1936 totiž i v „*rovině vzájemných britsko-československých vztahů dominoval problém italsko-habešské války*“.⁸² Kroky anglické a francouzské vlády přispěly, pochopitelně vedle samotné italské kampaně, k diskreditaci a otupení vlivu Společnosti národů. Ani bezprecedentní kroky italské armády nepřiměly obě velmoci k razantnímu přijetí protifašistických sankcí. Pro ilustraci, až do pádu Addis Abeby na počátku května 1936 „*použili Italové téměř ve dvou desítkách případů zakázané bojové plyny, aniž by to vedlo k odpovídající mezinárodní odpovědi*“.⁸³

Kombinace britských obav z Německa a germanofilská orientace britského diplomatického zastoupení v Praze stály za skutečností, že obavy Černínského paláce z propojení henleinovské zahraniční akce a britské diplomacie nabývaly konkrétní, protičeskoslovenské podoby, a to právě v krizemi naplněném prvním pololetí roku 1936. Britská diplomacie, sledující

⁸¹ Hodža plánoval v rámci lednové schůzky s rakouským kancléřem Schuschniggem revizi dosavadní československo-rakouské arbitrážní smlouvy. Jeho nová podoba měla obsahovat formulaci o přátelství obou zemí. Z důvodu aktuální rakouské zahraniční politiky se však podařilo Hodžovi se Schuschniggem uzavřít dohodu, ve které se oba shodli pouze na obchodně-politických otázkách: DEJMEK, J.: *Milan Hodža a československá zahraniční politika ve třicátých letech (1935–1938)*, in: PEKNÍK, M. (ed.): *Milan Hodža štátník a politik*, Bratislava 2002, s. 247–248.

⁸² NOVOTNÝ: *Foreign Office, britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936*, Moderní dějiny (roč. 19, č. 2), Praha 2011, s. 158.

⁸³ KVAČEK: *Nad Evropou zataženo*, s. 190.

stále obezřetněji, v souvislosti s krizí v Porýní, postavení německých komunit mimo Říši, přisuzovala sudetoněmecké otázce stále větší význam. Tato pozornost *Foreign Office* a jeho informačního zdroje z pražské Thunovské ulice se časově kryla s pokusy britské vlády opětovně si naklonit Hitlera. Výše zmíněné protičeskoslovenské, resp. protislovanské zaměření představitelů britského vyslanectví potvrdily i závěry lednové schůzky tajemníka britského vyslanectví v Praze Roberta Hadowa s prezidentem Benešem. Společně s vyslancem Addisonem „neskrývali již delší dobu své proněmecké cítění“.⁸⁴ Henleinovy i Hadowovy snahy se zaměřily na ovlivnění vnitřní politiky republiky, a to směrem k větší participaci SdP na politický systém ČSR. Striktnost nejen Beneše, ale celé demokratické politické scény, včetně německých aktivistů, nastiňovala obrysy, ve kterých se měly vzájemné vztahy po zbytek roku 1936 utvářet. Protičeskoslovenská stanoviska britského vyslanectví nijak neotupilo ani Benešovo gesto z 13. ledna 1936, kdy „návštěvou Německého divadla v Praze projevil neformální zájem o kulturu německé menšiny“.⁸⁵

Přinejmenším značně nepříznivou situaci pro Československo dovršila jarní velmocenská jednání o budoucnosti evropské bezpečnosti. Již jen skutečnost, že Britové stále více považovali střední Evropu za německou sféru vlivu, nahrávala pesimistickým vizím (nejen) regionálního vývoje. To koneckonců naznačila i blesková reakce a zpráva československého vyslance v Bělehradě Václava Girsy, který Černínský palác informoval o velmi zdrženlivém jugoslávském stanovisku k okupaci Porýní. „Německý vliv na Balkáně totiž předznamenával uvolňování Malé dohody“.⁸⁶ Československý chargé d'affaires v Londýně dr. Václav Černý informoval 11. března 1936 Prahu v duchu aktuálního britského postoje: „„Anglie bude považovat obsazení Porýní za fait accompli a nebude se nijak příliš namáhat, aby Německo přinutila k ústupkům“ a nebo, že: „v Německu jsou asi velmi dobře

⁸⁴ NOVOTNÝ: *Foreign Office, britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936*, Moderní dějiny (roč. 19, č. 2), Praha 2011, s. 158.

⁸⁵ DEJMEK: *Edvard Beneš*, s. 12.

⁸⁶ Tamtéž, s. 17.

*informováni o tom, jak mnoho sympatii mají v anglické veřejnosti...“.*⁸⁷

Obavy menších států, sousedících s Německem, znásobily ve dnech a týdnech po 7. březnu 1936 kroky obou západních velmocí, směřované v krátkodobé perspektivě pouze proti bezprostřednímu nebezpečí vypuknutí vojenského konfliktu. Paradoxně však šly v ústřety německým, k válce směřujícím činům. Vojenská nečinnost Velké Británie pramenila nejen z neochoty riskovat válku kvůli území náležícímu z britského pohledu do německého zájmového prostoru, ale vycházela též z okolností a faktů ryze vojenského charakteru. Britské nejvyšší velení si uvědomovalo, že drtivá většina těžké techniky, nutné k případné, avšak již tehdy velmi málo pravděpodobné konfrontaci s Německem, poutala oblast Středomoří. S tím souvisel možný střet s Itálií. V průběhu března 1936 mohli Britové na evropský kontinent vyslat pouhé dvě divize, jejichž přemístění by si vyžádalo tři týdny.⁸⁸ Již dva dny po německé okupaci Porýní potvrdil tyto tendence v Londýně Anthony Eden, mířící do Paříže na schůzku představitelů států Locarnského paktu, když prohlásil, že: „... není důvodu předpokládat, že by tento čin (okupace Porýní) nesl s sebou hrozbu války“.⁸⁹ Tímto prohlášením jakoby symbolicky odstartovala několikátýdenní bezvýsledná velmocenská jednání. Obavy pražské diplomacie však na jaře 1936 přizivila také narůstající aktivita německé menšiny, resp. její iredentistické části.

Rozhodnutí v otázce Porýní, jeho statutu a vyhlídky na další směřování evropské kolektivní bezpečnosti přinesly již první dny po Hitlerově akci. Londýnská konference z 19. března dala nacistické propagandě další prostor k vyjádření, tentokrát v režii Joachima von Ribbentropa, budoucího velvyslance v Londýně.⁹⁰ Na počátku druhé poloviny března se veskrze nepříznivá situace mírové Evropy opět o něco více přiblížila ke svému temnému horizontu, a to i přesto, že byl skloňován nacistický „mírový“ plán,

⁸⁷ DEJMEK: *Československá zahraniční politika v roce 1936*, s. 233.

⁸⁸ NEVILLE: *Hitler a appeasement*, s. 95.

⁸⁹ KVAČEK, R.: *Historie jednoho roku*, Praha 1976, s. 64.

⁹⁰ Tamtéž, s. 69 - Československý vyslanec Masaryk si poznamenal, že „konference locarnských mocností a Rady Společnosti národů ukončena byla ve znamení nejistoty, rozladění a skepse“.

zahrnující v sobě i možnost přezkoumání statutu zemí sousedících s východní hranicí třetí říše.

3.4 Sudetoněmecká problematika opět v centru pozornosti (1936)

Konec první poloviny roku 1936 přinesl i nová úskalí československo-britských vztahů, již tak velmi komplikovaných negativními důsledky jarní krize. Britské germanofilské, latentně protičeskoslovenské a v neposlední řadě protisovětské kruhy pečlivě vstřebávaly informace z pražského, obdobným způsobem naladěného vyslanectví. V něm se hromadily lživé, z kontextu vytržené, chaotické a dokonce xenofobní informace o poměru československého státu k německé menšině. Před rokem podepsaná smlouva se Sovětským svazem dávala rovněž londýnským diplomatům, za podpory henleinovské a goebbelsovské propagandy, mocnou zbraň proti dosavadní zahraniční politice ČSR. Není třeba připomínat, že britské obavy z bolševismu sloužily jakožto jeden z pilířů nejen vstřícné proněmecké politiky Londýna, ale též celého appeasementu 30. let 20. století.

Nové sebevědomí sudetoněmeckého negativistického tábora vydatně podporovali v prvních měsících roku 1936 především zaměstnanci britského vyslanectví v Praze. Dva měsíce po své návštěvě Londýna, konkrétně 9. února 1936, se sudetoněmecký předák Henlein v Chebu vyjádřil mimo jiné slovy: „...*sudetské Německo je dnes ve světě váženo a uznáváno*“.⁹¹ Henleinova podpora z Berlína a ze strany Roberta Hadowa a Josepha Addisona zavdávala důvod k sebevědomému vystupování představitelů SdP. J. W. Brügel charakterizuje období mezi lety 1935–1937 (v souvislosti s československo-sudetoněmecko-britskými vztahy) jako „*salámovou taktiku*“, kterou Henlein aplikoval v jednáních s britským státním podtajemníkem Vansittartem a obecně též s československými představiteli.⁹²

⁹¹ BIMAN, MALÍŘ.: *Kariéra učitele tělocviku*, s. 140. O 13 dní později, po návratu ze zimních olympijských her v Garmisch-Partenkirchenu, se Henlein vyjádřil takto: „Doba, kdy jsme si museli nechat líbit kritiku od kohokoliv, je pryč.“

⁹² BRÜGEL: *Češi a Němci 1918–1938*, s. 390.

Sudetoněmecká strana se však zároveň dostala v první polovině roku 1936 do vnitřní krize, ohrožující i Henleinovu pozici. Lídr SdP oscilloval až do sklonku jara 1936 mezi spanismem a nacionálním socialismem. Nacistická linie se však (bez ohledu na Henleinovy vize a osobní preference) v tomto období definitivně prosadila na úkor spanismu. Zahraničně-politické úspěchy Německa byly příčinou toho, že se Henlein ve vnitrostranické krizi zorientoval a v polovině roku 1936 se strana začala pomalu poohlížet po těsnější spolupráci s Třetí říší.⁹³ Podpora Henleina ze strany Velké Británie přišla v létě 1936 již v době ukončené vnitrostranické krize. Jak však poznamenal Karel Straka z Vojenského historického ústavu, Henlein byl donucen změnit svůj dosavadní spannovský kurz především „*pod tlakem vnějších okolností, než vlastním usilováním a to proto, aby neztratil vliv ve vedení strany*“.⁹⁴ Změna Henleinovy taktiky tedy vzešla v roce 1936 a v období poté z jeho ryze osobního mocenského oportunistického kalkulu.

Obavy Velké Británie z mezinárodního vývoje a jarní krize uvnitř SdP zapříčinily paradoxně další eskalaci česko-německého problému a jak jinak než opět ve prospěch Hitlerových protičeskoslovenských plánů.⁹⁵ Svou odpověď na zahraničně-politické vzednutí SdP přinesl i tábor německých aktivistických stran. V dubnu 1936 se tzv. novo(mlado)aktivisté napříč třemi německými demokratickými stranami a pod vedením Wenzela Jaksche, Hanse Schütze a Gustava Hackera shodli na prohlášení, z něhož vyplývala ochota podpory ohrožené československé demokracie. Podle Jakschových slov se jednalo o poslední „*protiofenzivu německých sil svobody proti národnímu socialismu zbrojícímu k novým triumfům*“.⁹⁶

V době předcházející eskalaci vnitrostranického boje uvnitř SdP se

⁹³ NOVOTNÝ, L.: *Political Parties of the German Minority in Interwar Czechoslovakia(1918–1938)*, ŐT KONTINENS, az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék közleményei, No 2010, ELTE, BUDAPEST 2011. s. 215.

⁹⁴ STRAKA, K: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280018/>

⁹⁵ Britská diplomacie se domnívala, že jarní krize uvnitř SdP pomůže Konradu Henleinovi. Předpokládala při tom, že zvítězí příznivci spanismu, resp. odpůrci nacismu, mezi které (i podle mylných zpráv britského vyslanectví v Praze), Henleina řadila.

⁹⁶ JAKSCH, W.: *Cesta Evropy do Postupimi, Praha* 2000, s. 145.

snažila skupina spannovců v československém parlamentu prosadit své návrhy. Nevědomky jí u *Foreign Office* posílilo svým zájmem i britského vyslanectví v Praze. Prvořadou a potenciálně značně rizikovou hrozbu československé mezinárodní pozici zapříčinily ze strany SdP v dubnu 1937 tzv. *Volkschutzgesetze*. Tyto návrhy zákonných úprav měly za cíl v průběhu několika dalších týdnů posílit stranu uvnitř československého systému, ztělesňovaly však především jeden z článků vnitrostranické krize a způsobily i roztržku stranického vedení s Berlínem. *Volkschutzgesetze* představovaly hrozbu především tím, že v sobě zahrnovaly (kromě personální autonomie pro německé oblasti) rovněž „*rasový a vůdcovský princip*“.⁹⁷ Parlamentní stranická iniciativa s podporou radikální regionální základny přispěla k aktivizaci protičeskoslovenských a protičeských projevů strany.⁹⁸

Díky podpoře britského vyslanectví se SdP dostalo na britských ostrovech neadekvátní pozornosti. Aktivistické německé strany, i přes nové iniciativy, známé pod poněkud honosným názvem neoaktivismus, nedokázaly zabránit jistému zoficiálnění zahraniční politiky SdP. Svou roli při degradování pročeskoslovenských německých aktivistů sehráli v kritických jarních a letních měsících roku 1936 především zaměstnanci britského vyslanectví v Praze a s nimi spjatá činnost státního podtajemníka britského ministerstva zahraničí sira Roberta Vansittarta. Vcelku příznačné je tvrzení, že Vansittart věřil, také pod dojmem zpráv z britského vyslanectví v Praze, že „*Henlein má jasný pohled na věc a navíc že je čestný a umírněný*“.⁹⁹ O "čestnosti" Henleinových úmyslů svědčí mimo jiné dokumentace československých policejních orgánů, jež dokládají nejen společná příhraniční setkání představitelů SdP a NSDAP,

⁹⁷ KURAL, V: *Češi, Němci a mnichovská křížovka*, Praha 2002, s. 80.

⁹⁸ Nárůst zahraničně-politického sebevědomí strany (vedle britského angažmá ve prospěch SdP) podpořily i místní okresní a krajské organizace. V novém goebbelsovském stylu, jenž většinová populace vnímala pozitivně díky moderně a efektně vyhlížejícímu vzhledu. Základnu strany však tvořilo z velké části radikální nacionálně socialistické jádro pocházející z e zakázané DNSAP (např. Rudolf Jung a spolek okolo časopisu *Aufbruch*). Podrobněji JAKSCH, W: *Cesta Evropy do Postupimí*, Praha, 2000. s. 140-151, ZIMMERMANN, V: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálad v Říšské župě Sudety (1938–1945)*. Praha 2001, s. 35-69.

⁹⁹ SMOGORZEWSKI, K. M.: *Czechoslovakia before Munich: The German Minority Problem and British Appeasement Policy*. Review of International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 50, No. 1 (Jan., 1974), s.144 - Kazimierz Smogorzewski píše v reakci na práci J. W. Brügela o tom, že „*Henlein se v době své další londýnské návštěvy v roce 1936 stává již postupně Hitlerovou loutkou*.“ Tato skutečnost souvisí s pacifikací a útlumem vlivu Spannovců uvnitř SdP.

ale i výskyt paramilitárních jednotek a společných cvičení, opírajících se o vojenské struktury třetí říše (viz příloha č. 1). Vztah Velké Británie k Německu transformoval také její poměr k Československu. Stalo se tak z důvodu neobjektivního přístupu Britů k zahraniční politice republiky a rovněž tím, že Konrad Henlein vyplnil v optice londýnské diplomacie chybějící článek mezi komplikacemi naplněnou bilaterální československo-německou zahraniční politikou. Tím se v britském přístupu přiblížila možnost „konstruktivního“ řešení německé menšinové otázky.

Styčné body aktuální britské a německé diplomacie narážely na princip fungování československé demokracie. Problémem se ve druhé polovině 30. let jevila z britské a pochopitelně o to více z německé strany již samotná koncepce československého státu. Je třeba zmínit počáteční odlišné pojetí národních (národnostních) principů u Čechů a Němců.¹⁰⁰ Integrovaní německé politické elity do systému první republiky, konkrétně do jejích exekutivních orgánů totiž předpokládalo její loajální příslušnost k ČSR.¹⁰¹ Poměr *Foreign Office* k sudetoněmecké problematice však způsobil kolizi s tímto přístupem a umožnil SdP pod hlavičkou obrany národnostních práv obejít československou diplomacii a de facto se jí ve vztahu k britským orgánům vyrovnat. Projevilo se to, stále zřetelněji, zejména v období blížícím se Mnichovu. Henleinova strana dosáhla v květnu 1936 u Společnosti národů i internacionalizace své otázky, prostřednictvím stížnosti na tzv. Machníkův výnos.¹⁰²

¹⁰⁰ V této souvislosti je nutné připomenout rozpory mezi idejemi tvůrců Československa (viz. T. G. Masaryk a idea švýcarského modelu) a meziválečnou praxi v oblasti přístupu k menšinám. René Petráš například uvádí:... „Přijatou legislativu měli naplňovat lidé, kteří se s ní ne vždy plně ztotožňovali. Vyslovit souhlas je nutné i s dalším Petrášovým názorem, podle něhož „i přes poměrně příznivý postoj k menšinám znamenaly zákony z 29. února 1920 jasný trend k vytváření národního státu, což se projevovalo i v případě jazykového zákona“-více pramen: http://www.mzv.cz/file/637455/NAR_MENS_MONOGR_20_stran.pdf.

¹⁰¹ http://www.hiu.cas.cz/cs/download/periodika_nakladatelstvi/reflexe_dejin98.pdf. (BROKLOVÁ, E. *Politický systém první ČSR ve světle historického výzkumu* (sborník referátů z přípravného kolokvia ke konferenci *Československo 1918-1938. Osudy československé demokracie*).

¹⁰² NOVOTNÝ: *Foreign Office, britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936.*), s. 167. Výnos sehrál zejména v náhledu britských diplomatů v Praze velmi nešťastnou úlohu. Byl adresován celkem osmnácti společnostem a podmínkou bylo zadání veřejné zakázky dle národnostního složení dané společnosti. Tato v zásadě marginální a z hlediska strategického poměrně pochopitelná skutečnost hrála důležitou roli v negativním hodnocení československé politiky v průběhu roku 1936 ze strany Addisona a Hadova. „*Nakonec byla stížnost u Společnosti národů odložena až na rok 1937 s tím, že se výbor pro menšinové otázky spokojil s formalistickým vysvětlením vlády, že Machníkův výnos nebyl součástí platné legislativy, poněvadž se jednalo o doporučení ve formě dopisů.*“ : HORÁKOVÁ, M. *Právní ochrana menšin v Československu v*

Ačkoliv se pronacistická linie uvnitř SdP značně posílila již v polovině roku 1936 a z tohoto důvodu se tedy aktivity německého Sicherheitsdienstu (SD) neminuly účinkem, přesto se i o rok později na činnost spannovského Svazu kamarádů soustředila pozornost, speciálně pro tento účel zřízené složky Hlavního říšského bezpečnostního úřadu (RSHA).¹⁰³ Vnitrostranické konflikty měly svůj původ z velké části v Německu, kde probíhal institucionální spor mezi abwehrem Wilhelma Canarise a Sicherheitsdienstem Reinharda Heydricha. SdP v něm měla funkci prostředníka, skrze něhož se konflikt řešil.

3.5 Československá diplomacie v defenzivě

Zjevný posun v zahraniční politice Londýna, výhra Německa v Porýní, vnitřní (a od druhé poloviny roku 1936 i vnější) konsolidace SdP a její další aktivity na mezinárodním poli přinesly Černínskému paláci v polovině roku 1936 potvrzení nepříznivého trendu evropského vývoje.¹⁰⁴ Poslední „summit“ představitelů Malé dohody na počátku června 1936 v Bukurešti představoval jakousi derniéru tohoto meziválečného, pro Československo klíčového uskupení. Na počátku června, tedy měsíc před Henleinovou další cestou do Londýna, se československý vyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný vyjádřil v negativním duchu k posunu britské zahraniční politiky vůči německé menšině v Československu.¹⁰⁵ Nelichotivý obraz vývoje přinesla i jednání Společnosti

letech 1933 – 1936. COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno 2010, (http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Horakova_Monika.pdf).

¹⁰³ ZIMMERMANN,.: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálad v Říšské župě Sudety (1938–1945)*. Praha 2001, s. 46. Canarisův Abwehr se soustředil na spolupráci se Spannovci a konkurenční Heydrichův RSHA spolupracoval podle čistě nacistických regulí ve prospěch radikálního členstva uvnitř SdP.

¹⁰⁴ Aktuální stav v Evropě silně diskvalifikoval menší státy, naopak dočasně vyhovoval velmocím, Velkou Británii nevyjímaje. Britové se nadále soustředili na své postavení uvnitř koloniálního velmocenského systému. Viz: DEJMEK: *Československá zahraniční politika v roce 1936*, s. 447: vyslanec ČSR v Itálii František Chvalkovský psal ve své zprávě z 31. května 1936, že „okupace Habeše Angličany nepoškodí, nýbrž naopak sousedním anglickým koloniím prospěje“.

¹⁰⁵ KUBŮ, E., LUŇÁK, P., NOVÁK, O. (ed.): *Vojtěch Mastný.: Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*, Praha 1997, s. 64. Mastný se vyjádřil těmito slovy: „Dne 3. června 1936 měl jsem dlouho diskuzi s redaktorem zahraniční rubriky londýnských *Times* Kennedym, jemuž jsem po jeho výkladech o nynější politice anglické, odklánějící se od problémů střeoevropských, přímo prohlásil, že-jako bývalý vyslanec londýnský- nemohu chápat tuto anglickou politiku vůči Hitlerovi, která nezbytně musí přivést Evropu i s Anglií do války. Zprávu o této rozmluvě s Kennedym hlásil jsem dne 7. června t.r. ministerstvu zahraničních věcí s tím, že nesmíme již počítat s pomocí Anglie v případě konfliktu našeho s Německem.“

národů na konci téhož měsíce. Československá zahraniční politika se pod vedením Kamila Krofty nutně držela v pozadí, ať už z důvodu zamezení přílišné a horlivé angažovanosti vůči Německu či z důvodu vnitřního napětí v zemi, způsobeného zahraničním angažováním SdP, resp. stále významnější pronacistickou politikou strany. Tento postoj bezesporu souvisel i s osobou samotného ministra, jenž na půdě mezinárodní organizace vystupoval mnohem obezřetněji než předchozí ministr zahraničí Beneš. Postoj vedení československé diplomacie vycházel z potřeb a ohledů na aktuální postavení republiky a souvisel i se zrušením protiitalských sankcí (a neuskutečněním protiněmeckých sankcí). Další důvod v poněkud odlišném pojetí zahraniční politiky lze hledat v Kroftově primární orientaci na rozpadající se Malou dohodu a posílení ČSR v hospodářské sféře.

Skeptické vize ohledně vývoje střední Evropy přineslo československým diplomatům vypuknutí španělské občanské války v polovině července 1936 a již od jejího počátku zásadní neintervenci postavení obou západoevropských demokracií. Tato skutečnost se projevila v obdobně laděném stanovisku československé vlády. Potvrdila se tak slova Kamila Krofty, který ještě z pozice historika vylíčil náš vztah k Velké Británii těmito slovy: „...anglosaské velmoci nám zůstaly příznivě nakloněny, ale ztratily zájem o naši bezpečnost a evropské záležitosti vůbec“.¹⁰⁶ Britské snahy o nalezení východisek z krize kolektivní bezpečnosti posouvaly nejen Velkou Británii ke kompromisům s oběma diktaturami. Československá diplomacie byla ovšem nucena i nadále se pohybovat v mantinelech své zahraniční politiky, orientované na Francii a Velkou Británii, ačkoliv politika obou zemí se od středoevropských problémů zásadně odkláněla.¹⁰⁷

Optimismus, byť jen dočasný, vyzdvihoval v srpnu 1936 prezident Beneš u příležitosti své návštěvy severočeských oblastí. Při této příležitosti

¹⁰⁶ BURÁŇOVÁ, D.: *Publicistika historiků Jana Slavíka, Josefa Pekaře a Kamila Krofty (magisterská diplomová práce)*, Brno 2010, s. 67.

¹⁰⁷ Odklon velmocí způsobil sled událostí počínajících italsko-etioopským konfliktem a pokračující přes krizi v Porýní. Diplomatický odklon od střední Evropy vyvrcholil v roce 1938, ale z vojensko-strategického hlediska se obě velmoci odklonily od střední Evropy právě v období přelomu jara a léta

upozornil především na dosavadní podobu česko-německých vztahů a možnosti překonání vzájemných rozporů. Tato cesta měla též ambice podpořit kompromisní aktivity ministerského předsedy agrárníka Milana Hodži (ačkoliv oba byli silnými politickými rivaly) a německého aktivistického tábora, majícího od července ve vládě 3 ministerská křesla. I přes tuto skutečnost však měly sudetoněmecké strany ve vládní koalici minimální vliv.¹⁰⁸ Beneš se totiž i po svém nástupu do prezidentské pozice snažil „*prosazovat program decentralizace správy a posílení regionální samosprávy, tedy kompromis mezi českou potřebou zachování celistvosti státu a německým (a všeobecně menšinovým) požadavkem autonomie*“, ovšem nikdy nezměnil svůj základní politický axiom, který pro něj představovalo „*blaho československého státu a československého národa*“.¹⁰⁹ Časově se pobyt v (nejen německém) příhraničí rovněž prolínal s vrcholem krize uvnitř SdP. Snaha pacifikovat a ovlivnit sudetoněmecké masy a jejich představitele byla typickým jevem pro období po 18. prosinci 1935, tedy v době po nástupu Beneše do křesla prezidenta, resp. Hodži do pozice předsedy vlády.¹¹⁰

Jestliže je možné vyhodnotit období po parlamentních volbách 1935 z hlediska vzájemných československo-britských vztahů jako korektní, pak ve druhé polovině roku nastal definitivní obrat směrem k defenzivě československé diplomacie a k tlaku *Foreign Office* na představitele státu. Tuto politiku prováděl Londýn prostřednictvím německé menšinové politiky, resp. především její negativistické části a činil tak s cílem zmírnit stále ostřejší kontury česko(slovensko)-německého konfliktu. Snažil se tak vyjít vstříc, ať už nevědomě či spíše dle diplomatických záznamů vědomě, německé expanzivní středoevropské politice. Nově nastavená strategie Londýna korespondovala s

1936. Tuto skutečnost zapříčinila nutnost nového nastavení vojenské strategie Francie a Velké Británie, konfrontovaných s akcemi Itálie a Německa.

¹⁰⁸ KVAČEK, R.: *Milan Hodža jako premiér (glosy k prvnímu vládnímu období 1935–1937)*, in: PEKNÍK, M. (ed.) *Milan Hodža štátník a politik*, Bratislava 2002, s. 240.

¹⁰⁹ http://www.mzv.cz/file/637455/NAR_MENS_MONOGR_20_stran.pdf.

¹¹⁰ Hodža usiloval v návaznosti na aktuální britskou strategii vůči ČSR, i přes pozdější nezdary, o širší zapojení sudetoněmecké politické elity do exekutivního procesu. Odmítal však Henleinovu SdP, „*její vlévání železa do žil svědčilo o jiném směřování, než k účasti na správě státu*“: KVAČEK, R.: *Milan Hodža jako premiér (glosy k prvnímu vládnímu období 1935–1937)*, in: *Milan Hodža štátník a politik* (ed.), Bratislava, 2002, s. 240. Srov. DEJMEK, J.: Milan Hodža a československá zahraniční politika ve třicátých letech (1935–1938), In: Tamtéž, s. 245–262.

celoročními aktivitami jeho pražského vyslanectví a probíhala na sklonku léta 1936 v době, kdy se Konrad Henlein účastnil coby oficiální host německé vlády XI. letních olympijských her v Berlíně.¹¹¹ Optimismus Edvarda Beneše a Jana Masaryka z předchozích týdnů tedy rozhodně neodpovídal nastalé situaci.

V době, kdy Evropa žila berlínskými hrami, se nenávratně rozplynuly snahy o protiitalské a protiněmecké sankce. Nastalý stav odpovídal francouzskému a zejména britskému přístupu k oběma zemím. Zahraniční politiku Velké Británie, aplikovanou v poněkud pozměněné podobě též v přístupu k SdP a ČSR, dobře charakterizuje podoba diplomatické praxe *Foreign Office*, směřovaná vůči Itálii po definitivním pádu Habeše. Období od května 1936 se britští appeaseři k Itálii chovali takovým způsobem, který připouštěl z britské strany obnovení přátelství obou zemí a zároveň navenek netoleroval a formálně odmítal mezinárodní agresí.¹¹²

Ke zmírnění napětí pojímaná zahraniční politika vlády Milana Hodži se projevila v již zmíněné prorakouské a od polovinu roku 1936, s ohledem k vývoji evropské situace, také proberlínské politice. Ačkoliv se v červenci podařilo Černínskému paláci zajistit podporu Londýna v otázce rozšíření Malé dohody, její nejisté vyhlídky naznačené krkolomnými červnovými výzvami potvrdil srpen a zejména září roku 1936.¹¹³ Neakceschopnost Malé dohody, i přes vrcholící snahy o její vzpružení, nabývala s končícím rokem 1936 stále zřetelnější obrysy. Pro československou diplomacii to byl negativní signál, značící dosažení pevného bodu nestability meziválečného regionálního

¹¹¹ PASÁK, T.: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha 1999, s. 166.

¹¹² GOLDMAN, A. L.: *Sir Robert Vansittart's Search for Italian Cooperation against Hitler, 1933-36*, *Journal of Contemporary History*, Vol. 9, No. 3 (Jul., 1974), s. 125.

¹¹³ J. Dejmek uvádí, že se Hodža po britském souhlasu rozhodl v srpnu o rekonstrukci Malé dohody směrem k jejímu posílení („...*Malá dohoda číselně a mocensky znamená, že ve střední Evropě nevystupujeme pouze vahou patnáctimilionového Československa, nýbrž všichni solidárně vahou padesátimilionového regionálního celku*“.) V září pak v Bratislavě neuspěl s návrhem jednotného malodohodového Paktu proti libovolnému útočníkovi: DEJMEK : *Milan Hodža a československá zahraniční politika ve třicátých letech (1935–1938)*, s. 247, in: PEKNÍK, M. (ed.): *Milan Hodža štátník a politik* (ed.), Bratislava 2002. Hodžova snaha posílit Malou dohodu o Rakousko narazila na nezájem a obavy rakouské diplomacie, jež se navíc v onom období stále zřetelněji odkláněla od Itálie směrem k Německu.

spojenství (nehledě již na neangažovanost východní politiky západních mocností). Tato vratká spojenství mizela paralelně s narůstající východní politikou Německa a Itálie a jimi ovlivňovanými diplomacemi dotčených států v prostoru širší střední Evropy.¹¹⁴

Zmíněná vstřícnější diplomatická taktika vůči Německu se v průběhu roku 1936 projevila zejména na poli hospodářském. Zbrojní aktivita Německa a trvale neuspokojivá ekonomická situace Československa zapříčinily navázání kontaktů československé diplomatické a ekonomické elity se špičkami německého průmyslu a finančnictví, konkrétně se zástupci koncernu IG Farbenindustrie a šéfem Říšské banky Hjalmarem Schachtem.¹¹⁵ Neúspěšná jednání (zejména pro nezájem z německé strany) probíhala takřka po celou druhou polovinu roku 1936. Svědčí mj. o narůstající bezvýchodnosti československé diplomacie a o ryze finančním kalkulu špiček československého průmyslu.

3.6 Další ofenziva z tábora SdP (1936–1937)

V atmosféře mezinárodní nejistoty se v poslední čtvrtině roku 1936 a na počátku roku 1937 nacházela s ohledem na dosavadní vývoj takřka celá Evropa. Jedním ze subjektů, jenž se naopak právem octly z dlouhodobější perspektivy v pro ně optimisticky vyhlížející linii, byla i Sudetoněmecká strana. Měla dobré vyhlídky úspěšně atakovat vnitřní strukturu Československa, a to díky příznivé britské politice a slibné, v té době již naznačené ochranné pozici Berlína. K těmto předpokladům vhodné ofenzivní pozice SdP se připojila také skutečnost dvoutřetinové podpory německé menšiny, deklarující věrnost Konradu Henleinovi a rovněž fakt existence užších vazeb SdP na autority a

¹¹⁴ Kromě vlivu v Jugoslávii se Německo zaměřilo také na posílení hospodářské angažovanosti v Rumunsku, o čemž svědčí nahrazená dosavadní ministra zahraničí Nicolae Titulesca proněmeckým Mihaiem Antonescem. Viz: DEJMEK: *Československá zahraniční politika v roce 1936*, s. 626-627.

¹¹⁵ Vyslanec Mastný společně s ředitelem Živnobanky Preissem udržovali od léta (zejména při příležitosti olympijských her) do podzimu 1936 čilé kontakty se Schachtem v zájmu „sblížení mezi oběma zeměmi se záměrem podporovat tím všeobecné sblížení“. Více JANČÍK: *Vliv hospodářské reality na utváření zahraničně-politických postojů Jaroslava Preisse ve 30. letech*, s. 94–96., in: KVAČEK, R., SKŘIVAN, A. (ed.): *Pocta profesoru Janu Kuklíkovi*, Praha 2000.

organizace nacistického Německa.¹¹⁶

Vyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný si potvrdil po rozmluvě se státním podtajemníkem Vansittartem na počátku srpna 1936, že trend britské zahraniční politiky vůči ČSR a SdP získal novou podobu.¹¹⁷ Ta zdůrazňovala primární vinu československých orgánů za údajný neutěšený statut německé menšiny.

(Ne)rovnováha mezi vlivem československé diplomacie a zahraniční politiky SdP vůči Londýnu se převážila v poslední třetině roku 1936 již definitivně na stranu Henleina. Je zarážející, že i přes popíratelná fakta nacistických plánů a v době, kdy se nacistická linie uvnitř SdP pevně etablovala, dostávalo se z britské strany SdP vydatné podpory. Henleinovo ostří, nabroušené Berlínem a nevědomky i Londýnem, neotupila ani výše zmíněná účelová snaha československé diplomacie o vyřešení vztahu s Němci, ať už těmi domácími, či těmi v sousedním nacistickém státě. Nevěrohodně tedy působí, v souvislosti se sblížením Londýna a SdP, poválečná upomínka (v té době již lorda) Vansittarta na éru appeasementu, podle níž se vždy řídil heslem, *...„že žádnému Němci, a to ani neonacistovi, se nesmí prostě věřit ani nos mezi očima“*.¹¹⁸ Tato slova byla paradoxně podložena, ačkoliv se jednalo z části o Vansittartovo alibi, reálnými fakty. Henlein se totiž již v době berlínské olympiády sešel se stávajícím ministrem zahraničí Neurathem i jeho následovníkem Ribbentropem a na svůj dotaz ohledně možnosti německého vojenského zásahu se mu od Neuratha dostalo pouze *„zdvořilého konstatování, že v dohledné době je vojenský zásah nemyslitelný“*.¹¹⁹

¹¹⁶ KLIMEK, A.: *Diplomacy at the crossroads of Europe. Czechoslovak foreign policy 1918–1938*. Praha 1989, s. 59.

¹¹⁷ KUBŮ, E., LUŇÁK, P., NOVÁK, O. (ed.): *Vojtěch Mastný: Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*, Praha 1997, s. 65: Dne 10. srpna 1936 měl jsem rozmluvu s anglickým státním podsekretářem, mně osobně z doby mé vyslanecké činnosti v Londýně dobře známým sirem Robertem Vansittartem, jenž se zdůrazněním přátelského poměru k Československu velmi horlivě nabádal ke zlepšení našeho poměru k sudetským Němcům, jsa zřejmě ovlivněn názorem, že se Němcům u nás křivdí.

¹¹⁸ Tuto teorii sám Vansittart neskromně označil za „*vansittartismus*“. Brügel: *Češi a Němci 1918–1938*, s. 387.

¹¹⁹ ROBBINS, K. G.: *Konrad Henlein, the Sudeten Question and British Foreign Policy*, The Historical

Jakkoliv se zdá, že tragickou postavou v československo-britských vztazích ve sledovaném období byla osobnost Roberta Vansittarta, o čemž svědčí i Edenova poznámka (pravděpodobně také motivována jeho politickými ambicemi) na adresu státního podtajemníka ministerstva zahraničí z listopadu 1936, je nutné zmínit také nezanedbatelnou a neméně osudnou roli britského vyslanectví v pražské Thunovské ulici.¹²⁰ Je zřejmé, že nad míru kritické a zaujaté zprávy v pražském úřadě končícího Josepha Addisona, zapříčinil jeho dlouhodobě negativní vztah k Československu a především k jeho čelní benešovské reprezentaci. I přesto měly tyto negativní zprávy v roce 1936 pro *Foreign Office* pouze informační váhu. Na jejich základě se však následně formoval u britských úředníků vztah k československé politické elitě, vrcholící v letech 1937–1938. V době přelomu let 1936–1937 se „*Velká Británie zaměřila zcela jasně na politiku dohody s Berlínem*“.¹²¹ Cíle britské politiky vůči Německu způsobily nejen jednostranné apely na československou vládu, které měly odezvu již v prvních týdnech roku 1937, ale v důsledku povrchního soudu o SdP vedly i k dalšímu nárůstu odhodlanosti této strany. Britská strana pod vedením ministra zahraničí Edena trvale přehlížela skutečnost, že SdP se stala jedním z hlavních nositelů pangermanismu a udržuje aktivní kontakty s Goebbelsovými agenty.¹²² Koneckonců nad mnohé výmluvné byly projevy poslance SdP Hanse Neuwirtha a jeho parlamentních komunistických oponentů z března, října a listopadu 1936.¹²³

3.7 Vojsko-politické dopady mezinárodního vývoje na bilaterální československo-britské vztahy (1936–1937)

Journal, Vol. 12, No. 4 (Dec., 1969), s. 687.

¹²⁰ Eden se v listopadu 1936 zmínil, že Vansittart je “nervově nevyrovnaný a jeho stav je jednou z příčin, že v perspektivách Německa bude Velká Británie stále více vnímána jako potenciální oběť”. Neville, P: *Lord Vansittart, Sir Walford Selby and the Debate about Treasury Interference in the Conduct of British Foreign Policy in the 1930s*, Journal of Contemporary History, Vol. 36, No. 4 (Oct., 2001), s. 626

¹²¹ NOVOTNÝ: *Foreign Office, britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936*, s. 174. Srov.: DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 320-326.

¹²² ROBBINS, K. G.: *Konrad Henlein, the Sudeten Question and British Foreign Policy*, The Historical Journal, Vol. 12, No. 4 (Dec., 1969), s. 687.

¹²³ Neuwirth poznamenal, že „*Němci mohou svoje právo pouze vybojovat*“. DEJMEK: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, s. 84, předchází Neuwirthovy projevy viz.: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/030schuz/s030003.htm>.

V období od poloviny roku 1936 se vrcholné exekutivní orgány československého státu společně s Generálním štábem reálně připravovaly na možnost případné regionální evropské války. Vedle hlavního možného rizikového elementu, tedy Německa, se v kurzu nacistické politiky nacházelo v rozmezí let 1936–1937 i Rakousko. Méně či více autoritativní režimy obklopily v průběhu meziválečného období republiku, pokud pomineme výjimku v podobě krátkého úseku hranice se spojeneckým Rumunskem. Francouzský spojenec byl již více než nespolehlivým článkem a případnou pomoc podmiňoval kompaktností malodohodového celku. Francouzské i československé armádní špičky si uvědomovaly bezvýchodnost situace po ztrátě Porýní, v jejímž důsledku se Francie Československu z vojenského hlediska ještě více vzdálila.

Britská zahraniční politika se orientovala primárně na problém pacifikace Německa a v prostoru širšího středoevropského regionu nepodporovala československé, vlastní bezpečnost posilující iniciativy. Z vojenského hlediska se obranné šance zajistit složité ukotvení pro ČSR snižovaly, což zapříčinil svým přístupem na přelomu let 1936–1937 i *Foreign Office*. Velké Británie nebyla ochotná ani reálně schopná, s poukazem na své materiální možnosti a dlouhodobější zahraničně-politické preference, podpořit případné a v podstatě nerealizovatelné posílení Malé dohody. Spojenecká Jugoslávie se již nacházela v blízkosti "*zneutralizovaného stavu*", daného atraktivitou německého a italského průmyslového potenciálu i jejich dlouhodobějšími vojenskými záměry. Mezinárodně znejistěné Rumunsko mělo též spíše rozvolňovací tendence svých spojeneckých závazků a vyjadřovalo, obdobně jako Londýn, k československým diplomatickým akcím rezervovaný postoj.¹²⁴

¹²⁴ Eden se 21. ledna 1937 vyjádřil, „že takovýto pakt by Hitler považoval za provokaci a jeho skutečná hodnota by byla minimální, neboť Francie je už tak vázána spojeneckou smlouvou s Československem a rozšiřování jejich závazků ve střední Evropě a na Balkáně je mimo její možnosti“. Britské stanovisko o možnostech efektivní spolupráce MD pak Eden tlumočil počátkem února i francouzskému vyslanci v Londýně... „Britové, Jugoslávci i Rumuni se domnívali, že Beneš nehodlá projevit smířlivost vůči mocnému sousedu a nova aliance mu v tom má posloužit jako opora jeho neústupnosti“.: STOJAR, R.: *Malá dohoda a střední Evropa 1933-1938 Cesta od velmocenských ambicí regionální bezpečnostní organizace k jejímu zániku* (Disertační práce), Brno 2006, s. 134,135.

Od jara 1936, až do období zániku první Československé republiky na podzim 1938 se potýkalo domácí diplomatické i vojenské ústředí se skutečností razantního zvýšení německé vojenské akceschopnosti. Jestliže se v letech 1934–1935 jevila možnost vojenské hrozby ze strany Německa jako hypotetická, v následujícím dvouletí se pravděpodobnost vzájemného vojenského střetu dramaticky zvýšila. Vrcholem obav se stala německá porýnská akce ze 7. března 1936 a zavedení branné povinnosti v Rakousku o tři týdny později. Hrozba jakékoliv podoby vojenského konfliktu uvnitř i vně republikových hranic zesílila i s ohledem na přístup nacistických špiček k Československu, potvrzeném sebevědomím vedení SdP a jeho veskrze radikální základnou. Nebezpečí se násobilo také s každou další mezinárodní komplikací. Snaha o převedení reakce SdP na výše zmíněný tzv. Machníkův výnos do mezinárodního prostředí vyvolávala v letech 1936–1937 odezvu v redakcích armádních a stranických periodik.¹²⁵ Britská strana, potažmo SdP a Berlín vnímaly zákonné normy posilující obranyschopnost ČSR jako další komplikační prvek v uskutečňování svých představ o podobě střední Evropy.¹²⁶ Styčný bod v náhledu britské a německé diplomacie na zvýšení armádních výdajů a realizaci první fáze staveb československého pohraničního opevnění lze spatřovat v obecných britských soudech o neadekvátnosti takových činů,

¹²⁵ *Důstojnické listy*, 4. červen 1936, č. 23, str. 2 Vše na obranu státu: „Poslanecká sněmovna i senát schválili rezoluci - účelem půjčky na obranu státu je zároveň také obstarávání práce. Při větší nezaměstnanosti v některých oblastech se vláda vyzývá vzítí při zadávání prostředků z půjčky na obranu státu především zřetel na nezaměstnané okresu, ve kterém mají být tyto práce provedeny. Současně se má při zadávání prací z prostředků této půjčky dbát oněch továrních podniků, které jsou v oblastech nezaměstnanosti nejvíce postižených. - Upisovací lhůta půjčky na obranu státu již byla určena na dobu 8. června do 11. července. Upisovací kurz pro oba typy tj. 3% a 4,5% byl stanoven na 97 Kč. *Vojenský svět*, č. 7 1938, str. 244. Z projevu arm. gen. L. Krejčího, náčelníka hlavního štábu čs. branné moci, v březnu 1938: „Z hospodářského hlediska mělo rozhodnutí vlády přikročiti ke stavbě opevnění velmi dobrý vliv na zmenšení nezaměstnanosti a tím na pohyb celého hospodářství a průmyslového státního aparátu. Význam politický se projevil ve zvýšení prestiže státu hlavně u našich spojenců, poněvadž jsme dokázali, že vláda a lid rád přináší těžké finanční oběti pro svůj stát a že jej chce a bude bránit. A našim možným nepřátelům opevňovací práce dávají jistě podnět k zamyšlení, má-li plán brutálního útoku na nás vyhlídku na rychlý úspěch!“-pramen: <http://www.smolkov.web2001.cz/opevneni-dobovy-tisk-1936-1938.html>

¹²⁶ Negativně se kromě tzv. Machníkovy výnosu projevilo v československých-britských a především československo-německých vztazích zřízení Nejvyšší rady obrany státu (fakticky fungující již od počátku roku 1936) a schválení „Zákona o obraně státu“ ze dne 13. května 1936, obsahujícího mj. přesné vymezení obranného hraničního pásma- STEHLÍK, E.: *Pamětní spis o česko-slovenském stálém opevnění*, Praha 2000, s. 37. Německo souběžně s realizací první fáze československých obranných opatření rozhodlo prostřednictvím svého OKW o nutnosti „analyzovat vývoj možného válečného konfliktu na široké ploše západní a střední Evropy“- STRAKA, K.: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1938*, Praha 2007, s. 51. V těchto analýzách již neskromně, avšak z reality vycházejíce, nezahrnovala možnost intervence Francie a Velké Británie v tomto prostoru.

resp. v případě goebellovské propagandy Německa jako o účelových československých provokativních a protiněmeckých aktech. Velká Británie hodnotila tuto skutečnost kombinovanou s ozbrojeným potenciálem členské základny SdP jako nepotřebnou komplikaci ve složitých, dlouhodobě krkolomných a stále méně úspěšných jednáních s Berlínem.

Do jara 1937 se nepodařilo vyřešit ústřední problém československé obranyschopnosti, kterým byl akutní nedostatek lidského potenciálu. Tento fakt se stal středobodem vojenských slabin a společně s velmocenským přístupem nedával Generálnímu štábu, resp. exekutivě žádné důvody k optimismu. V době posledních dvou předmnichovských let se proto jako největší riziko narýsoval ze strany Německa nečekaný úder.¹²⁷ Slabá diplomatická angažovanost Velké Británie, oslabení Francie a neposílení Malé dohody měly na rozhraní let 1936–1937 formální politické důsledky v reorganizaci struktury velitelského sboru.¹²⁸ Zlepšováním infrastruktury a dopravní sítě se Československu nejen zvyšovala schopnost vlastní obranyschopnosti, ale z části se tím podařilo na čas vylepšit ekonomickou kondici státu. I přesto se obranná politika státu potýkala s nedostatkem času na realizaci efektivní obrany. Schopnost odvrátit bez francouzské, britské i jiné pomoci útok Německa se mohlo armádě podařit plnohodnotně zrealizovat pravděpodobně až v průběhu let 1939–1947.

Britská armáda se ve vojenské sféře od prosince roku 1935 soustředila na posílení obranyschopnosti vlastního ostrovního území a nejbližších mimoevropských opěrných bodů na Maltě a v Egyptě. V perimetru své evropské diplomacie se Velká Británie soustředila na pacifikaci Německa, z čehož na základě námořní dohody z června 1935 a přípravou leteckého paktu, vyplývalo britské vojenské „zamrznutí“ angažmá v Evropě.

Velení britské armády se zaměřilo na posílení své protiitalské pevnosti v

¹²⁷ Tamtéž s. 49.

¹²⁸ V průběhu roku 1936 uskutečnila Nejvyšší rada obrany státu společně s Ministerstvem obrany (v čele s Machníkem) na základě zákonných úprav potřebné změny a aktualizace právních norem, směřující ch k posílení obranyschopnosti ČSR.

severní Africe. Na jeho základě se do Egypta přesunul batalion středních lehkých tanků, skupina středních tanků a mechanizovaná brigáda Královské artilerie (Royal Artillery), čímž se vytvořil „základ pouštní armády schopné v roce 1940 čelit italskému útoku.“¹²⁹ Pro československé orgány znamenala tato alternativní protiitalská opatření britské generality potvrzení nebezpečně vyhlížejícího kurzu evropské bezpečnosti.

Zbrojní otázka a charakter vojenské přítomnosti na kontinentě poznamenaly přelomem let 1936–37. Tuto skutečnost ovlivnil do značné míry stále výraznější vliv ministra financí Nevilla Chamberlaina, jenž se v květnu 1937 usadil v Downing street. Ačkoliv je Chamberlain apriori, jako jeden ze strůjců Mnichova, vnímán negativně, jeho politická role poměrně úzce souvisela s úspěšným přezbrojením vojenského (stíhacího!) letectva.

Letecké síly ztrácely na počátku roku 1937 v porovnání s ofenzivním potenciálem německé Luftwaffe nikoliv jeden, ale spíše více kroků. Jejich potřebnost k efektivní obraně svého území se ukazovala již jako do budoucna rozhodující. Britské královské letectvo (Royal Air Force- R.A.F.) se v tomto, s přihlédnutím na pozdější události léta/ podzimu 1940, pro něj klíčovém období, soustředilo za Chamberlainova přispění na aktuální zahraničně-vojenské priority. Vycházely z nových potřeb a pochopitelně zohledňovaly zejména stávající mezinárodní ukotvení a roli Velké Británie v evropských otázkách. Moderní stíhací letectvo nabylo v roce na významu coby páteř obrany britských ostrovů. Dříve uplatňovaná taktika kontinentálního expedičního sboru, resp. silné pozemní armády a loďstva již neodpovídala potřebám země. Ministr financí Chamberlain vedl do února 1937 na vládní úrovni ostrou polemiku zejména s ministrem války Alfredem Duffem Cooperem. Podle Chamberlaina „omezené finanční prostředky, jež má Británie k dispozici, nutí velmi pečlivě zvažovat pořadí priorit“.¹³⁰

¹²⁹ BOND, B.: *The Army between World Wars 1918–1939*, in: CHANDLER, D. (ed.): *The Oxford History of the British Army*, s. 265.

¹³⁰ ELLINGER, J.: *Neville Chamberlain*, Praha 2009, s. 103.

Jedním z posledních bodů Chamberlainova angažmá na ministerstvu financí byl neúspěšný pokus o daňovou progresi, nutnou k dalšímu financování nových bezpečnostních potřeb. Latentně přítomná neochota britské veřejnosti podporovat necelá dvě desetiletí po skončení krvavé války další razantní navýšení zbrojních výdajů korespondovala s odmítnutím ze strany britské finančně-průmyslové lobby. Dalším úskalím nutného přezbrojování se stala nedůsledná kontrola finančních prostředků přitékajících do britského rozpočtu. V případě Československa existovaly speciální obranné fondy a systém půjček, podporovaný výraznou částí společnosti. Britská praxe zbrojení však musela v letech 1935–1938 počítat s minimální podporou veřejnosti. Z Benešových poválečných pamětí lze odvodit náladu britské veřejnosti a podíl vlivu lobbistických skupin vázaných na stát: „...ve Francii a Velké Británii plynuly miliony do státní pokladny na výzbroj, aniž kdy poplatníci obou zemí viděly přiměřené výsledky“.¹³¹

¹³¹ MACKENZIE: *Dr. Beneš*, s. 264.

4 ČESKOSLOVENSKO-BRITSKÉ MEZIVÁLEČNÉ VZTAHY SMĚŘUJÍCÍ K ZÁVĚRU PŘEDMNICHOVSKÉHO OBDOBÍ A K POZVOLNÉ DESTRUKCI PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY (PŘELOM LET 1936/1937–JARO 1938)

4.1 Varovná linie vedoucí k Mnichovu. Československo-britské vztahy a počátek jejich meziválečného završení (1936–1937)

Po Josephu Addisonovi, jenž opustil svůj vyslanecký post v říjnu 1936 a o měsíc později odešel na penzi, nastoupil 14. října 1936 do Thunovské ulice na pět měsíců Charles Bentinck. Ačkoliv se apriorní protičeskoslovenské odsudky předchozího vedení britského zastoupení v dílčích ohledech s příchodem nového vyslance Spojeného království poněkud zmírnily, odkaz předešlých aktivit zůstal ve vzájemných stycích patrný i v kritickém období let 1937–1938.

Překotný vývoj SdP a podpora jejího členstva z německé, resp. později i z britské strany nedávaly Černínskému paláci příliš důvodů k tomu, aby stav věcí hodnotil kladně. Ani Hodžovy a Benešovy aktivity směřované k útlumu henleinovského sebevědomí nepřinesly v konfrontaci s mezinárodními událostmi roku 1936 žádoucí výsledek. Československý ministr zahraničí Kamil Krofta však na přelomu února a března 1937 hodnotil mezinárodní situaci v optimističtějším duchu, než ve skutečnosti byla.¹³² Britský přístup ke střední Evropě se měnil zejména po dvou Henleinových návštěvách Londýna a v závislosti na aktuálním mezinárodním vývoji. Z přístupu Britů a Francouzů k Itálii mohli a snad i měli zkušení diplomaté snadno odvodit nedostatečnou flexibilitu a nadbytečný kalkul *Foreign Office* i *Quai d'Orsay*. Právě politická slabost Francie v kombinaci s její relativní vojenskou bezmocí potvrdily britskou odhodlanost udržet Hitlera ve vratkých mantinelech ženevského systému. Obecně tradovaný mýtus o tom, že příčiny Mnichova lze spatřovat v událostech po anšlusu Rakouska a v souvislosti s Runcimanovou misí při

¹³² Ministr zahraničí se vyjádřil před zahraničními výbory parlamentu v tom duchu, že hodnotí situaci „jako poměrně zlepšenou a připouštějící naději na ustálení“ a také, že „*situace v Evropě se vyvíjí tak rychle, že je třeba každý den posuzovat jí znovu*“. Ocenil i přístup Velké Británie a Francie ke španělské válce. DEJMEK: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, s. 101.

konfrontaci s plány a konkrétními činnostmi představitelů britské, francouzské a německé diplomacie neobstojí. Plány na likvidaci Československa existovaly v Berlíně, jak je zmíněno v první kapitole, již od počátku roku 1935 a modifikace se jim dostávalo s každým dalším selháním mezinárodního kolektivně-bezpečnostního systému. Rok 1937, potažmo osudový rok 1938, lze vnímat nikoliv jako mezinárodní hru o Československo a osud střední Evropy, ale zejména coby důsledek celospolečenské meziválečné atmosféry Evropy, konkrétních činů vlád a zájmových skupin kontinentu. Konstelace zmíněných prvků definitivně oslabilu demokratickou (střední) Evropu již rok a půl či spíše dva před samotným příchodem mnichovské krize. Při pohledu na československo-britské vztahy v období po roce 1936 nelze rovněž opomenout, vedle jisté proněmecké činnosti britského vyslanectví, již výše zmíněné aristokratické, germanofilsky naladěné kruhy britské společnosti v čele s novým králem Edwardem VIII.¹³³

Vzdalování se problémům střední Evropy se v postoji Londýna projevilo souběžně s tím, jak v průběhu roku 1936 docházelo k uvolňování vztahů uvnitř Malé dohody a ujasňovaly se regionální zájmové sféry Německa a Itálie. Střední Evropa se v optice Londýna změnila z prostoru partnerských demokratických států na oblast spadající za jakousi „*hnědou oponu*“. Takto vzniklý prostor sloužil fakticky jen k možným velmocenským korekcím, nastavujícím ze strany Západu limity pro německou a italskou expanzi. Vít Smetana shrnuje ve své práci *In the Shadow of Munich* britský postoj ke střední a východní Evropě v tom smyslu, že po roce 1935 a francouzsko-sovětském sblížení „*narostla u Britů nejistota, a ta se v následujícím období promítla do britského pojetí, upřednostňujícího taktiku stáhnutí se z tohoto prostoru a rozdělení Evropy na konkurenční uskupení*“.¹³⁴ Tato strategie se změnila, v průběhu let 1936–1937, také v závislosti na ochotě Německa přijmout nabízenou oběť ztělesňovanou některou z britských kolonií v jižní a střední Africe. Pro britskou diplomacii v čele s Edenem a později Halifaxem

¹³³ „Král se netají, kromě proněmecké orientace, ani některým vnitropolitickým opatřením nacistického režimu.“ KVAČEK: *Nad Evropou zataženo*, s. 215.

¹³⁴ SMETANA, V.: *In the Shadow of Munich. British Policy towards Czechoslovakia from the Endorsement to the Renunciation of the Munich Agreement (1938–1942)*, Praha 2008, s. 42.

měla taková nabídka prozatím mnohem větší důležitost, než pro Wilhelmstraße, kde se prioritou expanze stal princip *Drang nach Osten*. Britská snaha odlákat Německo z prostoru střední a východní Evropy prostřednictvím méně důležitého území v Africe však nevyšla.

Závažnost tzv. koloniálního appeasementu tkvěla v potenciálu dalších nabízených ústupků Německu, ačkoliv zkušenosti předchozích dvou let neodpovídaly tomu, že by kvůli nim Hitler rezignoval na své plány ve střední a východní Evropě. Tyto britské nabídky přiblížily region, ačkoliv se bezprostředně nedotýkaly Československa, k realizaci první části německých plánů, majících za cíl jeho „úpravy“. Tato verze appeasementu měla spojitost s francouzskou koloniální konkurencí a její případný úspěch sledoval rovinu vztahů mezi oběma západními velmocemi. Pro vztahy Československa a Velké Británie bylo důležité, že politiku ustupování, byť mimoevropského, zastával i nový ministerský předseda Neville Chamberlain. *Foreign Office* se sice stal hlavním strůjcem této strategie zahraniční politiky, ale „*Britové především preferovali, aby hlavní ústupky v koloniální sféře učinily jiné mocnosti*“.¹³⁵

Pro další vývoj postavení Prahy uvnitř mezinárodní evropské konstelace měla na počátku roku nepříznivý dopad první verze britsko-italské džentlentské dohody (*Gentlemen's agreement*), signovaná 2. ledna 1937. Pro republiku a její vyhlídky do dalších měsíců měla tato dohoda jednoznačně horší dopad, než tomu bylo v případě důsledků porýnské krize, resp. po událostech spojených s vypuknutím španělské občanské války a v následné reakci členů kabinetu Stanleyho Baldwina.

Proklamace britského neinterventování se kryla s dalšími pokusy o smíření s Německem a Itálií, což potvrdila nejen džentlentská dohoda, ale celkové vyznění zahraniční politiky Londýna. V případě Itálie se takto zvolená taktika zcela minula účinkem, jelikož v dohodách „*s Římem z ledna 1937 a*

¹³⁵ NEVILLE, P.: *Hitler a appeasement*, s. 98. Prostředníkem v jednáních mezi Velkou Británií a Německem měl být německý ministr hospodářství (a později ministr bez portfeje) dr. Hjalmar Schacht.

dubna 1938 akceptovala Velká Británie Mussoliniho agresi v Etiopii a výměnou získala nezávazný a nikdy nerealizovaný slib stažení italských divizí ze španělského bojiště¹³⁶. Rovněž britský kontingent navyšoval své síly v severoafrických základnách navzdory veřejným proklamacím, popsáním na konci předcházející kapitoly. Pro britskou diplomacii bylo sice primárním cílem zajistit si od Itálie nerozdmýchávání vzájemných sporů, zejména pak s ohledem na vážnost situaci ve Španělsku. Málokoho ze zkušených diplomatů však mohl nechat chladným těžko přehlédnutelný fakt italského a německého angažmá na Pyrenejském poloostrově.

Pro Velkou Británii se ve střednědobé perspektivě zřetelněji otevírala možnost případného konfliktu s Německem. Dvoustranná námořní smlouva z června 1935 uvazovala nacistickou Velkoněmeckou říši, alespoň pokud šlo o oblast námořního zbrojení, na „britský řetěz“. Při pohledu na Hitlerovy zbrojní aktivity však bylo v roce 1937 zřetelně patrné, že tato křehká a úzká rovnováha nemohla mezi Berlínem a Londýnem nadále setrvat. Úředníci *Foreign Office* i vojenští představitelé Imperiálního generálního štábu (*Imperial General Staff – IGS*) zvažovali stále reálněji i variantu případných důsledků, vyplývajících z německého ignorování vzájemné dohody. Tato eventualita se zásadním způsobem promítla do skutečnosti stažení Londýna ze střední Evropy a přesunutí těžiště jeho zájmu na aktualizaci svého, s ohledem na německé kapacity, poněkud pokulhávajícího zbrojního programu. Britským kruhům, dobře obeznámeným se zbrojní politikou Německa, bylo stále jasnější, „že když se Hitler vzdal zájmů o (britskou) námořní svrchovanost, zřekla se Anglie svého zájmu ve střední Evropě“¹³⁷. Obrana specifických britských zájmů se tak znovu ukázala jako jeden z rozhodujících prvků, který přinutil československou diplomacii rozehrát jednu z posledních předmnichovských střeoevropských partií s cílem udržet v konfrontaci s okolními státy, resp. všemi velmocemi svou stále křehčí pozici.

¹³⁶ NÁLEVKA, V.: *Mnichov a vznik druhé světové války*, in: DEJMEK, J., LOUŽEK, M.(ed.): *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*, Praha 2008, s. 52.

¹³⁷ MORELL, S: *Viděl jsem ukřižování*, Brno 1995, s. 37.

Pražský Černínský palác mohl pohlížet v prvních měsících roku 1937 s nadějami alespoň na některé projekty a ambice uvnitř versailleského velmocenského uspořádání, jejichž uvedení v životaschopnost se však ukazovalo málo pravděpodobné a nesnadno splnitelné s odkazem na stále patrnější negativní obrysy budoucnosti kolektivní bezpečnosti. Prahu mohla částečně uspokojit, i přes oficiální a pozitivně laděná vyjádření ministra zahraničí Krofty k britsko-italské dohodě, pouze v té době stále probíhající jednání o budoucí podobě Malé dohody. Zamýšlený oslabující dopad britsko-italské smlouvy však dohoda nepřinesla ani na spojení Německa a Itálie, uzavřeného v říjnu předchozího roku.¹³⁸ Právě s optimismem a nadějami se spojovala Hodžova a Benešova aktivita, projevovaná úsilím o nové zapojení obou malodohodových partnerů a sledující možné oslabení Německa a opětovné zapojení Itálie do problémů střední Evropy. Ty měly ovšem posílit především Československo a drtivý, prozatím pouze ekonomický vliv Německa a Itálie dával tušit, jakým směrem se ambiciózní hospodářské propojení celého širokého středoevropského regionu bude pravděpodobně ubírat.

To jak výjimečná a potenciálně již velmi nebezpečná byla na počátku roku 1937 mezinárodní situace, ovlivňující bezprostředně sféru zájmů Československa (a Rakouska), svědčilo i přijetí vládního návrhu z 25. února 1937 na novelizaci branného zákona. Změna původního zákona z roku 1932 spočívala především v navýšení kompetencí ministra obrany v oblasti povolávání branců.¹³⁹ Touto zdánlivě nenápadnou změnou, kterou jako údajně

¹³⁸ Ministr Krofta se vyjádřil při interních poradách v rámci ministerstva zahraničí 4. ledna 1937 nadmíru optimisticky i k právě uzavřené džentlmentské dohodě: „...celá dohoda znamená uvolnění poměru italsko-německého...mezi Anglií a Itálií bývala vždy kolaborace...a dohodou dnešní se Itálie ke kolaboraci vrací.“ Krofta svou zprávu uzavřel s tím, že „v tomto směru je situace celkem příznivá, i když ovšem nelze říci, že se nějakým nenadálým způsobem nezhorší“. DEJMEK, J.: *Československá zahraniční politika v roce 1937. Dokumenty československé zahraniční politiky* (svazek I), Praha 2007s. 38–39.

¹³⁹ Zpravodaj poslanec Kašpar Hintermüller odůvodnil novelu zákona mimo jiné takto: „Účelem právě projednávané osnovy zákona jest, aby toto omezení vlády a ministra národní obrany stran zvýšení kontingentu branců bylo zrušeno. Napříště má tedy býti ponecháno ministru nár. obrany, aby se souhlasem vlády určil přesnou výši kontingentu na příslušný rok anebo i na několik let, a to podle skutečné potřeby československé branné moci. Opatření tohoto jest potřebí nevyhnutelně, neboť mimořádné úkoly, které se v poslední době kladou na československou brannou moc, vyžadují toho, aby všechny vojenské útvary po stránce osobní byly vybaveny podle skutečné nutnosti a potřeby. Podle ustanovení §u 1 osnovy má se toto opatření vztahovati již na odvodní ročník 1936. Osoby, které nastoupily presenční službu dne 1. října 1936, měly by býti, pokud převyšují stanovený kontingent

protiústavní napadl maďarský poslanec dr. Géza Szüllő, reagovala vláda na zintenzivnění vnějšího i vnitřního tlaku vůči státu. Nepatrné revize britské i československé zahraniční politiky na rozhraní let 1936–1937 nedokázaly odvrátit oslabování evropských parlamentních demokracií, programově prosazovaného diktátory.

4.2 Československé zahraniční politika a rozpadající se Malá dohoda (1937)

Přítomný krizový stav československé meziválečné demokracie potvrdil i fakt v podobě oslabování jednoho z hlavních nosníků existence státu, jímž se po první světové válce stala Malé dohoda.

Podle Beneše, předního tvůrce poválečné zahraniční politiky ČSR, závisela existence státu primárně na několika faktorech, majících vzájemnou spojitost. On sám spatřoval dlouhodobou evropskou bezpečnostní harmonii v několika pilířích svého tzv. bezpečnostního stánku Evropy. Osu stability spatřoval v efektivní funkčnosti Společnosti národů. Pilíři jeho pojetí stánku se měly stát tyto prvky: Společnost národů, francouzsko-československá aliance, Malá dohoda a systém bezpečnosti ve střední Evropě, spočívající na podpoře Francie.¹⁴⁰ V podstatě všichni představitelé československé meziválečné politiky spatřovali, resp. museli spatřovat v Malé dohodě důležitá stabilizační prvek, zajišťující státu jeho mezinárodní funkčnost a nezávislost. O to jednoznačnější se takto přítomná komplikace jevila právě v prostoru střední Evropy, tvořícím nárazníkové pásmo mezi velmocenskými hrozbami, dlouhodobě přítomnými v prostoru Ruska a konkurenčními, vojensko-politickými ambicemi nacistického Německa. Malá dohoda, stvrzená rumunsko-jugoslávskou smlouvou z června 1921, se opírala o křehké versailleské uspořádání. Ačkoliv se její omezené možnosti projeví v jistém ohledu již v průběhu její existence, přineslo definitivní zánik až ztroskotání

branců, určený pro presenční službu, po uplynutí 5 měsíců, t. j. koncem měsíce února 1937, dány do náhradní zálohy. Není však možno všechny tyto osoby do náhradní zálohy přeložiti a stane se tak jenom v takovém počtu, který bude přesahovati počet osob tohoto ročníku, jak bude stanoven na návrh ministra nár. obrany vládou.
<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/082schuz/s082001.htm>.

¹⁴⁰ HITCHCOCK, E. *Edvard Beneš: Zasloužil jsem život míru*, Krnov 2006, s. 192.

francouzských obranných plánů, vzniklých na základě událostí z března 1935 a zejména března roku následujícího. Československá diplomacie v čele s Benešem a Kroftou vnímala stabilní středoevropský region jako základ bezpečného evropského celku. Britská diplomacie 30. let však sledovala z logiky věci a ke smůle Československa především své globálněji pojímané zájmy a s určitými drobnějšími výkyvy (především v čase Baldwinova premiérství resp. Edenova ministrování) se jí nepodařilo skloubit svůj náhled s potřebami Černínského paláce. Rozpadající se Malá dohoda předběhla svým zánikem později proběhnuvší události spjaté s faktickým koncem existence ČSR. Všechny tři státy tvořící tento blok disponovaly od počátku své existence stejným prvkem komplikujícím jejich životaschopnost, který se týkal přítomnosti velkého souseda, vedle něhož se dařilo jen stěží obhájit a dlouhodobě udržet svou státnost.

Na příkladu Malé dohody je vidět, že oba státy, Rumunsko i Jugoslávie, nedokázaly odolat tlaku Itálie a později Německa. Mezi lety 1936–1938 se tak nepodařilo překonat největší krizi jejího dosavadního působení. Agenda schůzek představitelů Malé dohody se s postupujícím časem týkala především Československa a problému napojení paktu na případnou velmocenskou dohodu, resp. jakoukoliv verzi Paktu čtyř. Celý konglomerát pěti klíčových meziválečných evropských mocností, tedy Velké Británie, Francie, Německa, Itálie a Ruska, resp. i SSSR spoluurčoval status quo ve střední Evropě. Případné rozkolísání jednoho z článků vedlo nutně k uvolnění poměru středoevropských států vůči velmocím a zejména vůči sobě navzájem. Jak již bylo uvedeno výše, celý systém Malé dohody (v čele s Československem jako iniciátorem a hlavním tahounem projektu) ztroskotal na labilitě francouzského politického systému a na stále méně patrnějším zájmu Velké Británie o středoevropský prostor. Politika appeasementu nasměrovaná k Německu a Itálii v letech 1936–1938 pomohla zásadním způsobem rozdrobit křehká spojení, ačkoliv se nejednalo zdaleka o jediný destruktivní prvek evropské bezpečnosti.¹⁴¹

¹⁴¹ Dalšími negativními aspekty bylo počáteční nezapojení Polska do projektu Malé dohody, resp. jeho bilaterální dohoda s Německem z roku 1934, dále hospodářský a politický tlak Itálie, Německa a

Snahy Československa o posílení a určitou revizi statutu Malé dohody se na počátku roku 1937 ukázaly jako příliš optimistické. Zapříčinil je především nezáměr malodohodových partnerů, resp. Stojadinovičovy Jugoslávie efektivně participovat na československých obranných plánech. Prvotním signálem k tomu se mohla zdát už vzájemná německo-jugoslávská obchodní dohoda z roku 1934. Československo oslaboval zvnějšku rovněž i logický a o dohodu nestojící přístup horthyovského Maďarska a nacifikací oslabeného Rakouska. V období první poloviny roku 1937 bylo stále zřetelnější, že i dvoustranná německo-rakouská smlouva z července předchozího roku, podle níž se Rakousko stávalo de facto vazalem třetí říše, má svůj podíl na upevnění mezinárodního sebevědomí Německa. „*Utužování autoritativního byrokratického státu, postulování radikálního antimarxismu a zdůrazňování "německé cesty" vývoje (myšlenka Rakouska jako druhého německého státu) snížily schopnost společenské, ideologické i státní rezistence Schuschniggova Rakouska proti nacismu.*“¹⁴² Posílením nacismu v Rakousku se ucelila protičeskoslovenská fronta, již výrazně a de facto konečně pohřbila neochota malodohodových partnerů, kterou zapříčinily i další mezinárodními okolnosti.

V únoru 1937 mohl Kamil Krofta s povzdechem konstatovat, že celý projekt aliance kvůli jugoslávskému zamítavému stanovisku zkrachoval, zatímco von Neurath i Göring vyslovili své uznání samostatné jugoslávské politiky a francouzský projekt byl odložen na dobu, kdy se vyřeší vztahy mezi ČSR a Říší.¹⁴³ Na jaře 1937 už bylo jasné, že projekt posilující Malou dohodu se neuskuteční. Stojadinović, resp. bělehradská diplomacie tak v zásadě kopírovali francouzské a britské stanovisko. Jejich cílem nebylo pohřbit projekt Malé dohody, ačkoliv se tak v zásadě stalo, nýbrž především nedráždit velmoci a zejména Německo.

Sovětského svazu na státy Balkánu ve druhé polovině 30. let.

¹⁴² JEŘÁBEK, M.: *Střet konzervativní politiky a modernizace v meziválečném Rakousku 1918-1938*, Slovenská politologická revue (1/2006), s. 12.

¹⁴³ STOJAR.: *Malá dohoda a střední Evropa 1933-1938. Cesta od velmocenských ambicí regionální bezpečnostní organizace k jejímu zániku*. (Diplomová práce), Brno 2006. s. 131.

Neochota Velké Británie a Francie podporovat posílení Malé dohody se odrazila již v polovině roku 1936 v posílení kontaktů zúčastněných států, a to na úrovni nejvyšších velení. O Malé dohodě jakožto bloku spojeneckých států se z ryze diplomatického hlediska nedalo hovořit již v době mezi polovinou roku 1936 a koncem pololetí roku následujícího. Přesto, nebo právě proto se jednání přesunula do roviny konkrétního obranného plánování. Ačkoliv se z vojensko-technického hlediska mohla Malá dohoda pochlubit relativně vysokou organizovaností svých institucí, velkou slabinou bylo ono diplomatické pozadí celého meziválečného projektu. Ještě v roce 1937 se československé, rumunské a jugoslávské orgány vážně zabývaly myšlenkou reálné hrozby ze strany Maďarska a zohledňovaly možnost znovunastolení monarchie v Rakousku. Všechny tři generální štáby považovaly totiž „*restauraci Habsburků za pravděpodobnou*“.¹⁴⁴ Monarchistická podoba Rakouska však byla krajně nereálná (což si uvědomovalo i vedení československé diplomacie), a to z důvodu rozhodujícího vlivu Německa v alpské zemi. Mezi koncem roku 1935 a listopadem 1937, kdy probíhala intenzivnější setkání generality, se zvažovala nedostatečně možnost německého útoku. Faktický rozpad Malé dohody nemohla změnit ani návštěva Beneše v Bělehradě na počátku dubna 1937, následující po tamější schůzce Stále rady Malé dohody. Nemístný optimismus vedení československé diplomacie se projevil i v dojmu, že „*byly aspoň dočasně rozptýleny i některé dohady o orientaci nejvyšších jugoslávských vládních činitelů*“.¹⁴⁵ I přes smělé a bezesporu kladné iniciativy československé diplomacie se stala Malá dohoda v polovině roku 1937 pouhým odrazem původních poválečných plánů. Ve vztahu k západním velmocím se v dlouhodobější perspektivě Malá dohoda zároveň snažila o manévrování mezi britskou politikou appeasementu a zbytky francouzského spojeneckého zájmu. Ukázala se rovněž tragická propojenost mezi zájmy menších států a evropských velmocenských celků.

¹⁴⁴ SLÁDEK, Z.: *Malá dohoda 1919–1938*, Praha 2000, s. 204. O restauraci monarchie se vyjádřil na tiskové konferenci 26. února 1937 také ministr zahraničí Krofta. Po schůzkách s rakouským kancléřem nabyl dojmu, že Schuschnigg „*nemůže tohoto ideálu dosáhnout v dohledné době*“. DEJMEK: *Československá zahraniční politika v roce 1937*, s. 191.

¹⁴⁵ DEJMEK: *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část druhá prezident republiky a vůdce národního odboje*, s. 62.

4.3 Vláda Nevilla Chamberlaina, sudetoněmecké otázka a československá snaha o zachování státní existence (1937)

Poměr mezi Československem a Velkou Británií se zásadním způsobem proměnil před a v průběhu roku 1937. Britský appeasement doléhal do Prahy z blízka prostřednictvím nového vyslance v Thunovské ulici, Basila Cochrane Newtona, a z Londýna pak s ohledem na nový kabinet Nevilla Chamberlaina. Negativní linie appeasementu, projevující se po roce 1936 především ve vztahu ke střední Evropě, prošla v té době i světlejšími momenty. Ty se však dotýkaly spíše dlouhodobějších a globálních perspektiv britské zahraniční politiky. V té době, konkrétně už v průběhu roku 1936, se „britští zákonodárci rozhodli pokusit zlepšit ekonomické vztahy se Spojenými státy americkými, protože bez jejich pomoci nemohla Velká Británie čelit tlaku na její zájmy v Pacifiku a zároveň mít dostatek síly, aby udržela krok s Německem“.¹⁴⁶ Vojenská problematika se dostala v roce 1937 obecně na přední místo mezi prioritami *Foreign Office*, ačkoliv se jednalo ve vztahu ke Spojeným státům americkým spíše o sondáž a počátek budoucí spolupráce, vrcholící v době druhé světové války. Z hlediska vztahu ke střední Evropě se potvrdila i důležitost britské koloniální politiky. Pro utváření britské zahraniční politiky, což se negativně projevilo i v československém problému, „*mělo stanovisko dominií důležitou roli*“.¹⁴⁷ Je zřejmé, že již necelé dva roky před podpisem mnichovské dohody se začaly britské politické, vojenské a ekonomické špičky připravovat na možnost vojenského konfliktu s Německem. Nedošlo k tomu, jak je někdy mylně tradováno, až po březnu 1939, tedy v době konce appeasementu. Po okupaci zbytku československého území se pouze definitivně rozdrobila neúspěšná strategie appeasementu a Velká Británie se připravovala na konkrétněji na vojenský střet masivnějšího rozsahu.

Centrála československé diplomacie v pražském Černínském paláci se

¹⁴⁶ SKÅLNES, L. S.: *Grand Strategy and Foreign Economic Policy: British Grand Strategy in the 1930*, World Politics, Vol. 50, No. 4 (Jul., 1998), s. 595.

¹⁴⁷ SOUKUP, J.: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10095687448-historicky-magazin/208452801280033/video/>.

v době Chamberlainova nástupu potýkala hned s několika vážnými problémy. Jednalo se o jednak o další fázi komplikací spojených se sudetoněmeckým problémem a stále silnějších vzájemných vazeb německých nacistických orgánů a představitelů SdP. Ministr zahraničí Krofta soustředil své aktivity také na zachování zdání neutuchající činnosti Malé dohody a „*odmítal teze o postupujícím rozkladu aliance, hlášané zvláště zahraniční publicistikou*“.¹⁴⁸ Ačkoliv se nesly v optimistickém duchu, bylo z jeho výstupů patrné rozvolnění svazku. Mnohem závažnějším se však jevilo reálné ohrožení poválečného versailleského uspořádání. Zjevná nervozita se v tomto ohledu promítala zejména do vztahů k Rakousku a Maďarsku. Revizionismus ze strany maďarské politické elity zasáhl v Československu i do vnitřních poměrů na jaře 1938 předznamenal to, co se pak naplnilo v prvním vídeňském arbitrážním jednání z počátku listopadu. Možnosti hraničních změn, opírajících se i o Chamberlainovu zahraniční britskou politiku, naznačil ve svém projevu z 8. března 1938 v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění i dr. Géza Szüllő předseda poslaneckého klubu Sjedenocené zemske křesťansko-sociální a Maďarské národní strany a Spišskoněmecké strany (Egyesült országos keresztény-szociálista és Magyar nemzetiségű párt és Zipser Deutsche Partei képviselői klubja).¹⁴⁹

V době, kdy se Velká Británie začala postupně orientovat na znovuvyzbrojování své armády a utvářela si v tomto ohledu své faktické i pomyslné opěrné body, začala kulminovat aktivita sudetoněmeckého tábora. V pozitivním státotvorném směru jí ztělesňovali mladoaktivisté, v protikladu k nim se pustili do další ofenzivy proti ČSR henleinovci.

¹⁴⁸ DEJMEK: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, s. 134.

¹⁴⁹ Szüllő se opíral o britskou zahraniční politiku, sledující dohodu s Německem a uvedl doslova toto: „*Jen jediná velmoc je na světě, která, co stojí, stále postupuje v nenalomené čáře nahoru, a to je Anglie. A Anglii přidává na velikosti to, že – čeho pozorovateli můžeme být i teď – dělá vždy svojí politiku na základě zásady fair play, v cestě poctivé a otevřené. Chamberlain docela jasně prohlásil, že Itálii pochybnou propagandou bylo namluveno, že Anglie splétá plány machiavellistické, přetahuje a odsouvá jednání s Itálií, aby se mezitím mohla ozbrojit a potom, bude-li třeba, zahlušit Itálii zbraní. Prohlásil, že věc se tak nemá, nebo že on chce jednat s Itálií poctivě a otevřeně. Oproti Edenovi prohlásil Chamberlain docela jasně i to, že hypokrizí je tvrzení že by buďto Společnost národů anebo velmoci mohly za dnešních poměrů účinně zakročit ve prospěch zájmů, které jsou zájmy malých států, a že hypokrizí je namlouvat to státům malým.*“
<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/136schuz/s136001.htm>.

V období první poloviny roku 1937 byly pro vztah československých orgánů a SdP zásadní dva momenty, a to vždy po jednom na straně aktivistů i negativistů. Jeden z klíčových momentů neúspěchu mladoaktivistické politiky nastal již 18. ledna 1937 a souvisel se sedmibodovým návrhem aktivistů československé vlády.¹⁵⁰ Rozhodující moment pro vyřešení německé menšinové otázky, která stále více trápila i *Foreign Office*, zůstal po hříchu promarněn. Jak uvádí Lukáš Novotný, němečtí (mlado)aktivisté bojovali v průběhu let 1936–1937 na třech frontách, agitovali proti stále bojovnější SdP, zároveň se snažili o podporu Hodžovy vlády (neurčité sliby po přijetí u premiéra) a vystupovali také proti příslušníkům vlastních stran.¹⁵¹

Druhým elementem ovlivňujícím podobu předmnichovských vztahů mezi ČSR a Velkou Británií byla výše zmíněná aféra kolem tzv. Machníkovy výnosu. Svůj význam projevil tento přehnaně zmezinárodněný problém coby jeden z prvků radikalizujících již tak napjatou menšinovou otázku. Československá vláda se musela hájit v parlamentu proti poslaneckým interpelacím a nebyla při tom příliš obratná, protože kromě tvrzení o faktické neexistenci Machníkovy výnosu se musela ČSR (na půdě SN)) uchýlit i ke složitější právní argumentaci.¹⁵² Z pohledu Britů se jednalo o další signál potvrzující pro ně oprávněný tlak na Hodžovu vládu, která měla přistoupit na ústupky vůči celému sudetoněmeckému táboru. Primárně však při tom britští úředníci vnímali jako nositele německví v ČSR Henleinovu "*hitlerovskou pobočku*". Vleklá, rok trvající aféra, dále výrazným způsobem oslabilu pozici vlády, ačkoliv byla přehnaná domácí i zahraniční hysterie vyvolaná Henleinem a jeho společníky pro britské diplomatické kruhy spíše jedním z méně závažných témat druhé poloviny 30. let, probíraných na půdě Společnosti národů. „*Podpora členstva Rady SN, nejméně pak Velké Británie, se dala těžko*

¹⁵⁰ DSAP, BdL a DCV předložily návrhy společně s tímto prohlášením: „*V úsilí o dorozumění mezi národy našeho státu a o vytvoření základny pro mírovou spolupráci všech národů předkládají německé koaliční strany tyto požadavky německého národa, vyplývající z jeho životních potřeb.*“ KURAL, V.: *Češi, Němci a mnichovská křížovka*, Praha 2002, s. 83.

¹⁵¹ NOVOTNÝ, L.: *Political Parties of the German Minority in Interwar Czechoslovakia (1918–1938)*, s. 215-216.

¹⁵² PETRÁŠ, R.: *Menšiny v meziválečném Československu*, Praha 2009, s. 238.

očekávat.“¹⁵³ Britské diplomacii „*vlastně vůbec nezáleželo na otázce Machníkova výnosu, ale chtěla prodlužováním projednávání nutit ČSR k ústupkům*“.¹⁵⁴ Závažnost mezinárodní situace nutila Velkou Británii konfrontovat svou otřesenou pozici imperiální velmoci se stále zřetelnějšími projevy vzednutí všech evropských diktatur a jejich konkrétními vojensko-politickými dopady.¹⁵⁵ Henlein měl sice minimálně již zajištěnou pozornost předních britských kruhů, ale prozatím nedokázal strhnout tolik potřebné pozornosti nutné k definitivnímu rozkolísání československého státu Tyto okamžiky však přišly pro SdP, resp nacistické špičky v Berlíně ve vhodném sledu až v období následujícího roku a čtvrt, kdy se aktem anšlusu potvrdil Henleinův mocenský monopol uvnitř československého německva.

Sled událostí spojených se sudetoněmeckou problematikou a československo-britskými vztahy v roce 1937 dále zkomplikovala květnová návštěva britského historika Arnolda Toynbeeho, časově kopírující doznívání Machníkova případu. Pozice Československa se u britské veřejnosti po jeho návštěvě dále zhoršila. Toynbee a jeho pobyt se zapsaly do dějin appeasementu a předmnichovského období především „obsáhlým referátem v prestižním „The Economist“, v němž se vyjádřil mimo jiné v tom duchu, že „*ve střední Evropě existuje radikální pochybení v konstrukci mírových smluv, jež bude třeba změnit...*“.¹⁵⁶ Při dalším negativním hodnocení československé vlády v zahraničí příliš nepomohla ani Edenova podpora Československa v aféře Machníkova výnosu. Sled podobně negativně pojímaných zpráv, odstartovaných v silnějším měřítku již vyslancem Addisonem a tajemníkem Hadowem, neustal z britské strany až do mnichovských dnů. Zveličování a zkreslování problémů soužití německé menšiny a české majority se přenášelo v dalších měsících i do pokřivení vztahů obou zemí. V této souvislosti je třeba opětovně zmínit britské nadsazení Henleinových a Ruthových cest do Velké

¹⁵³ BRÜGEL: Češi a Němci, s. 404.

¹⁵⁴ PETRÁŠ: *Menšiny v meziválečném Československu*, s. 241.

¹⁵⁵ Tzv. džentlentská dohoda z ledna 1937 sice stanovila mantinely mezi Itálií a Velkou Británií (zejména ve vztahu k Francově režimu), ale i přesto docházelo ke stále častějším středomořským incidentům mezi britským námořnictvem a italskými, resp. německými ponorkami, a to v oblasti španělského, válkou zmítaného, pobřeží.

¹⁵⁶ DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 327.

Británie a tamější upozadění německých aktivistů a jejich snah, jež na jaře 1938 přispělo k rozpadu jejich tábora. Aktivisté se snažili v roce 1937 narušit u představitelů *Foreign Office* britský stereotyp ve vnímání německé menšiny žijící v ČSR. Pokoušeli se o posun v postoji Britů k SdP a přesvědčovali je, „že *Henlein je jen vedlejší postavou a Hitler neusiluje o osvobození sudetských Němců, nýbrž o proniknutí do podunajského prostoru, kdy pak už, pokud se mu to podaří, bude válka neodvratná*“.¹⁵⁷ V těchto Jakschových slovech je patrná směs racionálního náhledu na nacionální socialismus, ale vystihuje zejména chybnou strategii britských appeaserů zaměřenou vůči Československu.

Britský zájem o Středomoří, provázený změnou kurzu vůči střední Evropě, posílil rovněž sebevědomí a protičeskoslovenský revizionismus sousedních režimů. Projevoval se zejména v koordinaci společné podunajské politiky Itálie a Maďarska. Znovunastolení Habsburků však nemělo ani teď, s ohledem četné ideologické rozdíly monarchií a fašistických diktatur, příliš naděje na úspěch. Československé úřady však do svých plánů zahrnovaly v roce 1937 i tuto eventualitu.

4.4 Pokusy Velké Británie o zachování evropského míru. Závěrečný rok československé meziválečné demokracie a období zvýšeného tlaku SdP na nosníky její životaschopnosti (1937–1938)

V únoru 1937 se zdálo, že aktivistické křídlo sudetoněmeckého hnutí konečně přimělo československou vládu k potřebným revizím státní menšinové politiky s jasným cílem oslabit SdP. Usnesení vlády z 18. února 1937 však nepřineslo kromě deklaratorních výzev reálný vnitropolitický dopad. Německý aktivismus se po tomto datu začal dostávat do postupného vleku událostí, které završil anšlus Rakouska v březnu následujícího roku a známé důsledky událostí československého jara až podzimu 1938.

¹⁵⁷ JAKSCH, W.: *Cesta Evropy do Postupimi*, s. 149.

Posloupnost vzájemných československo-britských vztahů v roce 1937 symbolizoval do značné míry i přístup *Foreign Office* k vládě ČSR. Chamberlainova exekutiva se zaměřila souběžně se vstřícnými gesty vůči Itálii a Německu na znovuotevření otázky zapojení SdP do československé vlády. Ta se protřásala již několikrát, poprvé v létě 1935 po triumfu SdP v jarních parlamentních volbách. Tentokrát se ovšem jednalo o partii, jež měla co dočinění s celkovou změnou kurzu britské politiky, snažící se v rámci ekonomických nabídek stimulovat Wilhelmstraße k opětovnému zapojení do evropského bezpečnostního systému. Tento tzv. aktivní appeasement se stal základem chamberlainovské politiky. Jeho výsledky se však daly vypozařovat i z vlažné reakce na letní japonskou agresi vůči Číně.

Britské ministerstvo zahraničí usilovalo prostřednictvím tajemníka pražského vyslanectví Roberta Hadowa o realizaci další fáze nátlaku na československou vládu, a to s cílem uklidnit stále vyhrocenější poměr mezi Čechy a Němci. V té době se však Konrad Henlein nacházel v režii říšské nacistické politiky a z tohoto důvodu měla britská iniciativa mnohem rizikovější konotace, než jak tomu bylo dva roky předtím. Pokud z české strany existovala možnost k akceptování takových požadavků, tak „*by takový krok samozřejmě podstatně ovlivňoval celkovou politiku státu, včetně jeho zahraniční orientace*“.¹⁵⁸ V roce 1937 nemohlo být pochyb o tom, že by se Československo dostalo do jednoznačného zahraničně-politického područí Velkoněmecké říše se všemi důsledky, které by z takového opatření vyplývaly.

Otevřenou cestu k Mnichovu jakoby 21. září 1937 symbolicky otevřel Masarykův pohřeb (zemřel 14. září), tvořící dobře známou manifestaci odhodlanosti bránit stále okleštěnější suverenitu země. V říjnu téhož roku Henlein opět zavítal do Londýna, tentokrát ovšem již bez svého „diplomata“ Heinze Ruthy, který spáchal po krátkého pobytu v českolipském vězení 4. listopadu 1937 sebevraždu, uskutečněnou po kompromitující a v té době trestně postižitelné homosexuální aféře. Heinrich Rutha se pár měsíců před

¹⁵⁸ DEJMEK.: *Edvard Beneš*, s. 68.

svým zatčením "zasloužil" emotivním projevem na londýnském kongresu menšin o další zkreslení britského pohledu na sudetoněmeckou problematiku.¹⁵⁹ Zadržením H. Ruthy se rovněž uvnitř strany uzavřel vliv spannovců.

V symbolické rovině začala cesta k mnichovské dohodě i ve spojení s poslancem SdP Karlem Hermannem Frankem a s tzv. teplickým incidentem ze 17. října 1937. Onoho podzimního dne došlo na shromáždění strany v Teplicích k vyprovokované potyčce s československým četnictvem, prezentované následně henleinovci jako důkaz útlaku ze strany státních úřadů. Není pochyb o tom, že tato akce měla mít svou dohru i v Londýně, kde v té době počtvrté pobýval právě Konrad Henlein, delší dobu aktivně písemně komunikující se stálým státním podtajemníkem Vansittartem. Je až s podivem, že kruhy blízké Chamberlainovi a Vansittartovi věřili Henleinovi i po více než dvou letech od jeho první návštěvy Londýna jeho lži o útlaku ze strany ČSR a pokračující bídě v pohraničí. Výsledky tohoto džentlmenského, nebo také nepřilíš promyšleného postoje appeaserů měly již za necelý rok vyústit k velmocenské dohodě, dlouhodobě po roce 1938 frustrující a stigmatizující československou společnost a odrážející se v roce 1939 i ve vnitropolitické krizi Velké Británie roku.

Ze strany *Foreign Office* a samotného Chamberlaina dozrávala odhodlanost vyřešit problém německé menšiny v Československu i za cenu výrazného omezení jeho státní suverenity.¹⁶⁰ Podzim roku 1937 naznačil mnohé pro vývoj vzájemných vztahů mezi oběma zeměmi. Kombinace aktivit Henleina, Ruthy a Franka, zkreslujících, nadmíru pozitivních zpráv

¹⁵⁹ BIMAN, MALÍŘ: *Kariéra učitele tělocviku*, s. 181. Rutha ve svém obsáhlém referátu uvedl: „Menšiny mají dobrou vůli k součinnosti pro upevnění míru. Volají proto k odpovědným činitelům, hlavně anglické veřejnosti: Nechceme žít neklid, ale nebude to naší vinou, nebude-li mír udržen... Menšiny varují celou Evropu před hrozící katastrofou. Nebude-li tento konflikt odstraněn přiznáním přirozeného práva menšinám, stane se tak ochranou utlačovaných bratrů v menšinových krajích, kterou uplatní mateřská země.“ Není divu, že zástupci Basků, kteří poznali onu Německem uplatňovanou mírumilovnost na vlastní kůži v Guernice (Gernika-Lumo) 26. dubna 1937, opustili předčasně a demonstrativně londýnská jednání.

¹⁶⁰ Chamberlain měl ve skutečnosti k politice *Foreign Office* velké výhrady, což lze přičíst napjatým vztahům mezi ním a Antonym Edenem. Chamberlain také hovořil o potřebě revize kompetencí ministerstva zahraničí. V říjnu 1937 se svěřil své sestře těmito slovy: „*Tohle FO! Čekám jenom na svou šanci popíchnout ho dlouhým klackem.*“ ELLINGER, J.: *Neville Chamberlain*, s. 116.

československého vyslance Masaryka, agresivní projevy Hitlera a Goebbelse proti ČSR a v neposlední řadě, v o něco mírnějším tónu se projevující protičeskoslovenské výpady britských diplomatů v Berlíně a Praze tvořily dokonalé kleště. V nich se začala československá demokracie postupně drolit. Přespříliš optimisticky hodnotil prostřednictvím svého memoranda z 27. října 1937 Masaryk například i londýnskou návštěvu Henleina a jeho pobočníka Waltera Branda nahradivšího zatčeného Heinricha Ruthu. V něm se zmiňuje mj. o tom, „že úspěch Henlein tentokráte neměl ani na přednášce, ani v rozhovorech a Ruthova záležitost činila jeho přátele opatrnějšími“.¹⁶¹ V Bramwellově memorandu z 21. října 1937 se shrnuly získané informace o stavu německé menšiny v ČSR a *Foreign Office* v něm mimo jiné uvedl toto: „Naším dojmem je, že se situace vážně zhoršila...a že by se mohlo dosáhnout míry kompromisu nebýt dr. Beneše...“.¹⁶²

Beneš byl jakožto ústřední postava stávající zahraniční politiky ČSR vnímán britskými i německými institucemi již delší čas jako hlavní překážka k britsko-německé domluvě v otázce československých Němců. Nacistům i Britům vadila jeho neústupnost bránící realizaci středoevropských cílů zahraničních politik obou zemí. Československo začalo být ve druhé polovině roku 1937 ve Velké Británii vnímáno jakožto ústřední překážka možnosti zdárného vyřešení britsko-německého poměru.

Období pozdního appeasementu, režírovaného Chamberlainovou administrativou, odstartovalo nejen zvýšení zájmu o zbrojní otázky, ale již několikáté neúspěšné kolo britsko-německých jednání. O nalezení modu vivendi mezi Londýnem a Berlínem se, alespoň naoko a oficiálně, snažil i německý velvyslanec Joachim von Ribbentrop, působící v metropoli nad Temží od podzimu 1936 do konce roku 1937. Pokud pomineme jeho četná faux pas v tomto úřadě (za mnohé jmenujme např. setkání s králem a

¹⁶¹ DEJMEK.: *Československá zahraniční politika v roce 1937 (svazek II)*, s. 250. Na počátku listopadu zaslal Masaryk memorandum i stálému státnímu podtajemníkovi Robertu Vansittartovi. Tentokrát byl obsahem, kromě reakce na Henleinovu návštěvu Londýna, také výklad Ruthovy aféry a Frankova teplického incidentu. Masaryk se snažil při tom rozptýlit Henleinem prezentované názory o nejednotnosti československé diplomacie. Podrobněji tamtéž s. 276-277.

¹⁶² DEJMEK.: *Nenaplněné naděje*, s. 331.

ministrem zahraničí Edenem), aroganci vůči podřízeným a jeho servilnost vůči Hitlerovi, nelze nezmínit jeho roli mající vliv na vývoj středoevropských událostí roku 1938. Cílem snažení se pro britskou politiku mělo stát, bez ohledu na mezinárodně-politické priority Chamberlaina a Edena, vyřešení německé, resp. středoevropské otázky. Hitler zosobněný v Londýně Ribbentropem však vnímal smlouvu s Velkou Británií pouze jako jeden z prostředků, umožňující uskutečnění plánu ovládnout region, resp. rozbit ČSR. Demonstrativními návštěvami ve Výboru pro nevměšování, založeném v září 1936, se snažil Ribbentrop získat vlivné britské kruhy ke spojení se svou nacistickou domovinou. Michael Bloch uvádí, že jeho jednání s Edenem byla neplodná a místo nich se soustředil na získání veřejnosti, prostřednictvím veřejných výstupů a rozsáhlých komentářů pro tisk.¹⁶³

Podobně jako v případě Henleina a Ruthy se i "Brickendropovi" (posměšná britská narážka na Ribbentropa odkazující na jeho křečovitě veřejné výstupy hraničící s trapností) dostalo náležité pozornosti ze strany britského tisku (*Daily Telegraph*, *The Times*). Elity SdP a berlínské diplomacie se ujednotily na přístupu, který se vyznačoval značnou diferencí mezi oficiálními prohlášeními a politickou praxí. Znovuotevření nabídky předání britských kolonií Německu výměnou za pakt „garantující jak hranice v západní Evropě, tak integritu německých sousedů na východě a jihu“ však neuspělo především kvůli Ribbentropovi. Ten v této souvislosti nikdy nepřišel s konkrétním návrhem.¹⁶⁴

Negativní posun pak přinesl pro Černínský palác a celé Československo konec roku 1937 a s ním související berlínská návštěva lorda strážce tajné pečeti Halifaxe. Jeho cesta udělala československé diplomacii vpravdě „medvědí službu“ Jak uvádí J. Dejmek, Halifax *hned při svém prvním rozhovoru s Hitlerem prohlásil, že Británie není bezpodmínečně zainteresována na současném statu quo ve střední Evropě, pokud se týká*

¹⁶³ Podrobněji BLOCH, M.: *Ribbentrop*, Praha 1994, s. 107-126.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 109. Ribbentrop Hitlerovi pouze tlumočil britské návrhy kopírující ty německé z března 1936.

Gdaňska, Rakouska a Československa.¹⁶⁵ V té době však Chamberlainova zahraniční politika sledovala týž cíl svého konání, jímž se měla stát mírová dohoda s Německem, opírající se však ještě stále o co možná nejmenší negativní důsledky pro země střední Evropy. Robert Eatwell se však v souvislosti s Chamberlainem domnívá, že britskému ministerskému předsedovi především záleželo na rovnováze velmocenských sil, které mohlo být dosaženo „bez ohledu na bezprostřední zájmy a systémy vztahů panující ve střední Evropě“ s dodatkem, že „nějaká forma britsko-francouzské spolupráce udrží rovnováhu sil“.¹⁶⁶ Neville Chamberlain se v oblasti kontinentální evropské politiky snažil o to, co sledovali i jeho předchůdci, tedy nevtáhnout Velkou Británii do války a upravit v rámci appeasementu vztahy s Německem v pokud možno korektním duchu, jenž by odpovídal tradici londýnské politiky. Chamberlain v zásadě kopíroval své předchůdce z 19. a 20. století, kteří se snažili o „přirozené spojenectví s Německem a o neformální pracovní "Partnerství pro mír" na základě stejných zájmů, dosahujících harmonických cílů“.¹⁶⁷ Tyto proklamace se však rozplývaly souběžně s tím, jak byla (nejen) Velká Británie konfrontována s novými hrozbami ze strany diktátorských režimů. Vedle Německa a Itálie, se kterými se bylo podle Londýna možné dohodnout, totiž vyvstaly pro britské zájmy ve světě další rizika. Jednalo se především o eskalaci japonských, dálněvýchodních výbojů.

Začátek osudového československého roku 1938 přinesl i fatální a definitivní přerod Sudetoněmecké strany v poslušného prostředníka nápomocného realizaci nacistických plánů. Jestliže bylo možno uvnitř strany ještě v roce 1936 a po většinu roku 1937 nalézt patrný vliv Svazu kamarádů a s nimi spojené spannovské filosofie, pak na počátku roku 1938 již převažovala ve vedení SdP nacistická linie. Walter Brand a Hans Rutha byli „odklizení“. I přes tuto skutečnost nelze zcela odlišovat tyto dva vnitrostranické směry.

¹⁶⁵ DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 334. Srovnání: ELLINGER, J.: *Neville Chamberlain*, s. 131-138.

¹⁶⁶ EATWELL, R.: *Munich, Public Opinion, and Popular Front*, *Journal of Contemporary History*, vol. 4 (1971), s. 131.

¹⁶⁷ SCHROEDER, P. W.: *Munich and the British Tradition*, *The Historical Journal*, Vol. 19, No. 1 (Mar., 1976), s. 228.

Volker Zimmermann ve svém díle *Sudetští Němci v nacistickém státě* uvádí, že nešlo o zásadní spory, ale oba tábory uvnitř strany měly pouze „*rozdílné názory například na roli katolické církve, rasové politiky či na vystupování vůči československému státu*“.¹⁶⁸ V době mezi podzimem 1937 a anšlusem Rakouska v březnu 1938 se SdP stala regulérním nástrojem říšské politiky, která se chystala k nejmasivnější a bohužel tentokrát již beze zbytku úspěšné ofenzivě proti ČSR.

Nezáviděníhodná pozice Československa se z počátku roku 1938 projevovala v několika rovinách. První z nich je zmíněná v předchozím odstavci, další z nich pak souvisela s Chamberlainovou odhodlaností přinutit příslušné orgány republiky jednat podle britského vzoru. Dalším prvkem bortícího se postavení země uvnitř velmocenského systému byla již jen formální existence Malé dohody, tedy uskupení tvořícího jeden z hlavních pilířů masarykovsko-benešovského pojetí státu. Malá dohoda se ostatně v té době hroutila již půl druhý rok. Jugoslávské vazby na Německo a Itálii a autoritářské tendence v Rumunsku potvrdily na počátku roku 1938 osamocенost posledního demokratického meziválečného státního celku širší střední Evropy. Jindřich Dejmek vystihl specifickou předmnichovskou pozici ČSR následujícím způsobem: „*Beneš tedy už neměl ve druhé polovině meziválečného dvacetiletí k rozvíjení svých konceptů za partnery demokraty, s nimiž namnoze vytvářel onu „novou“ Evropu, ale diktátory či autoritativní vůdce různého zbarvení, kteří se z velké části orientovali na jim konvenující režimy velmocí.*“¹⁶⁹ S tím jak se zhoršovalo mezinárodní postavení republiky, se naopak dramaticky zdokonalovala sféra československé obranyschopnosti (podrobněji v následující podkapitole).

Zkreslení, resp. pokřivení úsudku Britů o situaci Němců v Československu v období vrcholného a pozdního appeasementu

¹⁶⁸ ZIMMERMANN.: *Sudetští Němci v nacistickém státě*, s. 51.

¹⁶⁹ DEJMEK.: *Edvard Beneš a zahraniční politika ČSR 1918–1948*, in: DEJMEK, J, LOUŽEK, M. (ed.) *MNICHOV 1938. Sedmdesát let poté*, s. 150. J. Dejmek zde také uvádí: „...*a menší státy v Podunají včetně spojenecké Jugoslávie hledaly již od roku 1937 částečně i pod dojmem usmiřovacího přístupu džentlmenů v Londýně a Paříži – „třetí cesty“, při nichž si nechtěli komplikovat život s problémy Československa.*“, s. 161.

charakterizuje převaha ryze britského přístupu ke střední Evropě. Na rozpadající impérium doléhalo dilema mezi zachováním tradice kolonialismu, provázeného „džentlmenským“ a někdy krajně povrchním postojem vůči třetím a zpravidla menším státům a mezi potřebou pružně reagovat na aktuální totalitární hrozby 20. století. Při pohledu na přístup *Foreign Office* ke střední Evropě a ČSR je patrné, že sudetoněmeckou problematiku se snažili některé konzervativní kruhy britské společnosti vnímat obdobně jako mimoevropskou britskou koloniální zkušenost v Africe či na indickém subkontinentu. Objevovalo se dokonce nemístné přirovnání postavení německé menšiny v ČSR k situaci britských osadníků v Búrských republikách na počátku 20. století. Tyto stereotypy, které v britských vědeckých a politických kruzích přizívoval svými výstupy i Henlein navštěvující pravidelně Londýn, se neblaze projevíly v tlaku na československou vládu. Fakt, že se SdP stala postupně mezi lety 1936–1938 předním evropským zprostředkovatelem nacistické expanzivní propagandy, byl ve Velké Británii značně marginalizován.

Německá snaha o revizi Versailleské smlouvy, jež se za několik měsíců projevila i v mnichovském případě, se nejdříve uplatnila v březnu v uskutečnění anšlusu Rakouska. Konkretizaci plánů na likvidaci Československa uspíšila tato skutečnost obdobně jako Hitlerova jistota, že Velká Británie nepodnikne v procesu faktické nacifikace a okupace Rakouska žádné kroky silového charakteru. Ve Velké Británii se v průběhu ledna a února 1938 vytvořilo „přesvědčení, že navzdory 80. článku Versailleské smlouvy, je anšlus Rakouska nevyhnutelný“.¹⁷⁰ Tento postoj ke střední Evropě, který se vyznačoval i specifickým protiválečným přístupem, vystupňoval Hitlerovu agresi a zapříčinil v únoru 1938 rezignaci Chamberlainova oponenta Anthonyho Edena na post ministra zahraničí. Na počátku jara 1938 se britská zahraniční politika upevnila v appeaserské linii svého ministerského předsedy, což mělo zanedlouho přinést dalekosáhlé důsledky, stojící i za pozdějším Chamberlainovým odchodem z Downing street č. 10. Ačkoliv se opozice proti appeasementu sjednocovala, vyvrcholily aktivity usmiřovatelů až v období

¹⁷⁰ NEVILLE: *Hitler a appeasement*, s. 101.

pozdního jara až podzimu 1938.

Britský přístup k Německu se projevoval v předmnichovské době mnohdy až chorobnou panikou z možného vojenského konfliktu s ním. Ústupky, ohrožující v roce 1938 primární existenci a suverenitu Československa, překračovaly rámec, v němž se dal udržet evropský mír. Chamberlainova administrativa měla snahu „rozložit československý spojenecký systém, který se koneckonců dotýkal i jí, a tím převést německou agresi proti ČSR do roviny lokálního konfliktu, nenarušujícího evropský mír“.¹⁷¹ V době mezi podzimem 1937 a jarem následujícího roku se vyjasnil postoj britské diplomacie k sudetoněmeckému, resp. v její optice spíše československému problému. Tuto skutečnost zapříčinila dominance Chamberlaina v zahraniční politice Spojeného království. Snaha vyřešit poměr mezi Velkou Británií, Německem a středoevropskými zeměmi dospěla do rozhodujícího bodu na počátku jara 1938. Jestliže se britský historik a publicista Robert William Seton-Watson při účasti na Masarykově pohřbu vyjádřil takto: „*V Londýně poměr k nám se zhoršil... a nezbytná, ale i časově naléhavá jest potřeba vyrovnání našeho s henleinovci*“, pak následující rok v mnohém tyto chmurné zprávy předčil.¹⁷² Vztah Britů a zejména pak těch, kteří se pohybovali delší dobu na území střední Evropy, prošel během dvou desetiletí existence Československa zajímavým vývojem. Stát byl jimi vnímán buď jako bizarní etnický konglomerát či v lepším případě jako zajímavý, leč spíše nechtěný výsledek první světové války. Mnoho klíčových diplomatů, jenž stáli v pozadí krize roku 1938, pohlíželo na republiku a její představitele (v závěru především na tvůrce zahraniční proženevské politiky Beneše) s despektem. Pražská Thunovská ulice se přímo hemžila lidmi, kteří respektovali

¹⁷¹ OLIVOVÁ, V.: *Jan Masaryk. Depeše z Londýna 1938*, Praha 1996, s. 15.

¹⁷² MASTNÝ, V.: *Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*, Praha, 1997, s. 73. Československá pozice se nalézala ve značné části britské veřejnosti na bodě mrazu i na jaře 1938, o čemž svědčí i zprávy a vzpomínky Jana Masaryka. V Mastného korespondenci Masarykovi se československý vyslanec v Londýně svěřuje svému kolegovi na počátku června 1938 těmito větami: „*Co se Anglie týče, je věc asi taková: Angličané nás mají intenzivně neradi. Jsme jim jenom na přítěž a proklínají den, ve kterém jsme byli založeni. Tedy naše cena pro Anglii je zcela negativní. Vzdor tomu podařilo se nám zaplést je do našich věcí a myslím, že se už nevypletou*“. Tamtéž, s. 73. I přes jisté nedostatky ve zpravodajství a pružném hodnocení britské vnitropolitické scény se Janu Masarykovi podařilo nejednou zdařile glosovat mezinárodní situaci, a to i se scénářem, který se odehrál o pár měsíců, resp. let později. Podrobněji například publikace: VANĚK, V.: *Jan Masaryk* či OLIVOVÁ, V.: *Jan Masaryk. Depeše z Londýna*.

a v horším případě podporovali německé, resp. nacistické záměry. O výše zmiňovaném inklinování části britské konzervativní elity k fašismu svědčí i schůzky vrcholných představitelů země, tedy i samotného Chamberlaina, v sídle lady Astorové. V době druhé poloviny 30. let probíhaly v jejím okruhu intenzivní debaty o podobě britské zahraniční politiky. Ty se pak přenášely i do Prahy a prostřednictvím britského a amerického tisku zaujímaly exkluzivní místa na stránkách nejprestižnějších anglo-amerických periodik. Zejména v roce 1938 se negativní hodnocení Československa a jeho menšinové politiky dostalo k většinové britské a americké veřejnosti. Není tedy divu, že na jaře a v létě roku 1938 převládalo u britské populace přesvědčení že „Mr.“ Beneš je největší překážkou mírové budoucnosti Evropy a přímo ohrožuje životní zájmy Velké Británie. Zkreslování informací mělo v kritické době jara a léta 1938 pro vztahy obou zemí zásadní negativní důsledky. Sydney Morell se o tomto fenoménu v britsko-československém poměru zmiňuje takto: „...ale co tihle angličtí diplomaté dělali nebo povídali na svých soukromých víkendových zájezdech, a co dovolila britská vláda uveřejnit, a dokonce ještě v amerických novinách, to byly dvě zcela různé věci“.¹⁷³

Ačkoliv se první čtvrtletí roku 1938 neslo v duchu kulminace aktivit SdP, projevujících se rozmělněním vlivu aktivistů a infiltrací jejich stranického aparátu, měla československá diplomacie v rukávu malý trumf v podobě (sice doznívající) podpory Francie, resp. šéfa Quai d'Orsay Yvona Delbose.¹⁷⁴ Ten se pokoušel zejména v roce 1937 o tlumení britských a německých snah přinutit Československo ke změnám, které by de facto znamenaly omezení suverenity a postupný zánik ČSR, tedy v podobě, v jaké se na mapě objevila v roce 1918. Rovněž Společnost národů se, ačkoliv se již nacházela v agónii, nepodařilo Německu a Itálii prozatím rozbít či jí proměnit v nástroj své propagandy. I proto mohli Beneš s Kroftou na počátku února 1938 s povděkem kvitovat, že „se nepodařilo prosadit její reformy, směřující k oslabení jejího již

¹⁷³ MORELL.: *Viděl jsem ukřižování*, s. 33.

¹⁷⁴ Břežnový sjezd DSAP v Liberci dosadil do čela strany Wenzela Jaksche, odstoupivší předseda strany a ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Ludwig Czech složil ve vládě svůj mandát 11. dubna 1938; v srpnu 1942 zemřel v koncentračním táboře v Terezíně.

beztak málo výkonného exekutivního orgánu".¹⁷⁵ Ačkoliv se únor 1938 zapsal do historie také jako jeden z vrcholů Hitlerových útoků proti Československu a tato skutečnost mohla zneklidňovat britské i československé kruhy, přeci jen se finální steč proti republice za přispění Velké Británie mohla odhrát jen stěží. Osudovým okamžikem se stalo až zmiňované připojení Schusniggova Rakouska k Velkoněmecké říši. Závazky Velké Británie vůči Paktu Společnosti národů byly totiž, jakkoliv neobsahovaly patřičné výkonné formulace o střední Evropě, při mnoha příležitostech opakovány nejen z úst československých diplomatů, ale na půdě ženevské organizace (ne již na dlouho) i ze strany Francouzů.

Britská diplomacie se pod novým Halifaxovým vedením snažila na jaře 1938 o manévrování mezi zdáním o dodržování spojeneckých závazků, resp. zásad fungování parlamentního demokratického systému a inklinováním k alibismu, předstírajícímu nemožnost řešení, jež mohlo být pro ČSR příznivé.¹⁷⁶ Britská diplomacie zaujímal ve vztahu k Československu fakticky až do mnichovských dnů pozici arbitra v řešení jeho menšinové otázky, jenž rozhodně nebyl nestranný. *Foreign Office* se soustředila křečovitě na dohodu s Německem, v níž hrála sudetoněmecká problematika zásadní, avšak pouze zprostředkující roli. Československo se stalo pro Chamberlainovu politiku stále méně chtěným a do značné míry trpěným „*čechoslovakistickým*“ ostrovem, který především zásluhou Beneše odmítá „racionální“ dohodu se sousední německou velmocí.

Březnové a dubnové dny opanovaly okolnosti známého Henleinova Karlovarského programu z 24. dubna 1938. Předcházela mu faktická likvidace dvou aktivistických stran DCV a BdL, završená splynutím jejich členstva s SdP. Intenzivní komunikace Hitlera s Henleinem stála za tím, že „*následný téměř půlroční vývoj strany kulminoval do mnichovské konference, po které se*

¹⁷⁵ DEJMEK: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, s. 197.

¹⁷⁶ Halifax se snažil vnutit Československu dojem, že pouze faktické omezení suverenity státu a vyhovění požadavků SdP přispěje ke zkvalitnění mezinárodního postavení země, což vyvolalo 7. března 1938 Benešovu odmítavou a vcelku pochopitelnou reakci v *Sunday Times*. Podrobněji srv. DEJMEK: *Nenaplněné naděje*, s. 350-353.

Československo muselo vzdát svých hranic“..¹⁷⁷ Na sklonku zimy a v průběhu jara 1938 se dostala Hitlerova koncepce rozbití ČSR do finální fáze. Její následnou realizaci mu dozajista ulehčilo i nové vedení *Foreign Office* a další veskrze formální nesouhlas Západu s očekáva(tel)nou okupací Rakouska. Hitler se prostřednictvím Henleina a jeho nacifikované strany snažil Velké Británii předložit důkaz o údajné neochotě československé administrativy přispět k řešení krize. Prostřednictvím Karlovarského programu SdP, psychologicky zdařilé propagandy a latentně přítomné konfliktní atmosféry se dařilo navodit dojem, že pro Velkou Británii, Německo a samotné Československo bude patrně nejlepším řešením revize hranic. Po několikaletých zkušenostech s politickou praxí Henleina a oficiálními říšskoněmeckými místy se vyjádřil v obdobném smyslu na jaře 1938 i stálý státní podtajemník britského ministerstva zahraničí Robert Vansittart, jenž prohlásil: *Nacistický stát je nemyslitelný v rámci hranic s demokratickým státem, a proto musí být nalezeny jiné prostředky hájící jeho legitimní požadavky.*¹⁷⁸ Přes dojem, že napětí mezi Československem, Německem a Velkou Británií dostoupilo do bodu maximální eskalace, se jevíly zprávy vyslance Masaryka z února a března 1938 relativně optimisticky, což dokládají jeho telegramy do Prahy. V nichž se píše o přátelství a spojení obou zemí a pouhé potřebě Britů korigovat aktuální československé menšinové politiky.¹⁷⁹

Události, zásadně formující vývoj v následujícím půlroce, se odehrály na přelomu března a dubna 1938. Hodžova vláda přistoupila ke zvážení realizovatelnosti Henleinových, resp. Hitlerových požadavků, přičemž neměla ze strany SdP k dispozici žádný konkrétní plán (paralela s Ribbentropem a

¹⁷⁷ NOVOTNÝ, L.: *Political Parties of the German Minority in Interwar Czechoslovakia (1918–1938)*, s. 216.

¹⁷⁸ ROBBINS, K. G.: *Konrad Henlein, the Sudeten Question and British Foreign Policy: The Historical Journal*, Vol. 12, No. 4 (Dec., 1969), s. 694.

¹⁷⁹ Např. zprávy z 19. a 25. března uvádějí v reakci na Chamberlainův výstup v Dolní sněmovně britského parlamentu, že „s řečí Chamberlaina můžeme být spokojeni“, OLIVOVÁ, V.: Jan Masaryk. Depeše z Londýna, s. 62-63. Masaryk se pravděpodobně domníval, což vyplývá i z jeho telegramů, že Velká Británie nemůže opustit pozici, kterou zaujímala v poválečném systému, tedy že nemůže nechat Československo padnout. Jeho z části podložený optimismus vycházel patrně i z výsledků britských parlamentních debat z února až dubna 1938, z postoje protiappeasementské opozice a z dojmu, které získal z korektních jednání s ministrem zahraničí Halifaxem a stálým státním podtajemníkem Alexanderem Cadoganem. Masarykovy telegramy vyznívají pro ČSR nadějně i v pozdním předmnichovském období července a srpna 1938.

jeho formálními, leč bezobsažnými styky s Edenem). Je však zajímavé, že britské vyslanectví v Thunovské „mělo k dispozici text karlovarských požadavků dva dny před zahájením sjezdu strany“.¹⁸⁰ V Londýně i Paříži, kde byl od 10. dubna 1938 (do března 1940) ministerským předsedou Édouard Daladier, se již rodily konkrétní plány, řešící Československou krizi. Květnová částečná mobilizace, intenzivní dubnové a květnové styky Hitlera s Henleinem a letní Runcimanova mise měly již jen ukázat, do jakého postavení se ČSR v čele se svým diplomatickým vedením dostala či spíše byla vmanipulována.

Minimálně kontroverzním se jevil na jaře a v létě roku 1938 i přístup obou západoevropských velmocí k ČSR v mezinárodně-právní sféře. Chamberlain společně se svým francouzským kolegou ignorovali platnou československo-německou arbitrážní smlouvu z roku 1925.¹⁸¹ Britská diplomacie udělala poslední vstřícné gesto vůči Československu až tři týdny po londýnské poradě s Francouzi na sklonku dubna 1938, kdy obě země pouze poněkolkáté zopakovaly neochotu k případné pomoci republice. Československá pozice se zejména po březnu 1938 zhoršila natolik, že francouzská i britská diplomacie rezignovaly společně na udržení stávající podoby ČSR. Po 20. květnu 1938, tedy v období realizované částečné mobilizace, se vlády západních mocností s nevelkou ochotou a značnými výhradami přece jen postavily za ČSR, když britský velvyslanec v Berlíně oznámil, že konflikt by měl nedozírné následky.¹⁸² I tak ale představovalo mobilizování záloh pro československou vládu zhoršení jejího mezinárodního postavení, a to zejména u Velké Británie, k níž se stále více upínala i Francie. Právě posílení britsko-francouzského spojení a intenzivní komunikace mezi představiteli obou zemí přispěly v dubnu a květnu 1938 k posílení optimismu a obranného odhodlání Černínského paláce. Obě velmoci a zejména Velká Británie však zastávaly i nadále poměrně jasný postoj, odmítající tolik důležitou a potřebnou intervenci v případě vypuknutí jakékoliv

¹⁸⁰ BIMAN, MALÍŘ: *Kariéra učitele tělocviku*, s. 190.

¹⁸¹ BRÜGEL, s. 481. Podle této dohody se jakékoliv hraniční spory měly řešit u mezinárodního arbitrážního soudu.

¹⁸² KLIMEK, A., KUBŮ, E.: *Československá zahraniční politika 1918–1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*. s. 85.

formy ozbrojeného střetu. Obě velmoci se v průběhu dubna a zejména v poslední dekádě května 1938 obávaly zejména eskalace konfliktu ze strany henleinovských bojůvek, jež byly v pohraničním pásmu z obou stran již od roku 1936 mohutně podporovány a cvičeny jednotkami SS. Ty zde měly od roku 1936 i sklady zbraní (viz. příloha č. 2). Britské a francouzské stanovisko se na jaře z popudu britské vlády ujednotovalo, přičemž „*Chamberlainovu vládu zneklidňovalo jen to, že středoevropské napětí může způsobit válečný výbuch*“ a proto si „*britská vláda přála, aby postup Západu vůči Československu byl jednotný*“.¹⁸³

Vláda v Praze byla pod tlakem vnitřních i vnějších okolností donucena sáhnout k nabídkám Henleinově straně, což vyústilo například v „amnestii na politická provinění z 16. dubna, která se týkala přibližně čtyř tisíc případů“ a na počátku června pak musela po dobré vůli odmítnout, mj. prostřednictvím národně demokratického právníka prof. JUDr. Františka Weyra, další naprosto neakceptovatelné memorandum SdP označené svými tvůrci jako *Skizze (Náčrt)*, jež „*v podstatě ještě rozšiřovalo karlovarské požadavky*“.¹⁸⁴ Většina, ne-li dokonce všechny návrhy předáka SdP musely nejen na zahraniční pozorovatele působit jako vstřícné gesto, kterým vedení strany hodlá pouze „adekvátním“ způsobem upravit statut regionální samosprávy. Uplynulá londýnská vystoupení Henleina, Ruthy a Branda z let 1935–1937 se u britské diplomacie mísila s těmito „nabídkami“ československé vládě. Jejich mírný tón nutně vzbuzoval v kruzích nedostatečně obeznámených s reáliemi vývoje střední Evropy dojem, že destruktivní prvek je obsažen uvnitř československé vlády a německé požadavky nejsou ničím jiným než adekvátní odpovědí na údajné křivdy páchané československou státní mocí. Britská diplomacie měla od roku 1935 a zejména od druhé poloviny roku 1937 co dočinění se známým „vlkem v rouše beránčím“, což se naplno projevilo v martyriu předmnichovské ČSR.

¹⁸³ KVAČEK, R., HEYDUK, M.: *Československý rok 1938*, Děčín 2011, s. 44.

¹⁸⁴ PETRÁŠ.: *Menšiny v meziválečném Československu*, s. 256 a 257. Podrobněji k problematice také KURAL: *Češi, Němci a mnichovská křižovatka*, s. 94-126.

Naprosté zablokování československého postavení vyústilo ve známé představení pozdního léta a podzimu 1938. Prakticky každý z požadavků, jenž vycházel od roku 1937 a o to více pak na jaře a v létě 1938 z dílny SdP, resp. přímo od nacistického Führera, znamenal pro Beneše, Hodžu a Kroftu těžko zdolatelný vrchol. Britská strana očekávala po konzultacích s Ribbentropem a britským velvyslancem v Německu Hendersonem blíže nespecifikovanou formu vojenské reakce na provokace v pohraničí i na částečnou mobilizaci ČSR. Přesně podle plánů tedy docházelo v průběhu dubna až července 1938 ke kolotoči s těmito body: 1) provádění britského tlaku na Prahu s cílem dosažení dohody s Henleinem, 2) předložení nabídky ze strany československé vlády, 3) odmítnutí nabídky ze strany SdP a předložení vlastních memorand zásadním způsobem omezujících suverenitu státu, a to pod hlavičkou rádoby spravedlivého řešení národnostních otázek.¹⁸⁵

4.5 Vojensko-politická sféra na pozadí diplomatických událostí let 1937-1938

Vláda Nevilla Chamberlaina změnila po květnu 1937 britskou strategii nejen k Československu, ale byla nucena se přizpůsobit vedle bilaterálních nabídek i stále reálnější hrozbě ze strany Německa. Z podrobné špionáže britských agentů se jevila po roce 1937 pro britské ostrovy nejnebezpečnější varianta masivního německého leteckého útoku, který však měl, jak se ostatně projevilo na podzim 1940, své značné limity.

Tradičně vnímaný zázrak letecké Bitvy o Británii souvisel více než se samotnými válečnými událostmi roku 1940 s úspěšnou realizací konkrétních obranných plánů Velké Británie v rozhodném období let 1937–1939. Britská vojenská rozvědka (Defence Intelligence Staff – DIS) si uvědomovala rozsah německého zbrojního programu a Chamberlainovy priority v oblasti leteckého zbrojení měly základ právě v dostupných informacích o aktuálním německých vojenských kapacitách i vizích Göringovy Luftwaffe. Britská vojenská administrativa obratně vyhodnotila německé plány a debata o přezbrojení

¹⁸⁵ J. Dejmek kupříkladu uvádí, že i když si britská strana uvědomovala radikalitu členstva SdP, „vyzývala českou stranu k okamžité velkorysosti“. DEJMEK: Edvard Beneš, s. 124.

britské armády, uskutečňovaná na sklonku první poloviny 30. let se nyní naopak více přizpůsobovala novým potřebám. Ačkoliv se Velká Británie opozdila v modernizaci armády ve srovnání s Německem o pár důležitých kroků, dokázala zejména v roce 1938–1939 upravit svou obrannou koncepci do také podoby, jež odpovídala nastalé situaci. Kabinet se společně se špičkami britské armády „proto na začátku roku 1937 snažil sladit požadavky na vojenské financování s tím, co mohlo být ekonomicky proveditelné“.¹⁸⁶ Britská ministerstva financí, zahraničí a války se ujednotila v roce 1937 na společných bodech, nutných k udržení relativně stabilního rozpočtu a zároveň sjednotila opatření nutná k přezbrojení své armády. Z nouze se tak Velké Británii podařilo vmanévrovat do bodu, kterou země ocenila o pár let později při konfrontaci s nepřítelem.

Souběžně s tím, jak Velká Británie přenechávala Německu iniciativu ve střední Evropě, donutila mj. společně s tlakem Německa a SdP nechtící československé orgány k odhodlání dále posílit a urychlit výstavbu pohraničního opevnění a sáhnout nakonec i k uskutečnění květnové mobilizace jednoho ročníku záloh a specialistů. Pro Velkou Británii již nebyla v letech 1937–1938 aktuální přespříliš nákladná inovace pozemního vojska, jež se jevila neufinancovatelná a v praxi obtížně realizovatelná až v dlouhodobém horizontu. O složitostech při uskutečňování britské obrany svědčí také „*memorandum náčelníků tři štábů ozbrojených složek z 2. prosince 1937, jež zdůraznilo především záštitu metropole, ochranu obchodních spojů impéria a udržení těsných svazků se zámořskými teritorii*“.¹⁸⁷ Novým trendem se i s ohledem na postoj administrativy USA stalo zabezpečení bezpečnosti britské pevniny před masivním útokem ze vzduchu a zajištění evropských námořních tras. Ty byly totiž v rozmezí let 1937–1939 totiž už snadno napadnutelné německým letectvem, jež bylo v Evropě konce 30. let bezkonkurenčně

¹⁸⁶ HUGHES, J., L. *The Origins of World War II in Europe: British Deterrence Failure and German Expansionism*, The Journal of Interdisciplinary History, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring, 1988), s. 863.

¹⁸⁷ V závěru memoranda konstatovali náčelníci štábu, že britské síly jsou naprosto nedostatečné a nemohou odpovědně hájit zájmy impéria od západní Evropy přes Středozemí až po Dálný východ. NÁLEVKA, V.: *Mnichov a vznik druhé světové války*, in: DEJMEK, J., LOUŽEK, M.: *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté* (ed.), s. 51.

nejmodernější.¹⁸⁸ Britské letectvo (Royal Air Force – RAF) muselo reagovat na skutečnost, že „měli němečtí letečtí konstruktéři možnost uplatnit svůj um ve Švédsku, Švýcarsku a Itálii, zatímco domácí průmysl vyráběl civilní letadla pro leteckou společnost Lufthansa, která ale bylo možno velice bryskně přestavět k vojenským účelům“.¹⁸⁹ Změna nastala na přelomu let 1937 a 1938 i v tradičním a dlouho zastávaném názoru na roli námořních, pozemních a především leteckých sil. Britské impérium se do 30. let soustředilo na útočně pojímanou koncepci své armády. Nové hrozby však donutily příslušná místa opustit tento vzorec a změnit jej ve prospěch obrany vlastního evropského území Velké Británie. Svůj podíl měl na aplikaci nového přístupu i nový ministr pro koordinaci obrany sir Thomas Inskip. V listopadu 1937 „napadl expanzivní pojetí vzdušné války, vycházející z tradičně pojímané útočné doktríny RAF a argumentoval tím, že Británie by měla využít záloh ve sféře bojových letadel a začlenit do své koncepce i možnosti radaru vyvíjeného od roku 1935“.¹⁹⁰ Britská obrana se tak mohla začít v průběhu roku 1938 soustředit na důležitý cíl, kterým bylo zabezpečení svého vzdušného prostoru. Tímto krokem, podmíněným i finančními možnostmi krizové ekonomiky, se ovšem muselo britské vojenské angažmá na evropském kontinentě omezit na slabý expediční sbor v západní Evropě.

Plány na realizaci obranných linií v československém pohraničí měly intenzivní charakter zejména po roce 1937, kdy byl podle zjištění československé rozvědky patrný trend posilování německých bojových svazů. Halifaxova nešťastná mise do Berlína v listopadu 1937 utvrdila Hitlera v britské neakceschopnosti ohledně rakouského a československého případu. Československý Hlavní generální štáb však vycházel z vlastních poznatků a

¹⁸⁸ Hrozbu představovaly pro Velkou Británii zejména moderní bombardéry Heinkel He-111 (v letech 1940 a 1941 neslavně proslulé nálety na Rotterdam a britská průmyslová centra) a víceúčelové taktické bombardovací stroje Dornier DO-17 (používané zejména k nočnímu taktickému bombardování a k průzkumu).

¹⁸⁹ NESBIT, R. C.: *Historie RAF v obrazech (pamětní vydání k 55. výročí Bitvy o Británii)*, Praha 1995, s. 74: V roce 1937 vzrostl rozpočet vojenského letectva na 137,6 miliónu liber šterlinků v porovnání s 16, 8 miliónů v roce 1933. Navyšovaly se i počty perutí, nejdříve na 75 s plánem na konečných 128 mezi lety 1941–1943.

¹⁹⁰ HUGHES, J. L.: *The Origins of World War II in Europe: British Deterrence Failure and German Expansionism*, The Journal of Interdisciplinary History, Vol. 18, No. 4, The Origin and Prevention of Major Wars (Spring, 1988), s. 864-865.

dostatečné informace shromažďované v Londýně a Paříži nebyly navíc Praze poskytnuty, takže „*spojenci nepřispěli zásadními informacemi*“.¹⁹¹ I tato skutečnost dokresluje stav, ve kterém se nacházely československo-britské vztahy v období vlády Nevilla Chamberlaina.

V průběhu let 1937 a zejména v roce 1938 se československé úřady denně konfrontovaly s eskalací sudetoněmeckého problému, což znepríjemňovalo a komplikovalo obranné postavení země jak z vnějšku, tak zejména uvnitř československé hranice. Poslední rok před Mnichovem se nesl v upřesňování armádních priorit a v rychlejší realizaci opevňovacích prací. V zásadě ale urychlil vývoj ve všech oblastech československého vojenství.¹⁹² Přesto se až v roce 1938 dařilo odstranit hlavní nedostatek československé obrany, kterým byl nízký stav mužstva. Tento problém se vyřešil z části po květnové mobilizaci, když předtím „*upozorňoval náčelník Hlavního štábu Krejčí na poměrně nízký stav prezenčního vojska, čítající necelých dvě stě tisíc mužů...*“¹⁹³ Jarní mobilizace měla několik důležitých následků. Za prvé posílila Hitlerovo odhodlání zlikvidovat Československo ještě v průběhu roku 1938. Druhý důsledek se projevil i v Československo-britských vztazích, protože *Foreign Office* tento krok vnímala jako nepřiměřený dané situaci.¹⁹⁴ Tak či onak se pro vnitřní konsolidaci československé demokracie a jejího obyvatelstva jeví květnová mobilizace jako zcela zásadní okamžik. Mezi jarem až podzimem 1938 značně pokročila připravenost československé armády k boji a mezinárodní postavení země se podepsalo i na náladě obyvatel českého vnitrozemí. Ani četné útoky bojůvek SdP, ke kterým docházelo

¹⁹¹ STRAKA: Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939, s. 52. Janu Masarykovi se dostalo v tomto směru pouze dílčích informací.

¹⁹² Továrna Avia například pracovala na konstrukci moderního jednoplošníku, který měl konkurovat tehdy nejmodernějšímu stíhacímu letadlu, německému Messerschmittu Bf-109. Prototyp měl vzlétnou někdy v průběhu roku 1939. Urychlila se i výroba a vývoj obrněných a nákladních vozidel Tatra a Praga či pušek, kulometů a protiletadlových děl.

¹⁹³ DEJMEK: *Edvard Beneš*. s. 115.: „*A ještě následující noci se armáda začala rozrůstat o víc než 170 tisíc dalších mužů.*“ Celkový počet mužstva v pohotovosti byl v průběhu jarní mobilizace 371 tisíc.

¹⁹⁴ Pozdějších analýz je zřejmé, že pohyby německých jednotek podél československé hranice, které vyvolaly odezvu v podobě mobilizace, neměly přímou souvislost s realizací Hitlerova plánu „Zelený“ (Fall Grün). STRAKA: Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1939 s. 100: „*Zprávy dodané britskou zpravodajskou službou se shodovaly s interpretací Hlavního štábu jen částečně. I ony hovořily o manévru jisté části německých pozemních jednotek. Britové jej ale vykládali jako manifest sílou, jenž měl mít vliv na volební zisk SdP během obecních voleb v pohraničních oblastech českých zemí.*“

v pohraničí zejména v srpnu a září 1938 (viz příloha č. 3), nedokázaly odstranit specifickou náladu uvnitř ČSR. Tu vystihovalo především jasné odhodlání bránit krátkou existenci státu a přes množství incidentů i disciplinovanost jeho vojenských i civilních složek. Tento fenomén se podařilo v české historii naposledy zopakovat snad jen v tragických dnech srpna 1968. Politická izolace, do níž bylo Československo koncem 30. let 20. století promyšleně a cíleně vmanévrováno, ovšem neznamenal, že by tato poslední demokracie střední Evropy – byť vystavena drtivému tlaku – rezignovala.¹⁹⁵ Mnichovské dny září 1938 utvořily další kapitolu českých dějin. Oprávněné a někdy až příliš typicky česky projevované stigma z této události, držící se uvnitř společnosti dlouhá desetiletí, tvořilo v zásadě opak toho, čím bylo charakteristické jaro a léto roku 1938.

¹⁹⁵ UHLÍŘ, J. B.: *Edvard Beneš – druhá emigrace*, in: DEJMEK, J., LOUŽEK, M. (ed.) *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*, s. 175.

5 ZÁVĚR

Mnichovská dohoda, jež na konci září 1938 uzavřela 20 let existence první Československé republiky, byla završením neblahého mezinárodního procesu druhé poloviny 30. let 20. století. Negativní tendence mezinárodního vývoje zasáhly i do dvoustranných československo-britských vztahů.

Samostatný československý stát, který se v roce 1918 etabloval na troskách mnohonárodnostní habsburské monarchie, nebyl v žádném případě samozřejmě vnímaným mezinárodním subjektem. V tomto ohledu museli jeho přední tvůrci Tomáš Garrigue Masaryka a zejména Edvard Beneš jakožto tvůrce zahraniční politiky zohledňovat ve svých zahraničně politických úvahách aktuální velmocenské postavení, určující nejen pozici země, ale rovněž, jak se později ukázalo v případě Mnichova, i změny v podobě a tvaru složitě ukotveného meziválečného soustátí. Československo hledalo i prostřednictvím své diplomacie ideální model, jenž by v sobě zahrnoval klíč nutný k vyřešení napjaté menšinové otázky. Právě skutečnost, že více než čtvrtinu obyvatel ČSR tvořili sudetští Němci, jejichž negativistická část, reprezentovaná SdP, se chovala ke státu přinejlepším velmi vlažně.

Sudetoněmecká strana, reprezentovaná i přes četné vnitrostranické boje Konradem Henleinem, se stala po roce 1935 hlavní nositelkou krize československé demokracie. Silný negativní potenciál, který dokázala strana využít, se projevil hned v několika rovinách, zejména po triumfu v parlamentních volbách z května 1935. Nacistickému Německu, jež se ústy (nejen) Adolfa Hitlera netajilo svou averzí vůči Československu, posloužila SdP jako ideální prostředník při realizaci plánů namířených proti střední a východní Evropě. Hitlerovy vize dostávaly konkrétnější podobu s postupujícím vývojem krize celé evropské demokracie a na konci roku 1937 se ofenziva proti ČSR zdála již jen otázkou času. Sudetoněmecká strana se v tomto procesu ukázala být již od počátku hlavní nositelkou pangermanistické filozofie, ačkoliv nacistické proudy ve straně definitivně převážily až zhruba rok před Mnichovem a s ním souvisejícím následným začleněním německých

oblastí ČSR do Říše.

Britská zahraniční politika zaujímala v tomto procesu významnou úlohu. Appeasement, kterým se britská strategie především vyznačovala, vyvrcholil v jeho tzv. aktivní podobě za vlády Nevilla Chamberlaina (květen 1937–květen 1940). Bylo by nesprávné tvrdit, že britská diplomacie neměla v úmyslu korigovat agresivní velmocenské aspirace Itálie a Německa. Ovšem metody, které za tímto účelem použila, se jevily jako přinejmenším nestandardní k evropskému kontinentu a k jeho kolektivně-bezpečnostním principům rovněž kontraproduktivní. Velká Británie se musela ve 30. letech vypořádat nejen s rostoucí chutí Německa na získání vlivu ztraceného po první světové válce, ale také se skutečností neochoty britské veřejnosti a podstatné části britské politické elity o jakékoliv další vojenské, resp. válečné angažmá. Trauma první světové války se projevilo v její diplomacii obdobně jako tomu bylo v případě Francie. S negativnímu důsledky praxe appeasementu se vyrovnávalo právě a hlavně Československo, společně se svými partnery uvnitř Malé dohody a souběžně s dalšími menšími účastníky versailleského uspořádání. Velká Británie spoluurčila, jakožto hlavní garant podoby tohoto systému, stav, do něhož se první Československá republika ve sledovaném období propadla.

Společnost národů, na níž se vázaly aktivity československé diplomacie, měla v sobě od počátku zabudovány významné exekutivní nedostatky. Ty se projevíly již v roce 1931 při japonském útoku na Mandžusko. Jakožto zamýšlená opora mezinárodního míru se organizace potýkala také s přítomností partikulárních zájmů velmocenských celků. Především Velká Británie zohledňovala ve vztahu k Evropě jako celku a jeho centrální části rovněž své globální koloniální dědictví. Zejména její kroky vůči Itálii jakožto imperiálnímu konkurentu oslabily po etiopském a španělském případu středoevropské státy a posílily odhodlání nacistického Německa v dobytelské sféře. V případě Sársky, Porýní a anšlusu Rakouska se potvrdily trhliny britského přístupu k Berlínu. Pro Československo znamenala smířlivá appeaserská politika nutnost hledání cest, jež by vyvedly republiku

z obtíží, spojených s neochotou Britů výrazněji participovat na osudu země a nepřímo také podporující odhodlanost negativní části československého německva.

Jakkoliv se britská diplomacie neprotínala ve svých zájmech s československými potřebami, nelze jí vnímat jako hlavního viníka zániku ČSR. Ten způsobila spíše kombinace faktorů, které však již s politikou *Foreign Office* souvisely. Nejbližším se stala určitě činnost britského vyslanectví v Praze a zejména jeho dvou čelních představitelů, vyslance sira Josepha Addisona a tajemníka Roberta Hadowa. Jejich apriorní protičeskoslovenský postoj, mající kořeny nejen v tradiční britské společnosti, ale též v kontaktu s německým (antisemitským a pangermánským) prostředím formoval i podobu bilaterálních kontaktů Velké Británie a Československa. Uvedené skutečnosti umožnily Henleinovi vstoupit v rozhodném období let 1935 a 1936 na mezinárodní, resp. britskou scénu, a záporně tak ovlivnit již tak namnoze stereotypní přístup velké části britských politických a vědeckých kruhů k mladé středoevropské zemi.

Hlavním představitelem destrukce Československa a de facto celého versailleského systému byla však Hitlerova Velkoněmecká říše a její sudetoněmecká odnož ztělesněná SdP. Finanční pomoc a materiálně-vojenská podpora straně (viz příloha....) se časově kryla s jejím předstíráním loajality vůči republice a jejímu zřízení, kterou v republice a zejména při kontaktu se zahraničím demonstrovali Konrad Henlein a jeho spolupracovníci Heinrich Rutha a Walter Brand.

První československá republika měla ve svém základu zakódovány mnohé problémové prvky. Pokud pomineme složité ukotvení a dlouhou hraniční linií, hlavní překážkou dlouhodobé bezproblémové existence byla latentně problematická menšinová otázka. Radikalizace negativistické části sudetoněmeckého etnika přinesla po roce 1933 do Černínského paláce nové otazníky a hrozby, jež se týkaly mezinárodních otázek a později i ohrožené a

zlikvidované suverenity země.

Podobu vzájemných československo-britských vztahů ovlivnila v době mezi dvěma světovými válkami nejzásadněji zmíněná nacistická zkušenost. Tu podpořily další více či méně významné elementy. Jednalo se například o neznalost středoevropských poměrů v britské společnosti či o pasivní až podpůrný přístup britské politické elity k Německu a jeho evropským menšinám. Prosazováním ryze diplomatického postupu zabředávala Evropa v případě Německa do stále hlubší krize, jejímž nejviditelnějším předválečným vrcholem se stala po roce 1937 velmocemi přijatá protičeskoslovenská koncepce, britskými a francouzskými tvůrci vnímaná pouze jako nutná revize systému. Ta měla v roce 1938 přinést mírové výsledky, které se však nedostavily ani v případě předchozích bilaterálních smluv s Německem a Itálií. Známé okolnosti Runcimanovy mise do Československa a setkání Hitlera s Chamberlainem v Berchtesgadenu již jen potvrdily negativní trend ve vývoji mezinárodního uspořádání. Ten se u diplomatické praxe Velké Británie projevil neutuchající potřebou předkládat, revidovat a aktualizovat smířlivé smluvní nabídky diktátorským režimům, a to s cílem uspokojit jejich i vlastní mezinárodně-politické potřeby. Československo se dostalo nutně do centra pozornosti kvůli své komplikované, ale zdaleka ne neřešitelné menšinové otázce. Německá menšina zaujímala v ČSR, i přes četné nedostatky ve vládní politice, postavení, jež jí zajišťovalo relativně kvalitní zastoupení ve všech oblastech veřejného života. Priority britské a německé diplomacie však upozadily pozitivní prvky v soužití obou národů a uvedly v život iredentistické a později nacistické modely, jež pomohly v roce 1938 vnitřně i zvnějšku destruovat ČSR jako suverénního aktéra mezinárodního práva. Konkrétní vojenské a diplomatické snahy československého vedení o posílení specifického postavení státu narážely u Britů v letech 1937–1938 na nepochopení. Tzv. aktivní appeasement, prosazovaný vládou Nevilla Chamberlaina, se od druhé poloviny roku 1937 přímo dotýkal životních zájmů Československa a ve druhé polovině následujícího roku přispěl také rozhodující měrou k zániku tohoto multinárodnostního a v té době posledního

demokratického středoevropského státu.

Událostmi roku 1938, završené Mnichovsko dohodou a 1. a 2. vídeňskou arbitráží, se zakončila nejen dvě desetiletí života československého státu, ale také jimi vyvrcholila krize evropské demokracie, která započala současně s kulminací hospodářských obtíží, vyvolaných Velkou hospodářskou krizí, a odvíjela se od rostoucí mezinárodní angažovanosti Německa a Itálie. Ve sledovaném období let 1935–1938 se dramatickým způsobem uzavírá nejen kapitola první ČSR, ale paralelně s ní i celý versailleský systém, reprezentovaný na předních místech Velkou Británií a Francií. Především Francie se nacházela v hluboké celospolečenské krizi a Spojené království hledalo společně s ní odpovědi na nové globální výzvy, ztělesněné hrozbami ze strany diktátorských režimů. Československá demokracie se snažila ve vleku velmocenské politiky, stále více vnitřně otřesená i aktivitami SdP, o nalezení východisek z nastalé situace. Poslední tři roky před signováním a uplatněním mnichovské dohody ilustrují atmosféru, ve které se Evropa nacházela a dokumentují též metody, jež velmoci uplatnily vůči menším státním subjektům kontinentu. Mnichov nebyl bleskem z čistého nebe, prostředí, v němž se tato pro Československo i Velkou Británii tragická epizoda zrodila, se na mezinárodním poli konsolidovalo již od konce první poloviny 30. let 20. století. Pro její druhou polovinu bylo typické střídání britských mírových nabídek hitlerovskému Německu s pokusy o přenechání středoevropského prostoru hospodářsky expandujícím diktaturám. Ani jedna z cest však nepřinesla očekávané výsledky. Tato politická praxe britského appeasementu se v případě ČSR dále negativně násobila přítomností SdP a s ní souvisejícího zájmu Velké Británie o menšinovou problematiku. Ten korespondoval s nalezením modu vivendi se stále silnějším Německem. Realizace nacistických plánů, několikrát nepřímou podpořená diplomatickou činností Londýna, neumožnila ČSR najít dostatek času a prostoru, potřebného k upevnění pozice uvnitř rozpadajícího se versailleského uspořádání.

7 SEZNAM LITERATURY

7.1 LITERATURA

ADAMOVIÁ, KAROLÍNA / KŘÍŽKOVSKÝ, LADISLAV: *Stručné dějiny diplomacie*, Praha: 2002

ARON, LUBOMÍR: *Československé opevnění 1935–1938*, Náchod: 1990

BENEŠ, EDVARD: *Německo a Československo*, Praha: 2005

BIMAN, STANISLAV / MALÍŘ, JAROSLAV: *Kariéra učitele tělocviku*, Ústí nad Labem: 1983

BLOCH, MICHAEL: *Ribbentrop*, Praha: 1994

BOND, BRIAN: *The Army between World Wars 1918–1939*, Oxford History of British Army, Londýn:1980, 256–271

BRÜGEL, JOHANN, WOLFGANG: *Češi a Němci 1918–1938*, Praha: 2006

CABADA, LADISLAV / ŠANC, DAVID: *Český stranický systém ve 20. století*, Plzeň: 2009

CORNWALL, M.: *Dr. Edvard Beneš and Czechoslovakia's German Minority* New York: 1992

DEJMEK, JINDŘICH: *Dokumenty československé zahraniční politiky. Československá zahraniční politika v roce 1936. Svazek I (1. leden–31. Srpen 1936)*, Praha: 2003

DEJMEK, JINDŘICH: *Československá zahraniční politika v roce 1937.*

Dokumenty československé zahraniční politiky svazek I (1. leden–31. srpen 1937) , Praha: 2007

DEJMEK, JINDŘICH: *Československá zahraniční politika v roce 1937. Dokumenty československé zahraniční politiky svazek II (1. srpen–31. prosinec 1937)*, Praha: 2008

DEJMEK, JINDŘICH: *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata. Část druhá prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*, Praha: 2008

DEJMEK, JINDŘICH: *Historik v čele diplomacie: Kamil Krofta*, Praha: 1998

DEJMEK, JINDŘICH: *Milan Hodža a československá zahraniční politika ve třicátých letech (1935–1938)*, in: PEKNÍK, MIROSLAV (ed.): *Milan Hodža štátník a politik*, Bratislava: 2002

DEJMEK, JINDŘICH: *Nenaplněné naděje: politické a diplomatické vztahy Československa a Velké Británie od zrodu První republiky po konferenci v Mnichově (1918-1938)*, Praha: 2003

EATWELL, ROGER: *Munich, Public Opinion, and Popular Front*, *Journal of Contemporary History*, vol. 4, 1971, s. 122–139

ELLINGER, JIŘÍ: *Neville Chamberlain: od usmiřování k válce: britská zahraniční politika, 1937-1940*, Praha: Lidové noviny, 2009

FAUCHER, EUGENE, VÁCLAV: *Masaryk o slabosti Francie*, in: PAVLINCOVÁ, HELENA, ZOUHAR, JAN (ed.): *T.G. Masaryk a česká státnost* , Praha: 2008, 115–124

GOLDMAN, AARON: *Sir Robert Vansittart's Search for Italian Cooperation against Hitler, 1933-36*, *Journal of Contemporary History*: 1974, s. 93–130

GOLDSTEIN, ERIC / LUKES, IGOR: *The Munich Crisis of 1938: Prelude to the War*, New York: 1999

HITCHCOCK, EDWARD, BERING: *Edvard Beneš: zasvětil jsem život míru*, Krnov: 2006

HRUŠKA, EMIL: *Konrad Henlein. Život a smrt*, Praha: 2010

HUGHES, JEFFREY, L. *The Origins of World War II in Europe: British Deterrence Failure and German Expansionism*, *The Journal of Interdisciplinary History*, 1988. s. 851–891

JAKSCH, WENZEL: *Cesta Evropy do Postupimi, Praha: 2000*

JANČÍK, DRAHOMÍR: *Vliv hospodářské reality na utváření zahraničně-politických postojů Jaroslava Preisse ve 30. letech*, in: KVAČEK, ROBERT, SKŘIVAN, ALEŠ (ed.): *Pocta profesoru Janu Kuklíkovi*, 2000, s. 85–98

JAWORSKI, RUDOLF: *Na stráži němectví nebo v postavení menšiny? Sudetoněmecký národnostní boj ve vztazích Výmarské republiky a ČSR*, Praha: 2004

JEŘÁBEK, MARTIN: *Střet konzervativní politiky a modernizace v meziválečném Rakousku 1918-1938*, *Slovenská politologická revue* (1/2006), s. 1–20

KLIMEK, ANTONÍN: *Diplomacy at the crossroads of Europe. Czechoslovak foreign policy 1918–1938*. Praha: 1989

KOVÁŘ, MARTIN (ed.): *Britští fašisté a evropský fašismus (nacismus) mezi dvěma světovými válkami - příspěvek ke studiu politického extremismu ve Velké Británii v letech 1919–1939*, in: *Velká Británie v 18.–20. století*, Praha: 2008, s. 210–229

KUČERA JAROSLAV: *Mezi Wilhelmstrasse a Thunovskou (finanční podpora Německé Říše Sudetoněmecké straně v letech 1935-1938)*, Český časopis historický (95/1997)

KURAL, VÁCLAV: *Češi, Němci a mnichovská křížovka*, Praha: 2002

KROFTA, KAMIL: *Společnost národů v mezinárodní politice*, Praha: 1936

KŘEN, JAN: *Konfliktní společenství. Češi a Němci (1780–1918)*, Praha:1990

KVAČEK, ROBERT / HEYDUK, MILOŠ: *Československý rok 1938*, Děčín: 2011

KVAČEK, ROBERT: *Dějepis ve škole. Časopis pro dějepis*, Praha:1957

KVAČEK, ROBERT: *Historie jednoho roku*, Praha:1976

KVAČEK, ROBERT: *Milan Hodža jako premiér (glosy k prvnímu vládnímu období 1935–1937)*, in: PEKNÍK, MIROSLAV (ed.): *Milan Hodža štátník a politik*, Bratislava: 2002, s. 235–243

KVAČEK, ROBERT: *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933–1937*, Praha:1966

LANYI, GEORGE: *The problem of Appeasement*. World Politics, Vol. 15, No. 2, 1963, s. 316–328

MASTNÝ, VOJTĚCH: *Vzpomínky diplomata. Ze vzpomínek a dokumentů československého vyslance*, (editoři: KUBŮ, EDUARD, LUŇÁK, PETR, NOVÁK, OTTO), Praha: 1997

MACKENZIE, COMPTON: *Dr. Beneš*, Praha: 1947

MORELL, SYDNEY: *Viděl jsem ukřižování: Sudety 1938-39*, Brno: 1995

NÁLEVKA, VLADIMÍR.: *Mnichov a vznik druhé světové války*, in: DEJMEK, JINDŘICH, LOUŽEK, MAREK (ed): *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*, Praha: 2008, s. 51–68

NESBIT, ROY, CONYERS: *Historie RAF v obrazech*, Praha: 1995

NEVILLE, PETER: *Hitler a appeasement. Britský pokus zabránit druhé světové válce*, Líbeznice: 2008

NEVILLE, PETER: *Lord Vansittart, Sir Walford Selby and the Debate about Treasury Interference in the Conduct of British Foreign Policy in the 1930s*, *Journal of Contemporary History*, 2001, s. 623–633

NOVOTNÝ, LUKÁŠ: *Foreign office. Britské vyslanectví v Praze a sudetoněmecká otázka v roce 1936*. *Moderní dějiny. Časopis pro dějiny 19. a 20. století*, 2011, s. 149–181

NOVOTNÝ, LUKÁŠ: *Political Parties of the German Minority in Interwar Czechoslovakia (1918–1938)*, *ÖT KONTINENS, az Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék közleményei*, No 2010, ELTE, Budapešť: 2011, s. 195–216

OLIVOVÁ, VĚRA: *Dějiny první republiky*, Praha: 2000

- OLIVOVÁ, VĚRA: *Jan Masaryk. Depeše z Londýna 1938*, Praha: 1996
- PACNER, KAREL.: *Osudové okamžiky Československa*, Praha: 2001
- PASÁK, TOMÁŠ: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, Praha:1999
- PETRÁŠ, RENÉ: *Menšiny v meziválečném Československu: Právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*, Praha: 2009
- PROKŠ, PETR (ed.) *České země a moderní dějiny Evropy: Studie k dějinám 19. a 20. století*, Praha: 2010
- RAŠKA, FRANCIS, DOSTÁL: *The Czechoslovak exile government in London and the Sudeten German issue*, Praha: 2002
- ROBBINS, KEITH: *Konrad Henlein, the Sudeten Question and British Foreign Policy*, *The Historical Journal*, 1969, s. 674–697
- ROBERTSON, JAMES: *The British General Election of 1935*, *Journal of Contemporary History*, 1974, s. 149–164
- SCHROEDER, PAUL: *Munich and the British Tradition*, *The Historical Journal*, 1976, s. 223–243
- SKÅLNES, LARS, S.: *Grand Strategy and Foreign Economic Policy: British Grand Strategy in the 1930*, *World Politics*, Vol. 50, No. 4, 1998, s. 582–616
- SLÁDEK, ZDENĚK: *Malá dohoda 1919–1938: Její hospodářské, politické a vojenské komponenty*, Praha: 2000

SMETANA, VÍT: *In the shadow of Munich : British policy towards Czechoslovakia from the endorsement to the renunciation of the Munich agreement*, Praha: 2008

SMOGORZEWSKI, KAZIMIERZ: *Czechoslovakia before Munich: The German Minority Problem and British Appeasement Policy*, Review of International Affairs, 1974

STEHLÍK, E: *Pamětní list k česko-slovenskému stálému opevnění*, Dvůr Králové nad Labem: 2000

STRAKA, KAREL: *Československá armáda, pilíř obrany státu z let 1932–1938*, Praha: 2007

TEICHOVÁ, ALICE: *Mezinárodní kapitál a Československo v letech 1918–1938*, Praha:1994

UHLÍŘ, JAN, BORIS: *Edvard Beneš – druhá emigrace*, in: DEJMEK, JINDŘICH, LOUŽEK, MAREK (ed): *Mnichov 1938. Sedmdesát let poté*, 2008, s. 173–182

VANĚK, VLADIMÍR: *Jan Masaryk*, Praha:1994

ZEMAN, ZBYNĚK: *Edvard Beneš. Politický životopis*, Praha: 2000

ZIMMERMANN, VOLKER: *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada v Říšské župě Sudety (1938–1945)*, Praha: 2001

7.2 BAKALÁŘSKÉ, DIPLOMOVÉ A DISERTAČNÍ PRÁCE

BURÁŇOVÁ, DAGMAR: *Publicistika historiků Jana Slavíka, Josefa Pekaře a Kamila Krofty* (magisterská diplomová práce), Brno: 2010

POPELÁŘOVÁ, MARTA: *Role Československa v mezinárodních vztazích střední Evropy v letech 1933–1939* (Bakalářská práce), Brno: 2006

REJNARTOVÁ, SYLVIA: *Příspěvek ke studiu ekonomických příčin britského appeasementu ve 30. letech 20. století* (bakalářská práce), Praha: 2011

SIROGINOVÁ, MAGDA: *Prezidentské volby 1935 optikou dobových tištěných médií* (bakalářská práce), Brno: 2008

STOJAR, RICHARD: *Malá dohoda a střední Evropa 1933-1938. Cesta od velmocenských ambicí regionální bezpečnostní organizace k jejímu zániku* (Disertační práce), Brno: 2006

ŠIMÁNKOVÁ, EVA: *Stranický systém v Československu 1918-1938 a vliv volebního systému na jeho podobu* (Magisterská práce), Jihlava: 2008

7.3 INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/208452801400037-1938-opevneni-a-mobilizace/video/>

<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10095687448-historicky-magazin/208452801280018>

http://www.hiu.cas.cz/cs/download/periodika_nakladatelstvi/reflexe_dejin98

<http://h-net.msu.edu/cgi-bin/logbrowse.pl>

http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/slabi/Horakova_Monika.pdf

http://www.mzv.cz/file/637455/NAR_MENS_MONOGR_20_stran.pdf

http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/ministri_a_ministerstvo_v_historii/edvard_benes_120_let_od_narozeni.html

<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot.htm>

<http://www.rexter.cz/sudetonemecka-strana-ve-volbach-1935-%E2%80%93-pochopeni-mensinoveho-postaveni-sudetskych-nemcu-v-ramci-stranickeho-spektra-mezivalecneho-ceskoslovenska/2005/05/01>

<http://www.smolkov.web2001.cz/opevneni-dobovy-tisk-1936-1938.html>

8 RESUMÉ

The central content of the work is to analyze the available literature on the issue of relations between two government departments , Czechoslovakia and Great Britain, and between 1935–spring 1938 and try to recognize the impact of the Sudeten German question. Years 1935–1938 are (after the Munich experience) especially in the Czech environment traditionally perceived as an extremely sensitive historical period. British-Czechoslovak relations, then an important complement and correspond with the complexity of the Versailles arrangement ended tragically closed by signing the Munich Agreement, which foreshadowed the events to not only end the existence of British appeasement and the first Czechoslovak Republic, but in general European peace .

Both countries have enshrined in the Versailles arrangement in the period had to face the threat from Hitler's Germany. First chapter is focused primarily on Czechoslovakia in 1935 and the related parliamentary election, which triumphed with a profit of nearly a million and a quarter received Henlein's Sudeten German Party votes (SdP), later the main destructive element of the first Czechoslovak Republic. The chapter is also devoted to important issues of the Italo - Ethiopian conflict and the Hoare - Laval Plan.

Another part focuses on the crucial period after the presidential elections in December 1935, giving rise to greater reliance on SdP Nazi leaders, as well as to connect its members representatives of the British Embassy in Prague. In this passage also mentions Henlein's traveling to London, which is largely influenced the future of the already present, and some latent pro-German influenced by stereotypes of the British attitude to Czechoslovakia and minority issues.

In the last chapter is devoted to the development of Czechoslovak-British relations during the reign of Neville Chamberlain (1937–1940) , a characteristic (not only to CSR) to promote the active appeasement. That time between 1937–1938 was marked by a final pressure of SdP, Nazi Germany

and the Western powers on the sovereignty of Czechoslovakia.

At the end of each section I mention the military aspects of mutual relations, with reference to the priorities of military units of both countries.

9 PŘÍLOHY

9.1 Příloha č. 1: a) Doklad spojení SdP A NSDAP na Chebsku a Karlovarsku, b) společné cvičení jednotek SA, SS a sympatizantů SdP, c) sběrná zpráva okresní četnické stanice v Chebu o tamějších aktivitách SdP 1935–1937. (Státní okresní archiv v Chebu, fond 437, č. kartonu 58/1-36)

Okresní záznam. O p i s.

Dne 1. dubna 1936 o 11.20 hod dopoledne telefonoval komisař Dr. Vodvářka z prezidia zemského úřadu v Praze toto:

"Podle důvěrné zprávy má se konati dne 5. dubna 1936 v Bad Kisteru v Sasku schůzka některých vůdců říšsko-německé NSDAP, se zdejšími vůdci SA. Účastníci přijedou na schůzku jednak vlakem, jednak auty a pěšky. Ze strany SdP, mají se zejména zúčastniti schůzky Dr. Sebekowski /nemá cepas/, Dr. Kreissler, arch. Ratha, Rudolf Kasper. Jde patrně o schůzku "Kameradschaftsbundu". Jest zaříditi přísné střežení hranic v tento den a tudíž něco pozorováno, jest to ihned hlásiti prezidiu zemského úřadu."

2012/04/02

b)

Okresní vojenský výcvik v Německu.

Okresnímu úřadu

U.chebu.

V Breitenbachu dne 4. ledna 1936.

Hlásím, že v příštím saském pohraničí jest poslední dobou povoláváno veškeré občanstvo německého pohlaví k říšské obraně k dvouměsíčnímu vojenskému výcviku příp. cvičení ve zbraní. Povolávání k vojenskému výcviku se nemá dělati přísně důvěrně a postupně. Podle spolehlivé důvěrné zprávy, získané říšskoněmeckým státním příslušníkem a čes. civilním úředníkem, jsou vesměs povoláváni k těmto cvičením nejde výcviku všichni muži a to jak bývalí vojáci tak i nevojáci bez rozdílu stavu a povolání. Povolávání je se nemá dělati, přísně důvěrně.

Po ukončení výcviku nejde vojenského cvičení obdrží každý zvláštní svolávací lístek na jehož zadní straně jest červené poznaménko "Červen, července - připraven v pohotovosti" /:"Juni, Juli, Fertiggestellt in Bereitschaft"/. Význam této poznámky nebyl zjištěn.

Ze sousedního Johannegeorgenstadtu bylo k tomuto dvouměsíčnímu výcviku neb vojenskému cvičení, pokud bylo bezpečně zjištěno, povoláno postupně již více občanů a to jak z civilního obyvatelstva tak i ze státní služby.

2012/04/02

K těmto cvičením jsou povolávány různé ročníky svátek kovářské hranice nemohla být zjištěna.

V tomto směru se zde pátrá dále a každý kladný poznatek bude dodatečně hlášen.

Předkládám velitelství četnického oddělení v Karlových Varech, zpravodajskému důstojníku pěšího pluku 33 "Doss Alto" v Chebu, okresnímu úřadu v Hejdku a okresnímu úřadu v Chebu.

Vedením stanice pověřen:

Johann. Kasper

Okresní úřad v Chebu.

Pres.: č. 5. 1. 1936

Čís.: 32/5

Pod. *Na příkazě*

20. 1. 1936

2012/04/02

3. Brigade - Wintersportfest

mit Ausscheidungslauf der S.A. Gruppe Sachsen am 4. und 5.

Januar in Johanngeorgenstadt.

Nunmehr hat auch Johanngeorgenstadt wieder seine grosse S.A. Wintersporttag der S.A. Brigade 36 / Plauen / hat zufolge der gemachten guten Erfahrungen erneut dieses Gebiet mit der Durchführung des Wintersporttages beauftragt. Wesentlich ist, dass in diesem Jahre die S.A. Gruppe Sachsen den Ausscheidungslauf über 18 Kilometer zur Ermittlung der Besten zwecks Aufstellung einer sächsischen S.A. Mannschaft für die deutschen S.A. Skimeisterschaften im Rahmen des Brigadetreffens am 4. und 5. Januar durchführen lässt. Neben dem Patrouillenlauf / 1 Führer, 1 Mann / über ca. 14 km ist der Gruppenlauf / 1 Führer, 4 Mann / ebenfalls 14 km zu erwähnen. Da alle Gliederungen der NSDAP sowie des Reichsheeres und der Polizei des Gaues Sachsen daran teilnehmen können, dürften wirklich grosse skisportliche Leitungen erreicht werden, umso mehr, als es auch diesmal Bedingung ist, dass alle Mannschaften bez. Patrouillen einer Einheit / Sturm / angehören müssen und ja auch noch wehrsportliche Aufgaben erfüllen sind. - Der Ausscheidungslauf der S.A. Gruppe Sachsen über 18 km selbst, wird auf abgesteckter Strecke ausgetragen und damit der tatsächlich besten Läufer ermittelt. - Ein grosser Sprungwettbewerb an der Hans-Heinz-Schanze am Nachmittag des 5.1.1936 verbunden mit einem Aufmarsch der S.A. werden dem Ganzen ein Gepräge geben.

2012/04/02

c)

Velství četnického oddělení v Chebu. Cheb, dne 7.1.1936.
 Jan. 49 č.čv./1936.

ČSP.- prosincové měsíční obědanky.

České četnické velitelství
P r a h a .

Četnická stanice Karlov, okres Mě., zjistila od divérnka - studenta; ze sekretariátu ČSP v Chebu zeznal v prosinci 1936, místní organizaci ČSP v chebské kraji obědanky na 19 - 20 listech, v nichž se vedoucím ukládá, aby zjistili ve svých obvodech počet motocyklů, automobilů osobních i nákladních, autokarů, díla osob, zejména dobře kraj, jež by mohly sloužit na přivážení informací mají sloužit k podpoře taristického ruchu.

V obědankách jsou přj též pokyny pro funkcionáře, jak mají jítříti navrdivost proti ČSR.

Jest tam uvedeno, že se chystají nové úatě, výalovně jest řečeno, že „Křáva dojí jen podle toho, jak se kříví a jak se s ní zachází.“ - v obědanku jest ootře itočno na čs. zahraniční politiku, se soudinností v Francii a Rusku jest hospodářská a politická čífenství, že ČSR má jediného dobře vyzbrojeného souseda - Německo, a že a Prany je blíže do Berlína, než do Paříže a Moskvy.

V obědanku jest zpráva o ochotě čs. vlády ke spolupráci s ČDP-.

Ke konci jest uvedeno, že proti bídě a společné nozi dojde k polebné akci.

2012/04/02

Opis obdržel: Velitelství B. divise; Presidium policejního ředitelství v Plzni a okresní úřad v Chebu.

Velitel Četn. oddělení:
 mjr. J. Hl. v.r.

č. 72/36, 209, 183a, 182c, 180a/35.

Polit. strana „Náci“ - „Deutschendeutsche Partei“
 činnost.

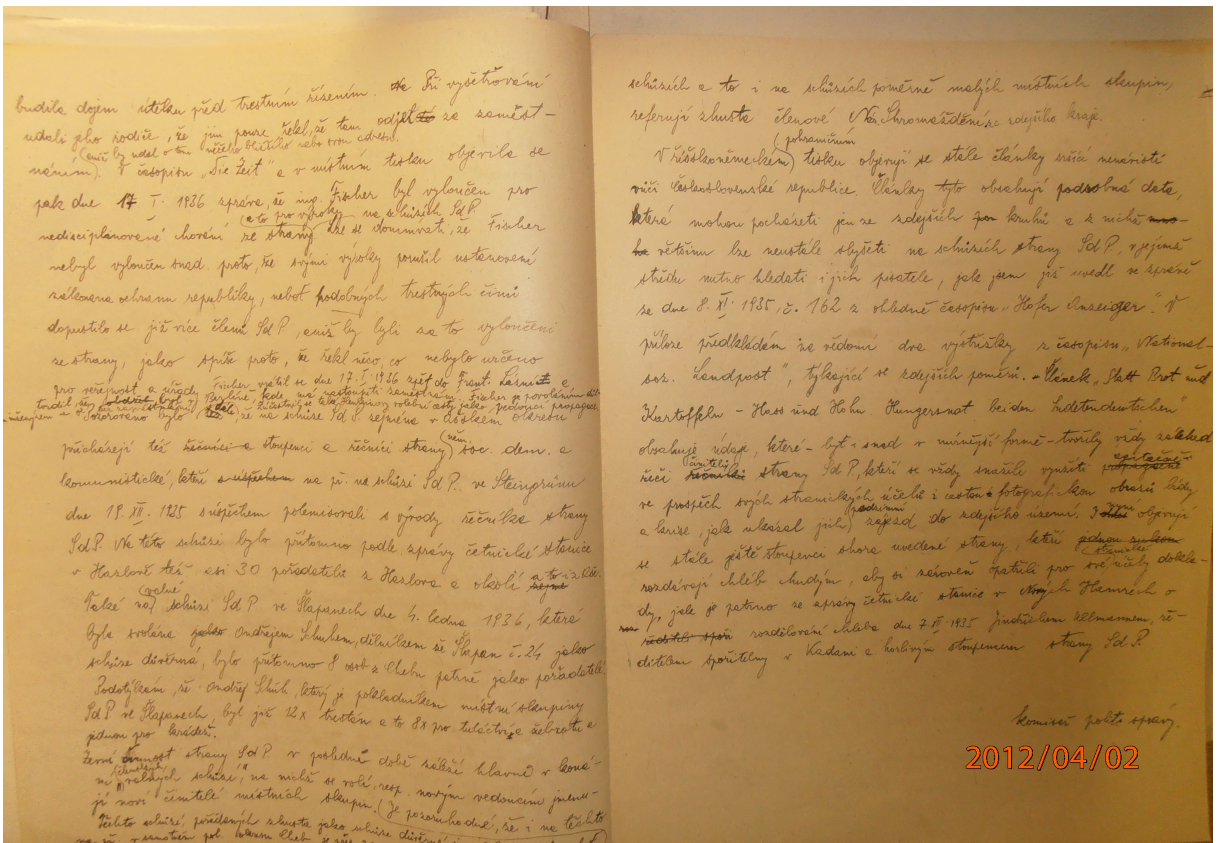
Zpráva

Komisiře polit. správy JUDr. Ladislava Frimunte
 potvrdilho vpravení praxe dle usměrňovacího úřadu v Praze ze dne
 14.6.1935, č. 26524) ^(Všechno a soustředěným) redovněm zprávy o činnosti v obvodu politot-
 rovního oddělení v Chebu.

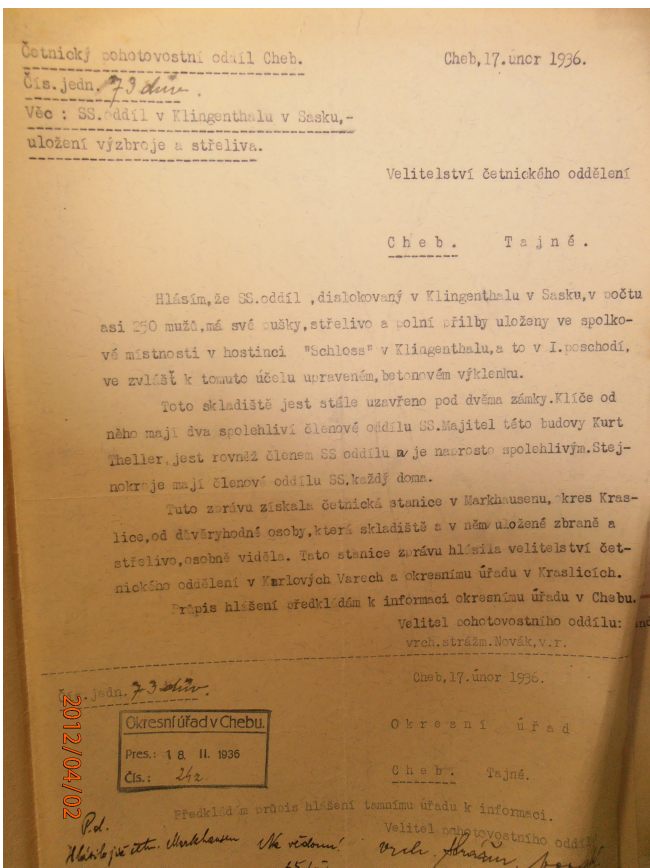
Podle sdělení velitelství četnického oddělení v Chebu epíše
 četnická stanice v Karlově od divérnka - opis stěží s přílohy arcu-
 čení T. - akcí.

Je možná býti tomu ve redovněm zprávy a její redovnělaxo-
 vati své příslušnosti a poměry v ní státi, ve potrovy též stou-
 páji státi zprávy publikované strany Sd P. Tak se ve byl
 podle sdělení obvodu úřadu v Karlově, se činnosti, č. 22076
 v redovněm zprávy redovně Sd P. mg prof. Fischer, lptm ve Francii
 č. 88, pro třeťe činy proti němu. ve vln. rep. pro vpravení na schůzi
 Sd P. v Karlově, dne 28.11.1935 a romer, se vede proti němu schůzi
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935
 vpravení v rámci schůzi Sd P. v Karlově, dne 19.11.1935

2012/04/02

9.2 Příloha č. 2: sklad zbraní SS v československo-německém hraničním pásmu- 1936 (Státní okresní archiv v Chebu, fond 437, č. kartonu 58/4-1936)

9.3 Příloha č. 3: Výbuch ručního granátu v Chebu dne 18. září 1938 (SOA Cheb, fond 437, č. kartonu 551/1938)

ČETNICKÁ PÁTRACÍ STANICE CHEB. Cheb, 21. září 1938.

Cís.jedn. 461.int./1938. O P I S .
státnímu policejnímu úřadu

Vše: Výbuchy ručních granátů v Chebu, zasílání fotografií.
Přílohy: 2 foto.

C H E B .

Dne 16. září 1938 třináct před 24 hodinou, vybuchly na dvou rozličných místech v Chebu dva, pravděpodobně ruční granáty a to:

Jeden ruční granát vybuchl na konci prosemádní cesty za budovou okresního úřadu v Chebu, které se nachází na rozhraní posezání okres. úřadu a kláštera nad koupalištěm Neumann, druhý pak vybuchl na cestě u vchodu na sportovní hřiště sv. Hilarie, nacházející se za řekou Ohře u dřevěné lávky, na dolejší konci ulice Příkopní v Chebu.

První z výbuchů nastal as 2 minuty před 24 hodinou, druhý pak následoval as po 60 vteřinách.

Po výbuchu na řečeném již místě za okresního úřadu, vznikl v zemi otvor troyčtyřhranného tvaru, jehož hloubka obnášela 35 cm a průměr 35 cm. Naproti tomu otvor způsobený výbuchem u vchodu na hřiště Hilarie, téhož tvaru jako první, jest 35 cm hluboký a v průměru 50 cm.

Příčina výbuchů nebyla zjištěna.

Obě místa výbuchů granátů byla fotografována četnickou pátrací stanicí v Chebu a předmětné fotografie se přikládají.

Vedením pátrací stanice pověřen:
Prap.Vojvoda v.r.

Okresní úřad v Chebu.
Prac. 23. IX. 1938
34825
3.8.1938
Lukáš Horáček

Vedením pátrací stanice pověřen:
Lukáš Horáček

2012/04/02

Četnická pátrací stanice Cheb. Snímek č. 2.

Výbuchy ručních granátů v Chebu, v noci na 17. září 1938.

Místo před vchodem na hřiště Hilarie s otvorem po výbuchu granátu.

2012/04/02

Vysvětlení:

- 1./ Otvor způsobený výbuchem granátu.
- 2./ Vchod na hřiště Hilarie.
- 3./ Otvor od kanálové roury.
- 4./ Část přímého plotu na jehož stěně jsou patrné částky zemi nanesené výbuchem granátu.

Fotografováno četnickou pátrací stanicí Cheb, dne 17. září 1938 na čís. desek 347 - 348./38.

Vedením pátrací stanice pověřen:
Lukáš Horáček

Četnická pátrací stanice Cheb. Snímek č. 1.

Výbuchy ručních granátů v Chebu, v noci na 17. září 1938.

Míst prosemádní cesty na konci prosemádní cesty za okresním úřadem v Chebu, s otvorem v zemi zanechaným výbuchem.

Vysvětlení:

- 1./ Otvor otvoru, který byl v zemi způsoben výbuchem granátu.
- 2./ Částečně poškozená hrába dílky granátu.
- 3./ Otvor kanálové roury.
- 4./ V naznačeném směru se nachází budova okresního úřadu.

Fotografováno četnickou pátrací stanicí Cheb, dne 17. září 1938 na čís. desek 347 - 348./38.

Vedením pátrací stanice pověřen:
Lukáš Horáček

2012/04/02

9.4 příloha č. 4: a) policejní zpráva o náladě obyvatelstva v okrese Cheb. b) letáková akce SdP – 1936 (SOA Cheb (fond 437, karton č. 460/729, 460/ 8–1936)

a)

Čj. 1246/36/pres. V Chebu, dne 1. prosince 1936

Situační zpráva o politických, národnostních, hospodářských a sociálních poměrech.

K číslu 621099 ze dne 30. XI. 1936

Přílohy: 3.

Presidiu zemského úřadu
v P r a z e .

K tamnímu shora citovanému výnosu podávám celkovou situační zprávu o poměrech politických a národnostních:

Obyvatelstvo okresu chebského je z 93% německé národnosti. Mentalita většiny tohoto obyvatelstva německé národnosti možno označiti za politicky nespolehlivou, menší částí za politicky lhostejnou a nepatrné částí za spolehlivou.

Vzájemný poměr a chování politických stran možno označiti za korektní. Napjatější poměr jest pouze mezi německými sociálními demokraty a komunisty na straně jedné a stranou SdP. na straně druhé.

Stanovisko strany SdP., která jest v okrese stranou nejsilnější, ke státní myšlence možno označiti za negativní. Strana SdP., k níž se hlásí hlavně vrstvy lépe situované, známé svých poměrem k Německu, působí všemožnými přímými i nepřímými prostředky na smýšlení obyvatelstva, hlavně jako zaměstnavatelé vrstev sociálně slabších. Německé obyvatelstvo sympatisující s politickou stranou SdP. si vynutilo přístup do většiny německých spolků, různých korporací a institucí a funkcionáři strany působí tam v naznačeném již duchu.

Stanovisko příslušníků stran Bund der Landwirte a německých křesť. sociálů, hlavně mladších ročníků i když jsou dnes stranami vládními, ke státní myšlence možno označiti za lhostejné. Ať se hlásí k té, neb oné straně, zůstanou v první řadě Němci, jejichž ideálem jest splynutí v t. zv. "jedni říší".

Pouze stanovisko německých sociálních demokratů ke státní myšlence možno označiti za kladné.

Komunistů jest v okrese malá menšina a jejich stanovisko ke státní myšlence nelze rovněž označiti za plně kladné.

-/-

2012/04/02

podotýkám, že morální podporu čerpají místní nacionální Němci z
stých zájezdů do blízkého Německa, příbuzenskými vztahy k rodinám,
sedlým v Německu, radiem, které téměř vesměs je nařízeno na Lipsko a
jiné říšskoněmecké stanice, a konečně ještě z dalších místních pramenů.

Předně místní nejrozšířenější časopis "Egerer Zeitung", orientovaný
ve směru sudetoněmeckého hnutí, podporuje snahy této strany a velkoně-
meckou myšlenku, jež se skrývá pod pláštěm nutnosti kulturní spolupráce
se sousedním Německem. Časopisy, výjma socialistické, si všímají hlavně
událostí v Německu, uveřejňují tendenční zprávy, přizpůsobené v základě
zprávám z Německa, ale tak, aby nedošlo ke konfiskaci, a vůbec v každém
směru podporují zájem o poměry a snahy v sousední říši. Pokud věnují
pozornost poměrům v Československu, pranýřují a zveličují spíše různá
opatření vlády a úřadů, jako by byla k tíži německého obyvatelstva, než
aby propagovaly nutnost kladného stanoviska ku státní myšlence. Usazením
říško-německých státních příslušníků, ponejvíce zaměstnaných na chebském
nádraží, jež je dosud v rukou říšskoněmeckých drah, a jichž počet činí
s rodinami na 2.044 osob, je udržován v Chebu stále zájem zdejších pří-
slušníků německé národnosti o sousední říši a je poskytována příle-
žitost k debatám politického rázu. Zaměstnanci těchto drah jsou již
vzhledem k svému postavení povinni podporovati zde snahy dnešního režimu
v "Třetí říši", nehledě k tomu, že svými společenskými a rodinnými styky
navazují známosti a příbuzenské vztahy s československými Němci zde
usedlými, čímž se rozšiřuje pole působnosti pro zahraniční živly, jež
mají za úkol podvracetí úsilí československého státu o získání zdejších
Němců pro československou státní myšlenku. Tento stav na chebském nádra-
ží způsobil již mnoho škody státním zájmům v naznačeném směru.

Rovněž mezi studenty ve vyšších třídách středních škol je pozorovati
orientaci v duchu "třetí říše" a právě tato mládež slepě se dala do služeb
sudetoněmecké strany, je jí zneužíváno pro stranické účely a jsou mezi
ní nejhorlivější a nejodvážnější pracovníci strany. Mezi učitelstvem je
dnes velká část těch, kteří potajmu sympatisují s politickou stranou
SdP. a tím také s programem strany v předu naznačeným.

2012/04/02
Kud jde o české obyvatelstvo je organizováno u všech politických
stříd, převládá strana českých nár. socialistů a nár. demokratů. V poslední
době je patrný vzestup soc. dem., zejména mezi železničáři. Národnostní
posledy sleduje v Chebu odbor NJS., ostatní české spolky mají spíše účel
okultovní, výchovný, kulturní, sportovní atd.
ostatní jest patrné z připojených přehledů.

-/-

b)

